

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ: ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΔΙΕΤΕΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2013-2014

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η ελληνική οικονομική κρίση ως εκδηλώθηκε από το 2009 έως το τέλος του 2014. Η διασύνδεσή της με τη διεθνή κρίση. Τα πιθανά λάθη ή παραλείψεις της ελληνικής Κυβερνήσεως στην έναρξη της κρίσης και οι ενδεχόμενες εναλλακτικές προτάσεις στην αντιμετώπισή της όλο το επίμαχο παραπάνω χρονικό διάστημα»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: Δημήτριος Φ. Παπαγεωργίου
ΑΜ: 3033201350112

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ.Π. Παπαδημητρίου

Κόρινθος, 11 Απριλίου 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

1. Η πορεία της Ελληνικής Οικονομίας από το 1974 έως το 2009

- Κυβερνήσεις Κωνσταντίνου Καραμανλή-Γεωργίου Ράλλη (1974-1981)
- Κυβερνήσεις Ανδρέα Παπανδρέου (1981-1989)
- Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Μητσοτάκη (1990-1993)
- Κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου (1993-1996)
- Κυβερνήσεις Κωνσταντίνου Σημίτη (1996-2004)
- Κυβερνήσεις Κώστα Καραμανλή (2004-2009)

2. Παθογένειες Ελληνικού Κράτους και οικονομίας

- Πολιτικό περιβάλλον
- Κομματικοποίηση-κομματικό Κράτος
- Διαφθορά
- Πολυνομία-γραφειοκρατία
- Κρατικός συνδικαλισμός

3. Διεθνής οικονομική κρίση

- Εμφάνιση κρίσης
- Κρίση ακινήτων ΗΠΑ
- Συνέπειες στην παγκόσμια αγορά-τρόποι αντιμετώπισης
- Ελληνικό τραπεζικό σύστημα και τοξικά ομόλογα
- Βαθμός επιρροής διεθνούς κρίσης στη Χώρα μας

4. Έναρξη ελληνικής κρίσης

- Εκλογή νέας Κυβέρνησης-Πρώτες ενέργειες
- Προσχώρηση στο Μηχανισμό Στήριξης (Μάιος 2010)
- Κριτική στην Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου - πράξεις, παραλείψεις, θετικές κινήσεις
- Κυβέρνηση Λουκά Παπαδήμου - Δεύτερο Μνημόνιο
- Ειδική αναφορά στο PSI
- Κυβέρνηση Αντώνη Σαμαρά - Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Προσαρμογής
- Κριτική στην Κυβέρνηση Σαμαρά-Βενιζέλου
- Ειδική αναφορά στην ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών 2012

5. Συμπεράσματα περιόδου Οκτωβρίου 2009-Ιανουαρίου 2015

Αντί προλόγου

Η προσπάθεια της εργασίας μας είναι να απεικονίσουμε το δυνατόν πιο εμπειριστατωμένα και πέρα από προσωπικές απόψεις τη χειρότερη, ως αποδεικνύεται ως προς τη σφοδρότητά της, όσο και την εκτενέστερη χρονικά οικονομική κρίση, που μαστίζει αδιάκοπα από το 2010 έως σήμερα τη Χώρα μας τουλάχιστον από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου, της επακολουθήσας εμφυλιοπολεμικής σύρραξης¹ και εντεύθεν.

Η Ελλάδα είναι ένα ταλαιπωρημένο ιστορικά Κράτος τόσο λόγω της σκλαβιάς τετρακοσίων ετών υπό τον οθωμανικό ζυγό, η οποία συντέλεσε καταλυτικά στη διαμόρφωση της σύγχρονης νοοτροπίας των πολιτών δημιουργώντας κατάλοιπα, που διαβρώνουν τόσο την πολιτική ζωή του τόπου όσο και τους θεσμούς και τις οικονομικές του δομές, όσο και από τους συχνούς πολέμους είτε διακρατικούς είτε εμφύλιους και κυρίως από τους δύο παγκοσμίους πολέμους, όπου ιδίως στον Β' Παγκόσμιο η Χώρα ουσιαστικά ως Κράτος πέραν της κατακτήσεως ισοπεδώθηκε πλήρως στις υποδομές της.

Το πάντρεμα της νοοτροπίας που κληροδοτήθηκε από γενιά σε γενιά με τις δύσκολες ιστορικές συνθήκες οδήγησαν τη Χώρα μας σε ένα πρωτοφανές παγκόσμιο αντιφατικό δεδομένο: τα χρόνια της αναγέννησης ταυτίστηκαν με την εποχή του Ψυχρού πολέμου χάριν στην ιστορικά επιβεβαιωμένη πλέον και αναντίρρητη πολιτική επιλογή να συμβαδίσουμε με τη Δύση και την Ευρώπη και δυστυχώς τα χρόνια της οικονομικής διάλυσης ως αποτέλεσμα ιδίως της πολιτικής και κοινωνικής σήψης, που εγκαθιδρύθηκε σχεδόν σε απόλυτο βαθμό σε κάθε βαθμίδα κρατικής εξουσίας, ταυτίστηκαν με τις «χρυσόφορες» εποχές των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, του ελεύθερου εμπορίου, του ανοίγματος των αγορών σε τρίτες Χώρες και κυρίως με σαράντα χρόνια ειρήνης και αδιατάρακτης δημοκρατίας, που ποτέ στην ιστορία μας από την απελευθέρωση έως σήμερα δεν υπήρξε αντίστοιχο ευνοϊκό εθνικό και πολιτικό σκηνικό.

Η έρευνα της παρούσας εργασίας σχετίζεται με το τι συνέβη στα τέλη του 2009 και ο «εκτός πραγματικότητας» πολίτης προσγειώθηκε το Μάιο του 2010 σε μία απίστευτη διαδρομή πιέσεων, φόρων, ανεργίας, κοινωνικών εκρήξεων, εναλλαγής Κυβερνήσεων, η οποία συνεχίζεται έως σήμερα. Η

---

¹ Διήρκησε από τον Μάρτιο του 1946 έως το Μάιο του 1949.

έναρξη ωστόσο του ελληνικού προβλήματος πρέπει να διερευνηθεί εάν υπήρξε ως άμεση ή έμμεση συνέπεια της διεθνούς οικονομικής κρίσης, που ξέσπασε το 2007-2008 ιδίως από τεράστια τραπεζικά συστήματα των ΗΠΑ και έδειξε να συμπαρασύρει όλες τις ανεπτυγμένες οικονομίες και να πλήττει καίρια ολόκληρη την ΕΕ ή εάν οι χρόνιες παθογένειες του συστήματός μας ήταν αποκλειστικά η αιτία της κατάστασης που αντιμετωπίζουμε. Το αποτέλεσμα της σφοδρότητας της κρίσης υπήρξε τόσο έντονο μόνο στη Χώρα μας το δε «παράδοξο» είναι ότι πέραν τούτου συμπίπτει η Χώρα μας να είναι η μόνη που δεν έχει ξεπεράσει το πρόβλημα και τους επαπειλούμενους κινδύνους, ιδίως όταν άλλες Χώρες² μικρότερης εμβέλειας, ιστορίας, γεωγραφικής σημαντικότητας έχουν ανταπεξέλθει ικανοποιητικά και σίγουρα δεν πορεύονται με δικαιολογίες περί ευθύνης τρίτων ή διασύνδεσης δικών τους λαθών με διεθνείς εξελίξεις που ή δεν έπρεπε εξ αρχής να επηρεάσουν τις οικονομίες τους ή εν τέλει έπρεπε να αντιδράσουν ακαριαία και να αποφύγουν μεγαλύτερους κινδύνους.

Επομένως, για να μπορέσουμε να φθάσουμε, ως οφείλει η κάθε επιστήμη, στο ζοφερό παρόν πρέπει να αντικρύσουμε τις δεδομένες εγχώριες παθογένειες του εθνικού μας συστήματος είτε πολιτικού είτε οικονομικού αλλά και δικαστικού-νομοθετικού που πάντοτε σχετίζεται με την πορεία ενός Κράτους και μιας οικονομίας.

Η έρευνα αυτή δεν μπορεί να φτάσει εις το αιώνιο παρελθόν προκειμένου ο γράφων ως Έλληνας να καταφύγει στη γνωστή τακτική της αποφυγής απόδοσης ευθυνών και στην αναζήτηση δικαιολογιών, που εν τέλει ιστορικά είναι πλήρως αμφισβητούμενες και έρχονται σε αντίθεση με άλλα Κράτη, που ομοίως αντιμετώπισαν αρνητικές συγκυρίες αλλά μπόρεσαν τάχιστα να ανταπεξέλθουν. Η έρευνα πρέπει να ξεκινήσει ως προς τις παθογένειες του συστήματός μας από τότε που εγκαθιδρύθηκε αδιάκοπα η Δημοκρατία, χρόνος που συμπίπτει με την οριστική επιλογή της ευρωπαϊκής πορείας μετά την επταετή δικτατορία, αλλά και με την αδιάκοπη ειρήνη για διάστημα πλέον των σαράντα ετών για τη Χώρα μας.

Με τον τρόπο αυτό, αφού προβούμε σε μια αναγκαία επισκόπηση των κύριων στοιχείων και δεδομένων της οικονομίας μας από την πρώτη

---

² Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Κύπρος.

δημοκρατική Κυβέρνηση του 1974 έως το πέρας της μελέτης που συμπίπτει με τις αρχές του 2015, είναι αναγκαία η καταγραφή και ουσιαστική ανάλυση της επιρροής των παθογενειών της οικονομίας και γενικότερα του Κράτους μας, που εξάλλου έκαναν τόσο αναγκαίο τον όρο «μεταρρυθμίσεις», ώστε να τον ακούμε καθημερινά από όλα τα μήκη του πλανήτη και όλους τους οικονομικούς αναλυτές.

Εν συνεχεία θα περάσουμε στις ιστορικές στιγμές του 2010, στην κριτική των λαθών και παραλείψεων και εν τέλει της μεταγενέστερης πορείας με μία συμμαχική Κυβέρνηση και τις νέες συμφωνίες του 2012 και 2013 καθώς και τα αποτελέσματα τους στην οικονομία.

1) Η πορεία της Οικονομίας από το 1974 έως το 2015

i) Κυβερνήσεις Κ.Καραμανλή 1974-1980³ και Γ. Ράλλη⁴ έως το 1981

Με την έλευση του Κωνσταντίνου Καραμανλή το 1974 και την ορκωμοσία του ως Πρωθυπουργού άνοιξε ο κύκλος της μεταπολίτευσης με κύρια πολιτικά χαρακτηριστικά την ομαλή πορεία από τη δικτατορία των Συνταγματαρχών στη Δημοκρατία, την οριστική επίλυση του πολιτειακού με την επιλογή μέσω δημοψηφίσματος της Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και την συνέχιση του οράματος του Πρωθυπουργού για σύμπλευση της Ελλάδας με το δυτικό κόσμο και την ένταξή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια⁵. Ένα ζήτημα κομβικής εθνικής σημασίας της εποχής με σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία μέσω των στρατιωτικών εξοπλισμών υπήρξε η εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο.

Σε επίπεδο οικονομίας η προσφορά του Καραμανλή είναι ταυτισμένη με την ένταξη της Χώρας στην ΕΟΚ. Επειδή η ιστορία δεν αποτιμάται άμεσα αλλά σε βάθος χρόνου, αρκεί να διανοηθούμε τα ποσά των χρημάτων, που δόθηκαν από τα ευρωπαϊκά προγράμματα στην οικονομία⁶. Εάν τα χρήματα

---

³ Ανέλαβε Πρωθυπουργός την 24^η Ιουλίου 1974 με Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, κέρδισε τις εκλογές το 1974 και το 1977 και παρέδωσε την Πρωθυπουργία προκειμένου να αναλάβει Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας την 10^η Μαΐου 1980.

⁴ Εξελέγη από την κοινοβουλευτική ομάδα της ΝΔ απέναντι στην υποψηφιότητα του Ευ.Αβέρωφ Πρωθυπουργός την 09^η Μαΐου 1980 και έχασε στις εκλογές της 18^{ης} Οκτωβρίου του 1981 από τον Α. Παπανδρέου.

⁵ Η Ελλάδα ήταν ήδη το πρώτο συνδεδεμένο Κράτος με την ΕΟΚ από την 1^η Νοεμβρίου 1962.

⁶ Ο επικεφαλής της αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα Πάνος Καρβούνης σε συνέντευξή του στο Euro2day.gr ανέφερε ότι παρά τη μη δυνατότητα λεπτομερούς καταγραφής τα κοινοτικά κονδύλια που έφτασαν στη χώρα μας ανέρχονται σε 200 δισ. ευρώ. Σχεδόν 100δισ είναι τα

αυτά κατασπαταλήθηκαν ή δεν δόθηκαν πάντοτε σε αναπτυξιακές προσπάθειες ή αποτέλεσαν κομματικά λάφυρα, προφανώς δεν αποτελεί ευθύνη εκείνου που οραματίστηκε και δικαιώθηκε στην επιλογή του ότι ο ευρωπαϊκός δρόμος σε μία περίοδο κοσμοϊστορικών αλλαγών αποτελούσε τη μόνη ασφαλή και αναπτυξιακή οδό.

Σε συνάρτηση με τις λεγόμενες αμέσου αποτελέσματος ενέργειες υπήρξε προσπάθεια ελέγχου του Κράτους μετά τις αλλοπρόσαλλες τακτικές της δικτατορίας μέσω ενός αυξανόμενου κρατισμού. Ο Καραμανλής υπήρξε επηρεασμένος από την οικονομική πολιτική του Γάλλου Ζισκάρ Ντ' Εσταίν⁷, ο οποίος την ίδια περίοδο ως Πρόεδρος της Γαλλίας προέβη σε μαζικές εθνικοποιήσεις, ανασύνταξη του κοινωνικού κράτους και σε ανάπτυξη του δημόσιου τομέα. Ενδεικτικά παραδείγματα της τακτικής αυτής, στα οποία θεμελιώνεται ακόμα και σήμερα αρνητική κριτική στον πρεσβύτερο Καραμανλή, είναι η κρατικοποίηση του ομίλου Ανδρεάδη⁸ και της Ολυμπιακής από τον Ωνάση⁹.

Η επταετία 1974-1981 χαρακτηρίστηκε από οικονομική ανάπτυξη με κρατικό παρεμβατισμό, συνέχιση της αστυφιλίας που είχε ήδη παρατηρηθεί επί δικτατορίας, εκβιομηχάνιση, αύξηση μισθών αλλά και κρίσεις πληθωρισμού ιδίως λόγω μη δυνατότητας να ανταποκριθεί στις δύο πετρελαϊκές κρίσεις του 1971-2 και του 1978.

Το μοναδικό οικονομικό στοιχείο που θα δώσουμε, καθότι δεν αποτελεί το ζήτημα της μελέτης μας, κλείνοντας τη σύντομη αναφορά σε αυτήν την επταετία του πρεσβύτερου Καραμανλή είναι ότι παρέλαβε τον Ιούλιο του 1974

λεγόμενα αναπτυξιακά προγράμματα, ενώ το υπόλοιπο ποσό περιλαμβάνει δεκάδες δις επιδοτήσεων προς τον αγροτικό τομέα και άλλες επιχορηγήσεις. Στα ποσά αυτά δεν περιλαμβάνονται τα δάνεια από το 2010 στο πλαίσιο της τρόικας, ύψους 240 δισ. ευρώ, τα οποία αποτελούν δάνειο.

⁷ Πρόεδρος της Γαλλίας για δύο θητείες από Μάιο 1974 έως Μάιο 1981.

⁸ Για να γίνει κατανοητό το μέγεθος Ανδρεάδη ήλεγχε την Εμπορική, την Ιονική, την Πειραιώς, την Τράπεζα Επενδύσεων, τα ναυπηγεία Σαλαμίνας, τα φωσφορικά λιπάσματα Καβάλας, τις ασφαλιστικές Ιονική, Φοίνικας και Γενικές Αποθήκες, είχε την εταιρεία «Στραν» των διυλιστηρίων στην Πάχη Μεγάρων, τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο. Σε μία νύχτα δόθηκε εντολή κρατικοποίησής του ομίλου λόγω εκμετάλλευσης από τον Ανδρεάδη κατά παράβαση της νομοθεσίας των χρημάτων των καταθετών. Για το ζήτημα υπήρξε σύγκρουση Καραμανλή και Υπουργού Συντονισμού Π.Παπαληγούρα.

⁹ Η κρατικοποίηση της Ολυμπιακής έγινε στο τίμημα των 68 εκατ. δολαρίων το 1974, και αφού προηγήθηκε εξώδικο του Ωνάση με το οποίο κατήγγειλε τη σύμβαση του ελληνικού κράτους με την Ολυμπιακή. Η ουσία είναι ότι ο Ωνάσης αποχωρούσε από την εταιρεία και το καθεστώς των κρίσιμων ελληνοτουρκικών σχέσεων στο Αιγαίο καθιστούσε αναγκαία την εξαγορά της. Μέχρι το τέλος του 1979 η εταιρεία και ως κρατική πήγαινε ικανοποιητικά, μετά το 1981 αλώθηκε από χιλιάδες διορισμούς με τη γνωστή συνέχεια έως την ιδιωτικοποίησή της από την Κυβέρνηση νεότερου Καραμανλή το 2008.

χρέος υπολογισμένο σε ευρώ περίπου 400 εκατομμυρίων ευρώ και παρέδωσε ως κυβέρνηση Ράλλη χρέος 2,2 δις ευρώ.

Ταυτόχρονα όμως παρέδωσε ένα Κράτος, που είχε ξεπεράσει τις πολιτειακές αναταράξεις, είχε ολοκληρώσει την ομαλή μετάβαση στη δημοκρατία, είχε εξασφαλίσει τον ευρωπαϊκό δρόμο και τα χρυσοφόρα πακέτα για τα επόμενα χρόνια, είχε βάλει βάσεις ισχυρής επενδυτικής δραστηριότητας χωρίς εκτίναξη των δημοσίων δαπανών, είχε χειριστεί εθνικά θέματα ύψιστης ασφάλειας προβαίνοντας στους αναγκαίους στρατιωτικούς εξοπλισμούς, που δεν θα βάρυναν άμεσα τους επόμενους με νέες παρόμοιες ανάγκες, και εν τέλει έχει ιστορικά πλέον κριθεί ως προς την σχεδόν απόλυτη απουσία διαφθοράς των κυβερνητικών στελεχών.

Με απλά λόγια η οικονομική πολιτική Καραμανλή επέβαλλε την Ελλάδα ως ισότιμο οικονομικό και πολιτικό παίκτη στην ευρωπαϊκή σκακιέρα αφήνοντας στους επόμενους την σωστή ή αρνητική διαχείριση της κορυφαίας αυτής εθνικής επιλογής με την πρόσθετη εγγύηση του απόλυτου σεβασμού στη λαϊκή κυριαρχία, ως εκδηλώθηκε από την υποδειγματική παράδοση εξουσίας από τον Γ.Ράλλη στον Α.Παπανδρέου το 1981¹⁰.

ii) Κυβερνήσεις Α.Παπανδρέου Οκτώβριος 1981 έως 1989¹¹

Η εποχή αυτή θα μπορούσε να συνδυαστεί με τις ουσιαστικότερες ημέρες για την ελληνική οικονομία. Είναι περίοδος χωρίς πολιτικά προβλήματα, χωρίς αντίστοιχης σφοδρότητας εθνικά ζητήματα, με τεράστιες κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες και κυρίως με τα πρώτα ευρωπαϊκά χρήματα από τα λεγόμενα «μεσογειακά προγράμματα»¹².

---

10. Εάν θελήσουμε να εξετάσουμε τη διαχρονική οικονομική προσφορά Καραμανλή αρκεί να αναφέρουμε ορισμένα παραδείγματα ονομαστικά : Δημιουργία ΟΓΑ, βιομηχανίες ζάχαρης στη Βόρεια Ελλάδα, βιομηχανία αλουμινίου, δημιουργία Ε.Ο.Τ., καζίνο Πάρνηθας, επέκταση οδικού δικτύου και λιμανιών, οραματισμός Μουσείου Ακρόπολης, προσέγκυση ναυτιλιακού κεφαλαίου.

11. Νικητής εκλογών Οκτωβρίου 1981 με 48,1% και του Ιουνίου του 1985 με 45,8%. Έχασε τρεις συνεχόμενες εκλογικές μάχες το 1989-1990 και επανήλθε στην εξουσία στις εκλογές του Οκτωβρίου του 1993 με ποσοστό 46,9%.

¹² Η Ελλάδα είχε υποβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για έγκριση και χρηματοδότηση το Μνημόνιο τον Μάρτιο του 1982, το οποίο, έναν χρόνο αργότερα, έγινε αποδεκτό. Η συμφωνία μεταξύ της τότε ελληνικής κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προέβλεπε, μεταξύ άλλων, ότι η κοινοτική συμμετοχή στα λεγόμενα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα θα έφθανε τα περίπου 2,5 δις. ECU (νομισματική μονάδα της οποίας η ισοτιμία καθορίστηκε το 1999 σε 1 ευρώ). Η διάρκεια εφαρμογής των ΜΟΠ καθορίστηκε για τα έτη 1986-1989, αλλά παρά τις μεγάλες ανάγκες της χώρας τα έργα των προγραμμάτων δεν προχώρησαν ικανοποιητικά, με εξαίρεση το ολοκληρωμένο πρόγραμμα της Κρήτης. Οι καθυστερήσεις που σημειώθηκαν υποχρέωσαν τις δύο πλευρές να

Ωστόσο η οκταετία αυτή ορίζεται ως μία περίοδος μαζικών παροχών προς όλους. Έχουμε δύο υποτιμήσεις δραχμής, το 1983 σε ποσοστό 15,5% και το 1985 κατά 15% χωρίς να επιτευχθεί ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, ως αποδεικνύεται από τη μηδενική σχεδόν ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας (13), με αποτέλεσμα να απογειωθούν οικονομικά όσοι διέθεταν αποθεματικά δολαρίου, ο τραπεζικός δανεισμός γίνεται με επιτόκια έως και 32% με άμεση συνέπεια την αύξηση της τοκογλυφίας, μαζικές «κοινωνικοποιήσεις» όπως ονομάστηκαν οι κρατικοποιήσεις ετοιμόρροπων ιδιωτικών επιχειρήσεων δήθεν προς όφελος των εργαζομένων και ταυτόχρονα μαζικός διορισμός κομματικών υποστηρικτών σε αυτές αλλά και σε όλο το δημόσιο τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας συρρικνώνεται και η ανεργία υπερδιπλασιάστηκε στο 6,6%¹⁴.

Ταυτόχρονα εκδίδεται ο περίφημος συνδικαλιστικός νόμος, ο οποίος εγκαθιδρύει πανίσχυρά συνδικάτα, τα οποία λαμβάνουν αδιανόητα προνόμια και μετατρέπονται σε ουσιαστική πολιτική δύναμη, η οποία την επόμενη δεκαετία θα αναστείλει κάθε τι μεταρρυθμιστικό και προοδευτικό.

Επιπροσθέτως, σε αντίθεση με το παρελθόν καθίσταται καθημερινό στοιχείο η συναλλαγή από τα ανώτερα στρώματα έως τις κατώτερες βαθμίδες εξουσίας. Σκάνδαλα όπως Κοσκωτά (υπεξαίρεση από Τράπεζα Κρήτης ποσού 33,5 δις δραχμών), σκάνδαλο Μαυράκη στη ΔΕΗ (προμήθεια 500 εκατομμυρίων δραχμών), καλαμποκιού (ζημία άνω του 1,5 εκατ. δολαρίων και φυλάκιση του υφυπουργού Οικονομικών), σκάνδαλο σταριού (ζημία άνω των 900 εκατομμυρίων δραχμών), σκάνδαλο ΕΤΒΑ (ζημία άνω του 1,5 δις δραχμών) αποδεικνύουν την ανάγκη συναλλαγής για κάθε επιχειρηματική κίνηση, αποτρέπουν επενδυτές, οδηγούν σε κατασπατάληση δημοσίου χρήματος αλλά και σε μη απορροφητικότητα των μεσογειακών ολοκληρωμένων προγραμμάτων. Είναι τα πρώτα δείγματα ασυνέπειας που εμφανίσαμε διαχρονικά στις σχέσεις μας με την Ευρώπη.

συμφωνήσουν ότι όσα κεφάλαια δεν απορροφήθηκαν θα πρέπει να ενσωματωθούν στο πρώτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Α΄ ΚΠΣ).

¹³ Όπως αναφέρει ο καθηγητής Οικονομικής Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου κ.Κωστής τα χρόνια 1953-1973 με την ισοτιμία δραχμής - δολαρίου κλειδωμένη στις 30 δραχμές, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας κατά μέσο όρο ανερχόταν σε 7% ετησίως. Αντιθέτως κατά την περίοδο 1981-1990, δηλαδή την κατ'εξοχήν περίοδο υποτιμήσεων και ταχείας διολίσθησης, ο ρυθμός μεγέθυνσης ήταν κατά μέσο όρο μόλις 0,8% ετησίως.

¹⁴ Αναφέρουμε ενδεικτικά τη Λάρκο, την Πυρκάλ, τα τσιμέντα Αγερ-Ηρακλής, την Πειραιϊκή Πατραϊκή, την πολυεθνική ΕΣΣΟ-Πάππας, τα ναυπηγεία Σκαραμαγκά. Μία προς μία οι εταιρείες αυτές αποτέλεσαν αργότερα καρκινώματα παραγωγής ελλειμμάτων για την ελληνική οικονομία.

Το δημόσιο χρέος παρελήφθη στο 27% του ΑΕΠ, μεσολάβησε πακτωλός χρημάτων και τελικά παρεδόθη στην Κυβέρνηση Μητσοτάκη το 1990 σε 80% του ΑΕΠ. Ομοίως το κόστος του δημοσίου ως δαπάνες αποτελούσε το 30% του ΑΕΠ το 1980 για να εκτοξευτεί μέσα σε μία δεκαετία σε άνω του 50% το 1990.

Το μόνο δικαιολογητικό στοιχείο για το δημοσιονομικό εκτροχιασμό είναι ότι τέθηκαν οι βάσεις ενός Κράτους Πρόνοιας με θεσμούς, όπως η δημόσια υγεία και η δημόσια παιδεία για όλους, ενώ υπήρξαν και δείγματα προοδευτικής αντιμετώπισης άλλων κοινωνικών ζητημάτων που έπρεπε να αναδειχθούν στην ελληνική κοινωνία, όπως η ισότητα των φύλων, η εργασία των γυναικών, η αναδιανομή του κοινωνικού μερίσματος, το κοινωνικό κλείσιμο της ψαλίδας μεταξύ πλουσίων και φτωχών. Και αυτό παρά το υπερβολικό κόστος ήταν ένα σημαντικό θετικό στοιχείο της εποχής.

iii) Κυβέρνηση Μητσοτάκη 11 Απριλίου 1990-13 Οκτωβρίου 1993

Μετά από τρεις κοστοβόρες εκλογικές διαδικασίες¹⁵ και δύο ολιγόμηνες Κυβερνήσεις εν τέλει με 150 συν 1 προσχωρήσαντα βουλευτές και το αδιανόητο για τα σημερινά δεδομένα 47% σχηματίζεται η εύθραυστη κοινοβουλευτικά, ως απεδείχθη, κυβέρνηση Μητσοτάκη εν μέσω ιστορικών αλλαγών στο διεθνές στερέωμα όπως η πτώση του Τείχους, η διάλυση του κομμουνισμού και το τέλος του Ψυχρού πολέμου, η εμπόλεμη κατάσταση της Γιουγκοσλαβίας, η συνθήκη του Μάαστριχτ, η εντεινόμενη πολεμική σύγκρουση στη Μέση Ανατολή.

Η κυβέρνηση αυτή έκανε τις πρώτες κινήσεις ιδιωτικοποιήσεων. Κομβικό ρόλο ασφαλώς διαδραμάτισε το γεγονός ότι καθαρόαιμοι φιλελεύθεροι βρέθηκαν για πρώτη φορά σε θέσεις υπουργικής ευθύνης. Ωστόσο και εδώ ακριβώς είναι κομβικός ο ρόλος των πανίσχυρων συνδικάτων τα βήματα αυτά έγιναν δειλά και όπου υπήρξε σύγκρουση η

---

¹⁵ Έγιναν εκλογές τον Ιούνιο του 1989, η ΝΔ υπό τον Κ.Μητσοτάκη έλαβε 44,25% αλλά μόλις 145, μεσολάβησε η Κυβέρνηση Τζαννετάκη με τη σύμπραξη ΝΔ-ΚΚΕ, νέες εκλογές το Νοέμβριο του 1989 με υπηρεσιακή Κυβέρνηση υπό τον Ι.Γρίβα και νίκη ΝΔ με 46,2% αλλά 148 έδρες. Ακολούθησε συγκυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ υπό τον Ξ.Ζολώτα και νέες εκλογές τον Απρίλιο του 1990 όπου η ΝΔ έλαβε 46,89% και 150 έδρες συν ένα βουλευτή που εξέλεξε το κόμμα ΔΗ.Α.Ν.Α. και ο οποίος προσχώρησε στη ΝΔ για επίτευξη κυβερνητικής πλειοψηφίας.

κυβέρνηση ηπτήθηκε¹⁶. Γεγονότα τριτοκοσμικά για οποιαδήποτε Χώρα πόσο μάλλον για Χώρα μέλος της ΕΟΚ και μετέπειτα ΕΕ συνέβησαν σε απεργίες δημοσίων υπαλλήλων. Επίσης, υπήρξε ένα γενναίο σχέδιο επενδύσεων, καθότι υπεγράφησαν σημαντικές συμβάσεις όπως για το αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος, για τη γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου, για την κινητή τηλεφωνία. Ιδίως για τις συμβάσεις του ΟΤΕ και της κινητής τηλεφωνίας θεωρείται ότι «έπεσε» η κυβέρνηση αυτή από οργανωμένα οικονομικά συμφέροντα και ότι το ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων υπήρξε απλώς η «εθνική δικαιολογία».

Ένα επιπλέον πρόβλημα που πρωτοεμφανίστηκε την περίοδο αυτή σε συνάρτηση με την πτώση του Κομμουνισμού είναι η ραγδαία μετανάστευση, η οποία οδήγησε σε όλα τα χειρωνακτικά επαγγέλματα τους Έλληνες στην ανεργία λόγω της αθρόας εμφάνισης μεταναστών, οι οποίοι εργαζόνταν χωρίς ασφάλιση με χαμηλότατα ημερομίσθια όντας τις περισσότερες φορές δέκτες εκμετάλλευσης. Άμεσο αποτέλεσμα αυτού διαρκώς χρήματα να φεύγουν από την Ελλάδα προς τις Χώρες καταγωγής τους είτε πρόκειται αρχικά κυρίως για την Αλβανία και χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης είτε αργότερα του Πακιστάν, της Νιγηρίας κ.α.

Και αυτή η Κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αντισταθεί στο κομματικό Κράτος, επιχείρησε να μετριάσει με διορισμούς την εικόνα ενός «πράσινου κράτους» με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε σε νέα αύξηση του δημοσίου χρέους από το 80% του ΑΕΠ σε 110% περίπου. Σε αυτό ασφαλώς μεγάλο ρόλο διαδραμάτισε η κυβερνητική αστάθεια επί σχεδόν 10 μήνες εκλογικών αναμετρήσεων και κυβερνήσεων σχεδόν υπηρεσιακού χαρακτήρα.

Μία από τις αρνητικές πτυχές της οικονομικής πολιτικής της Κυβέρνησης αυτής ήταν όσον αφορά την ανεπιτυχή αξιοποίηση του Α΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (1989-1993), επονομαζόμενο και Πακέτο Ντελόρ, που ανερχόταν σε 7,2 δισ. ECU, Όπως διαπιστώνεται τόσο σε εκθέσεις του Ελεγκτικού Συνεδρίου της ΕΟΚ, αλλά και σε εκθέσεις τού τότε υπουργείου Οικονομίας κατά την ανωτέρω χρονική περίοδο εφαρμογής του Α΄ ΚΠΣ έγιναν αρκετές παρατυπίες, ενώ ορισμένα κεφάλαια «μεταφέρθηκαν» στο Β΄ ΚΠΣ (1994-1999) λόγω των καθυστερήσεων που είχαν σημειωθεί στην

---

¹⁶ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι επειδή οι συνδικαλιστές της ΔΕΗ βύθιζαν την Αθήνα στο σκοτάδι ακόμα δε και τα νοσοκομεία χωρίς καμία διάκριση, από την εποχή εκείνη κατέστη υποχρεωτικό τα νοσηλευτικά ιδρύματα να προμηθευτούν γεννήτριες προκειμένου να μην υπάρχουν ζητήματα ιδίως στις μονάδες εντατικής θεραπείας.

εκτέλεση των έργων. Η αποτυχία αυτή συνδέεται με το ότι βρισκόμαστε στα πρώτα χρόνια συνεργασίας με τα αυστηρά ευρωπαϊκά πρότυπα αλλά αποδεικνύει και τη διαχρονική δυσκολία που εμφανίσαμε στην αξιοποίηση και την ουσιαστική διάχυση των ευρωπαϊκών επιδοτήσεων στην πραγματική οικονομία μας. Το Α' ΚΠΣ αφορούσε τη μεταρρύθμιση της κοινής γεωργικής πολιτικής, την ενίσχυση της κοινοτικής δράσης στους τομείς της πολιτικής συνοχής, της επιστήμης, της τεχνολογίας, της περιβαλλοντικής πολιτικής και της πολιτικής μεταφορών.

Εκτός από εμάς δικαιούχοι ήταν και η Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία. Όλες οι Χώρες αυτές μείωσαν το χάσμα του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες χάρη στο πακέτο αυτό, δηλωτικό και αποδεικτικό της σημασίας της επιλογής της Χώρας μας για συμπόρευση με την Ευρώπη παρά τα λάθη στη διαχείριση.

iv) Κυβέρνηση Α. Παπανδρέου 1993- Ιανουάριος 1996

Η επαναφορά του γηραιού Παπανδρέου στην Κυβέρνηση κατόπιν της πτώσης της Κυβερνήσεως Μητσοτάκη εκ των έσω έφερε πρακτικά στην εξουσία ως παντοδύναμους τους νέους ισχυρούς εσωκομματικούς αντιπάλους που θα διεκδικούσαν τη διαδοχή στη μετα-Παπανδρέου εποχή, τα πανίσχυρα συνδικάτα που ουσιαστικά αποτέλεσαν τη μόνη ουσιαστική αλλά σκληρή αντιπολίτευση όλων των προηγούμενων σχεδόν τεσσάρων ετών, πολλοί δε συνδικαλιστές ήταν ήδη βουλευτές και κάποιοι Υπουργοί, αλλά και οικονομικά συμφέροντα που συνδέθηκαν με συγκεκριμένα πρόσωπα, τα οποία εκμεταλλεύτηκαν την αδυναμία ασκήσεως καθηκόντων για λόγους υγείας του Πρωθυπουργού.

«Ξεχρεώθηκαν» εκ νέου συνδικαλιστικοί αγώνες όπως πχ με την επανακρατικοποίηση των Αστικών Συγκοινωνιών και χρηματοδοτήθηκαν σκανδαλωδώς υπό πτώχευση εταιρείες πάντοτε υπό το πρόσχημα της προστασίας των εργαζομένων πχ «Κλωστήρια Πρέβεζας ΑΕ».

Το θετικό στοιχείο για την εξέλιξη του Κράτους στη συγκεκριμένη διετία είναι η θεσμοθέτηση του ΑΣΕΠ το 1994, όπου προβλέπεται ειδική διαδικασία πρόσληψης και αξιολόγησης του προσωπικού του δημοσίου τομέα.

ν) Κυβερνήσεις Σημίτη 1996-2004

Στην περίπτωση της οκταετίας αυτής έχουμε το μακροβιότερο Πρωθυπουργό σε συνεχόμενη θητεία στην ιστορία της Ελλάδας¹⁷. Η περίοδος αυτή σημαδεύτηκε από κορυφαίες οικονομικές ενέργειες τόσο ως προς τη θετική πλευρά όσο και αρνητικά για την Ελλάδα, αφού αυτή την περίοδο εισήλθαμε στην ΟΝΕ πλην όμως η ισοτιμία δραχμής-ευρώ, ως εκ των υστέρων απεδείχθη, έγινε βάσει νοθευμένων στοιχείων, που δυστυχώς άπαντες οι υπεύθυνοι εντός και εκτός Χώρας γνώριζαν¹⁸ και το οποίο αποτέλεσε ισχυρότατο πλήγμα στην πορεία της Χώρας μας ως ανταγωνιστικής οικονομίας εντός του νέου κοινού νομίσματος.

Ένα πρώτο θετικό στοιχείο είναι η αυτοσυγκράτηση των διορισμών στο Κράτος. Από τη μία η θεσμοθέτηση του ΑΣΕΠ από την προηγούμενη Κυβέρνηση, από την άλλη η ήδη υπερφορτωμένη κρατική διοίκηση με χιλιάδες υπαλλήλους ήταν οι κύριοι λόγοι να σταματήσει αυτό που ουσιαστικά αποτέλεσε ένα ισχυρό στοιχείο εναντίον της Χώρας μας τα επόμενα έτη.

Στα χρόνια αυτά και έως το 1999 η Ελλάδα έτυχε του Β' ΚΠΣ με κοινοτική συμμετοχή σχεδόν 14 εκατομμύρια ECU. Η συνολική δημόσια δαπάνη (κοινοτική και εθνική συμμετοχή) για έργα και δράσεις του Β' ΚΠΣ διαμορφώνεται σε 7,1 τρις δραχμές. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο 104% της συνολικής εγκεκριμένης δέσμευσης των πόρων. Στο πλαίσιο του Β' ΚΠΣ, ολοκληρώθηκαν 26.197 έργα και 69.189 υποέργα ενταγμένα στα Επιχειρησιακά Προγράμματα της περιόδου 1994-1999.

Επιπλέον η κατασκευή και ολοκλήρωση μεγάλων εθνικών έργων τη δεύτερη τετραετία 2000-2004 είναι εξίσου σημαντική. Τα έργα αυτά σε πολλές περιπτώσεις υπερτιμολογήθηκαν, ωστόσο αυτό θα αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης στα αρνητικά της διακυβέρνησης Σημίτη. Τα έργα αυτά έγιναν και αποτελούν βάση για την ελληνική οικονομία. Αναφέρουμε ενδεικτικά το

---

¹⁷ Ανέλαβε Πρωθυπουργός λόγω παραίτησης του Α.Παπανδρέου για λόγους υγείας την 18 Ιανουαρίου 1996, κέρδισε τις εκλογές του ίδιου έτους το Σεπτέμβριο και ξανακέρδισε τις εκλογές του Απριλίου του 2000. Ολοκλήρωσε τη θητεία του παραδίδοντας την Πρωθυπουργία στον Κ.Καραμανλή την 10^η Μαρτίου 2004 χωρίς να χάσει τις εκλογές του 2004, αφού είχε ήδη παραιτηθεί από Πρόεδρος του Πασοκ και ως επικεφαλής είχε κατέλθει στις εκλογές αυτές ο Γ.Παπανδρέου.

¹⁸ Είναι προφανές ότι η συζήτηση για το περίφημο swap της Goldman Sachs με το οποίο ουσιαστικά κατ' εφαρμογή της συνθήκης αργότερα μπήκαμε στην Ο.Ν.Ε. είχε -το λιγότερο που θα μπορούσε να πει κανείς τρωτά σημεία- και όπως επεσήμανε ο τότε Καγκελάριος της Γερμανίας Σρέντερ αυτό δεν ήταν κρυφό για την Ευρώπη, έστω και αν πάρθηκε η πολιτική απόφαση να ενταχθεί και η Ελλάδα στην Ένωση.

αεροδρόμιο «Ελ.Βενιζέλος», τη γέφυρα Ρίου-Αντιρίου, την Αττική Οδό, τις σήραγγες στην Κακιά Σκάλα, τα ολυμπιακά έργα που κατασκευάστηκαν στα πλαίσια της διενέργειας των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004, το Μετρό¹⁹.

Ένα τρίτο θετικό αποτέλεσμα ήταν η είσοδος της Χώρας στην ΟΝΕ ως γεγονός²⁰, ωστόσο η χάλκευση των επίσημων στοιχείων της Χώρας σε συνεργασία με τον τραπεζικό κολοσσό Goldman Sachs είναι κάτι που θα στοιχειώνει για πάντα την συγκεκριμένη περίοδο και τα κρίσιμα πρόσωπα της εποχής ως προς την υστεροφημία τους.

Από την αντίπερα όχθη ένα βασικό αρνητικό στοιχείο της Κυβερνήσεως αυτής ήταν η ανώτερου επιπέδου διαπλοκή με εσωτερικούς και εξωτερικούς παίκτες της οικονομίας. Αδιανόητα σκάνδαλα δισεκατομμυρίων με άγνωστη κατάληξη των χρημάτων μέσω δαιδαλωδών διαδρομών, που ακόμα δεν καθίσταται δυνατό να διαπιστωθούν, καταχρέωσαν την Ελλάδα σε μία εν δυνάμει χρυσή περίοδό της. Ενδεικτικά αναφέρουμε ως κορυφαίο το σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου, το Κτηματολόγιο, τα εξοπλιστικά προγράμματα, τις υπερτιμολογήσεις στα Ολυμπιακά έργα, την απόλυτη διασύνδεση μέσω ενημέρωσης και κατασκευαστικών εταιρειών εργολάβων του Ελληνικού Δημοσίου, τις απευθείας αναθέσεις, την αλόγιστη δανειοδότηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ακόμα και χωρίς εμπράγματα εξασφαλίσεις ή προσωπικές εγγυήσεις με αποτέλεσμα αυτά τα δάνεια να αποτελούν τις βασικές επισφάλειες των ελληνικών τραπεζών και να μεταφερθούν αργότερα ως βάρη της ελληνικής οικονομίας στους πολίτες²¹.

---

¹⁹ Αναφέρεται στα πρακτικά της Βουλής ότι από το 2001 έως και το 2006 από το Γ΄ Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τα εξοπλιστικά προγράμματα των Ενόπλων Δυνάμεων και την απελευθέρωση της αγοράς των τηλεπικοινωνιών και της ηλεκτρικής ενέργειας μοιράστηκε ποσό που υπερβαίνει τα είκοσι τρισεκατομμύρια δραχμές.

²⁰ Στην προσπάθεια αυτή υπήρξαν και σπουδαία οικονομικά επιτεύγματα σε επίπεδο αριθμών: από διψήφιο πληθωρισμό μέσος όρος 1994-1999 6,8%, εξασθένηση του χρέος προς ΑΕΠ από 110% περίπου το 1993 σε 104,6% το 1999, ρυθμοί ανάπτυξης από 2% το 1994 έως 3,4% το 1999 και μείωση ελλείμματος από 13,6% το 1993 σε 3,1%. Εδώ σημειώνουμε ότι το 3,1% προήλθε μετά την απογραφή της Κυβερνήσεως Καραμανλή, ενώ αρχικά είχε εμφανιστεί ως 1,8%. Εδώ έγκειται η κριτική για την βάση ισοτιμίας δραχμής-ευρώ καθότι με έλλειμμα 1,8% εισήλθαμε στην ΕΕ. Η αναθεώρηση προς τα πάνω έγινε 4 έτη μετά. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται από την ΤτΕ στις εκθέσεις της και στην έκδοσή της για το Χρονικό της Ελληνικής Κρίσης.

²¹ Ένας εκ των κορυφαίων Υπουργών της Κυβέρνησης βρίσκεται καταδικασμένος στη φυλακή διότι ως Υπουργός Άμυνας συνδέθηκε με παράνομο πλουτισμό μέσω υπεράκτιων εταιρειών, ένας έτερος Υπουργός ομολόγησε ότι δέχθηκε «εκλογική βοήθεια» ύψους 400.000€ από τη γερμανική εταιρεία «siemens», ο διευθυντής του πολιτικού γραφείου του Πρωθυπουργού ομολόγησε χορηγία στο κόμμα από την ίδια εταιρεία ύψους 1 εκατομμυρίου ευρώ, και ο Υπουργός Οικονομίας προσφάτως καταδικάστηκε σε διετή ποινή φυλακίσεως με χρηματική μετατροπή για ανακριβώς πόθεν έσχες λόγω

Το κρισιμότερο όμως αρνητικό στοιχείο όλων είναι η αλλοίωση των επίσημων στοιχείων με την οποία εισήλθε η Χώρα μας στην ΟΝΕ²². Με βάση τα δημοσιευμένα στοιχεία εμφανίστηκε ότι η Ελλάδα είχε το 2004 δημόσιο χρέος 100% του ΑΕΠ, ποσό ωστόσο που υπολογίζεται πλέον ότι ανερχόταν πραγματικά σε 125% περίπου. Από υπολογισμούς που κάνουν διάφοροι οικονομολόγοι προκύπτει ότι μία επωφελής για τη Χώρα ισοτιμία ευρώ-δραχμής, εφόσον θα αποφασιζόταν η ένταξή μας στην ΟΝΕ με αυτά τα στοιχεία, καθότι δεν πληρούσαμε τους όρους ένταξης, θα ήταν περίπου 1 προς 1000, ενώ η ισοτιμία κλειδωσε σε 1 προς 340,75. Αυτό σήμαινε πρακτικά μη ανταγωνιστική οικονομία.

Ταυτόχρονα ο χαμηλός πληθωρισμός κάτω του 3%, που ήταν όρος εισόδου στην ΟΝΕ, η πτώση των επιτοκίων στα δάνεια στην τάξη του 5-6% οδήγησε σε έκρηξη της οικοδομής και σε αντίστοιχη ραγδαία αύξηση των στεγαστικών δανείων, Αυτό έδωσε μία τρομακτική ώθηση από τη μία, ωστόσο όταν εκ των υστέρων μετά τα γεγονότα του 2010 εκτινάχθηκε η ανεργία, τα περισσότερα από αυτά τα δάνεια και εκείνα της επόμενης διετίας (Καραμανλή) μετατράπηκαν στην οικονομική βόμβα των «κόκκινων δανείων».

Σημαντική διεθνής εξέλιξη, που αποτελεί βασικό λόγο της πτώσης της βιομηχανίας διεθνώς αλλά και στην Ελλάδα σε ευαίσθητους τομείς είναι η είσοδος της Κίνας στις διεθνείς αγορές. Δεκάδες βιομηχανίες στην Ελλάδα ήδη την περίοδο 2001-2005 ξεκινούν να κλείνουν κάτω από το βάρος του ανταγωνισμού των κινεζικών προϊόντων που κατακλύζουν πάμφθυνα τις διεθνείς αγορές. Είναι ενδεικτικό ότι ουσιαστικά σε ούτε δέκα έτη από την είσοδο της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου διαλύθηκε η κλωστοϋφαντουργία στην Ελλάδα, που αποτελούσε ισχυρό βιομηχανικό

εκτεταμένης φοροδιαφυγής. Αναφερόμαστε αποκλειστικά σε περιπτώσεις που έχουν ήδη τύχει δικαστικής κρίσης.

22 Η συνθήκη του Μάαστριχτ εκτός του ότι ιδρύει αυτήν κάθε αυτήν την Ευρωπαϊκή Ένωση καθορίζει το στόχο του κοινού νομίσματος και κατοχυρώνει τα κριτήρια με βάση τα οποία μία Χώρα θα μπορεί να υιοθετήσει το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα :Α) Εντός τριών ετών από την υπογραφή ο πληθωρισμός του υποψηφίου Κράτους να μην είναι υψηλότερος περισσότερο από 1,5% του πιο αποδοτικού Κράτους-μέλους, Β) Το δημόσιο χρέος πρέπει να είναι μικρότερο του 60% του ΑΕΠ ή να είναι πτωτικό και να πλησιάζει προς το στόχο αυτό και το έλλειμμα να μην ξεπερνά το 3% του ΑΕΠ, Γ) Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια να μην ξεπερνούν κατά 2% τα αντίστοιχα των τριών πιο αποδοτικών κρατών- μελών. Ο στόχος που επέβαλλε τα ως άνω κριτήρια ήταν η ανάγκη σύγκλισης των οικονομιών των κρατών-μελών με δεδομένο ότι μέχρι τότε το κάθε Κράτος είχε πλήρη ανεξαρτησία στην οικονομική του πολιτική και επομένως στις πολιτικές επιλογές που επηρέαζαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο την πορεία της εθνικής οικονομίας.

προϊόν της Χώρας μας, λόγω του πάμφθηνου κινεζικού νήματος. Άλλες έκλεισαν και άλλες πτώχευσαν συμπαρασύροντας χιλιάδες εργαζόμενους στην ανεργία²³.

Η παράδοση της εξουσίας κάτω από την ψευδαίσθηση της παντοδυναμίας της Χώρας μας και την παγκόσμια γιορτή των Ολυμπιακών Αγώνων στην επόμενη Κυβέρνηση πέραν της φαντασμαγορικής διάστασης γίνεται υπό όρους οικονομικά δυσσιώνους.

vi) Κυβερνήσεις Κ.Καραμανλή 2004-2009²⁴

Στην περίοδο αυτή θα ακολουθήσει αναλυτικότερη καταγραφή, διότι μπορεί να μην συμπίπτει με την οικονομική κρίση των μνημονίων, πλην όμως είναι εκείνη που αρχικώς διαχειρίστηκε τη διεθνή κρίση και υφίσταται τεράστια διχογνωμία για το αν σε αυτή την πενταετία ξεκινά το πρόβλημα της ελληνικής κρίσης των επομένων ετών²⁵.

Η πρώτη περίοδος Καραμανλή ξεκίνησε με την εθνική προσπάθεια της διενέργειας των Ολυμπιακών Αγώνων, όπου κρίσιμα έργα είχαν μείνει στάσιμα, παρότι είχαν καταβληθεί τα μεγαλύτερα ποσά από μέρους του Κράτους στους εργολάβους. Η κυβέρνηση βρέθηκε προ του κρίσιμου διλήμματος να ακυρώσει συμβάσεις, να στραφεί ποινικά στους εμπλεκόμενους, να διενεργήσει πρόσθετους διαγωνισμούς για την ολοκλήρωση των έργων, με ενδεχόμενο όμως τίμημα να μην προλάβει να διοργανώσει Ολυμπιακούς Αγώνες, κάτι που θα γραφόταν στις μαύρες σελίδες του Ελληνισμού για πάντα. Η πρώτη υποχώρηση σε συμφέροντα

---

²³ Στη δεκαετία του 1990, ο κλάδος εξήγαγε περίπου το 45% όλων των βιομηχανικών εξαγωγών της χώρας και απασχολούσε σχεδόν 170.000 εργαζομένους.

²⁴ Ανέλαβε Πρωθυπουργός την 10^η Μαρτίου του 2004 με ποσοστό 45,34%, κέρδισε εκ νέου τις πρόωρες εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2007 με 41,8% και εν τέλει ηττήθηκε τον Οκτώβριο του 2009 από τον Γ.Παπανδρέου παραδίδοντας και την αρχηγία της ΝΔ.

²⁵ Δεν θα προβούμε σε αναφορά στο ζήτημα της δημοσιονομικής απογραφής του 2004 που έλαβε χώρα από το νέο Υπουργό Οικονομικών κ.Αλογοσκούφη και με το οποίο ένα ζήτημα λογιστικό μετατράπηκε σε πολιτική αντιπαράθεση διεθνούς εμβέλειας θίγοντας την αξιοπιστία της Χώρας. Θα αναφέρουμε απλώς ότι η κίνηση αυτή έλαβε τη σφοδρή αντίθεση σοβαρών κυβερνητικών παραγόντων όπως ο κ.Σουφλιάς, που εξαρχής ήταν εξαιρετικά αρνητικός. Η αναθεώρηση οφειλόταν σε παράγοντες όπως η αλλαγή της μεθοδολογίας καταγραφής των δαπανών, προμήθειας αμυντικού εξοπλισμού, η αναθεώρηση των πλεονασμάτων των ασφαλιστικών ταμείων, οι μεταβολές ως προς το χρόνο καταχώρησης εσόδων και η αναθεώρηση του ύψους των δαπανών (πλην αμυντικών)του Προϋπολογισμού. Η σημασία αυτών των παραγόντων διέφερε από έτος σε έτος. Άμεσο αποτέλεσμα της απογραφής ήταν η ένταξη της Χώρας στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος και σε τριετή επιτήρηση.

παρά την προεκλογική υπόσχεση για καθαρότητα παντού και επανίδρυση του Κράτους ήταν εθνικά αναγκαία.

Μετά τη διενέργεια των Αγώνων ήρθε η σύγκρουση με τα μεγάλα συμφέροντα της Χώρας το 2005 και το νομοθέτημα περί βασικού μετόχου²⁶. Η Κυβέρνηση συγκρούστηκε και εν τέλει έχασε χάρη στην κοινοτική νομοθεσία και την ανοχή παρόμοιων περιστατικών σε ολόκληρη την ευρωζώνη.

Η εγχώρια διαπλοκή κατέστη πλέον πανίσχυρη, το τραπεζικό σύστημα προχώρησε σε υπερδανεισμό ξεπερνώντας μέχρι και 80% των διαθέσιμων κεφαλαίων σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν αξιοποιήθηκαν τα ολυμπιακά έργα, είχαν περιοριστεί τα χρήματα από τα πακέτα στήριξης και πλέον η Ελλάδα έπρεπε μόνη να ανταπεξέλθει στις δύσκολες οικονομικές συνθήκες.

Στα θετικά της Κυβέρνησης είναι το γεγονός ότι παρά τα ανωτέρω συνεχίστηκαν τα μεγάλα έργα όπως ο προαστιακός της Αθήνας, η επέκταση του Μετρό, η επέκταση του Τραμ προς τα νότια, η ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού, το Μουσείο της Ακρόπολης, το Κτηματολόγιο.

Ομοίως μετά το 2004 όλοι περίμεναν πτώση των δημοσίων επενδύσεων και του ΑΕΠ. Αντιθέτως είχαμε αύξηση χάρη ιδίως στη μαζική χρήση των ΣΔΙΤ. Ξεκίνησαν και ολοκληρώθηκαν κρίσιμα έργα για την ανάπτυξη της υπαίθρου όπως η Ιονία Οδός, η ανακατασκευή του ΠΑΘΕ, ο αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδος, αυτοκινητόδρομοι προς Καλαμάτα και Σπάρτη. Η εκμετάλλευση της σύμπραξης δημόσιου και ιδιωτικού τομέα χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον αυτήν την περίοδο. Υπό το βάρος της κρίσης του 2010 και τη συνακόλουθη διστακτικότητα των ιδιωτών-επενδυτών η ελπιδοφόρα αυτή πρακτική ατόνησε.

Επίσης θετικό βήμα ήταν η μείωση των ασφαλιστικών ταμείων από περίπου 150 σε επτά (7). Πρόκειται για μία σημαντική μείωση του κόστους στο ασφαλιστικό της Χώρας, καθότι όλες αυτές οι διοικήσεις και ο κακός

---

²⁶ Χαρακτηριστικό στο σημείο αυτό της σύγκρουσης είναι το κλείσιμο της αγοράς του Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Παπαληγούρα, ο οποίος υπήρξε ένας εκ των τριών βασικών Υπουργών για τη θέσπιση του ν.3310/2005: «Σήμερα με το συζητούμενο νομοσχέδιο η Ελλάς όχι μόνο δεν έρχεται σε αντίθεση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, αλλά αντίθετα εφαρμόζει πάγιες αρχές της δημοκρατικής Ευρώπης και εναρμονίζει επιτέλους τη χώρα μας με το πνεύμα των ευρωπαϊκών ρυθμίσεων για ένα κράτος χωρίς ενσωματωμένους μηχανισμούς διαπλοκής, για την προάσπιση του υγιούς ανταγωνισμού και της ισονομίας, για την αποτροπή της ασύδοτης επικυριαρχίας ενός επιχειρηματικού ολιγοπωλίου σε βάρος της υγιούς επιχειρηματικότητας».

συντονισμός των υπηρεσιών μεταξύ τους οδηγούσε στην αύξηση των δαπανών και της γραφειοκρατίας.

Επιπροσθέτως τρεις μεγάλης σημασίας οικονομικές-επενδυτικές επιλογές έγιναν από τη συγκεκριμένη Κυβέρνηση: α) συνεργασία με τους Κινέζους στο λιμάνι του Πειραιά με την εταιρεία COSCO. Πρόκειται αναντίρρητα για τη μεγαλύτερη επένδυση που έχει γίνει ποτέ στη Χώρα. Παρόλα αυτά πολεμήθηκε από σύσσωμη την αντιπολίτευση, β) Η μεγάλη επιτυχία της ιδιωτικοποίησης της Ολυμπιακής, ήτοι της πιο ζημιογόνας εταιρείας του δημοσίου. Δεν έπραξε το ίδιο με το ζημιογόνο ΟΣΕ²⁷ και γ) το οικονομικό άνοιγμα στη Ρωσία με σαφή την στόχευση η Ελλάδα να καταστεί ενεργειακός κόμβος της Ευρώπης δίνοντας ανάπτυξη στην Βόρεια Ελλάδα και εξασφαλίζοντας ασφάλεια στην περιοχή παρά τις παντοτινές επεκτατικές τάσεις των γειτόνων. Εκείνο που επετεύχθη με την προσέγγιση αυτή των δύο Χωρών ήταν το άνοιγμα των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων προς τη Ρωσία και η ραγδαία αύξηση ρώσων τουριστών προς την Ελλάδα.

Η πρόθεση κατασκευής του έργου αυτού αποτέλεσε διεθνές «σήμα κινδύνου», οδήγησε σε σύγκρουση με την υπερδύναμη τον Πρωθυπουργό, ιδίως αν την συνδυάσουμε με άλλες δύο εθνικές αποφάσεις του, ήτοι την απειλή για άσκηση του δικαιώματος αρνησικυρίας στη Σύνοδο στο Βουκουρέστι για την ονομασία των Σκοπίων και την άρνηση στο Σχέδιο Ανάν για το Κυπριακό. Η Κυβέρνηση οδηγήθηκε μετά από λίγο σε πρόωρες εκλογές, και ο νέος Πρωθυπουργός αποφάσισε το πάγωμα του αγωγού.

Η κυβέρνηση αυτή ιδίως λόγω της πολυετούς παραμονής του κόμματος της ΝΔ στην αντιπολίτευση δεν αντιστάθηκε στους διορισμούς, εισήγαγε αρκετές εξαιρέσεις στους νόμους του ΑΣΕΠ, αύξησε τις κρατικές δαπάνες²⁸, ενώ ενεπλάκη και σε κάποιες υποθέσεις διαφθοράς κρατικών λειτουργιών.

Δίνουμε ορισμένους δείκτες οικονομίας για την κυβέρνηση αυτή:

---

²⁷ Στον ΟΣΕ ακολουθήθηκε μία τακτική διάσπασής του ανά τομέα εργασίας υπό την ομπρέλα μίας μητρικής εταιρείας. Η κυριότερη εταιρεία είναι η ΤΡΑΙΝΟΣΕ που συνδέεται με το τροχιαίο υλικό. Η τότε Κυβέρνηση σχεδόν είχε συμφωνήσει την πώλησή της στη γαλλική εταιρεία RTP. Η επόμενη Κυβέρνηση αποχώρησε αμέσως από κάθε συζήτηση.

²⁸ Οι καταστροφικές πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2007 έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αύξηση των δαπανών απολύτως δικαιολογημένα. Προφανώς όμως ήταν σφάλμα ότι στις αρχές του 2007 αυξήθηκαν οι συντάξεις του ΟΓΑ σχεδόν κατά 22%, το ΕΚΑΣ ομοίως και το επίδομα ανεργίας κατά 18%.

- παρέλαβε δημόσιο χρέος 184,51 δις ευρώ και παρέδωσε χρέος 336,81 δις. Τα χρόνια αυτά ωστόσο προστέθηκαν υπερβολικά τοκοχρεωλύσια προηγούμενων δανείων, τα οποία αποπληρώθηκαν²⁹.

- παρέλαβε ανεργία 10,494% και παρέδωσε 9,461%. Οι επικριτές αναφέρονται ότι αυτό το νούμερο είναι αποτέλεσμα προσλήψεων στο δημόσιο και ψευδών εγγραφών λόγω του προγράμματος μερικής απασχόλησης stage

- παρέλαβε αρνητικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών -5,858% και παρέδωσε αρνητικό -11,187 δείγμα καταναλωτικής μανίας των πολιτών λόγω δανεικών και εξαγωγικής αδυναμίας της Χώρας.

- αύξησε το ΑΕΠ από 193,049 δις σε 231,079 σημειώνοντας πτώση μόνο την τελευταία χρονιά της διακυβέρνησης και αυτό αποτελεί αναντίρρητα επιτυχία, ανεξάρτητα εάν οφειλόταν και σε δανεικά.

- αύξησε δραματικά τις δημόσιες δαπάνες του Κράτους και εδώ είναι η κύρια ευθύνη της. Παρόλα αυτά δεν υπήρχε ζήτημα δανεισμού, καθότι τα spreads κυμαίνονταν σε επίπεδα 150-200 μονάδες βάσης³⁰.

Όταν αποφάσισε να κινηθεί δραστικά υπό το συναγερμό της διεθνούς κρίσης είχε ήδη εκτιναχθεί το δημόσιο χρέος, αφετέρου υπήρχαν κρίσιμα πολιτικά γεγονότα καθορισμένα για το άμεσο μέλλον:

A) το ορόσημο της εκλογής Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, που με βάση τους κοινοβουλευτικούς συσχετισμούς ήταν δεδομένο ότι θα οδηγήσει σε εκλογές τη Χώρα, όπως και έγινε και

B) ο κίνδυνος εκτεταμένων επεισοδίων σε όλη τη Χώρα ενόψει των πρώτων εκδηλώσεων για τα λεγόμενα νέα «Δεκεμβριανά» του 2008, όταν εκτελέστηκε ένας νεαρός από αστυνομικό και κάηκε το σύνολο του κέντρου της Αθήνας αλλά και πολλές επαρχιακές πόλεις. Οι ανακοινώσεις μαζικών αφίξεων αναρχικών, αριστεριστών αλλά και τρομοκρατικών ομάδων αποτελούσε κίνδυνο αποσταθεροποίησης της Χώρας εν μέσω κρίσης.

---

²⁹ Σύμφωνα με τον Υπουργό Οικονομικών του Κ.Καραμανλή, κ. Ι.Παπαθανασίου, διατέθηκαν τα κάτωθι ποσά για προηγούμενες οφειλές; 50 δις πήγαν για την πληρωμή τόκων, στο δημόσιο χρέος που κληρονόμησε η Νέα Δημοκρατία, 10 δις πήγαν για την πληρωμή αμυντικών εξοπλισμών που είχαν παραγγελθεί από τις προηγούμενες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ και πληρώθηκαν επί ΝΔ, 2,5 δις πήγαν για χρέη Νοσοκομείων που βρήκε η ΝΔ από προηγούμενα χρόνια., 7 δις πήγαν για υποχρεώσεις προς τα ασφαλιστικά, το σύνολο 70 δις πήγαν για την πληρωμή υποχρεώσεων που είχαν αναληφθεί από προηγούμενες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ.

³⁰ Η πρώτη υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας έγινε επί αυτής της Κυβέρνησεως τον Ιανουάριο του 2009 από την Standard&Poor's, ωστόσο μολονότι τα spreads ανέβηκαν στις 300 μονάδες εν συνεχεία έπεσαν μόλις λήφθηκαν τα πρώτα έκτακτα δημοσιονομικά μέτρα.

Στην προεκλογική περίοδο του 2009 ο τότε Πρωθυπουργός τοποθετήθηκε ανοιχτά για τις ανάγκες περιστολής των κρατικών δαπανών, για μείωση των διορισμών σε σχέση με τις συνταξιοδοτήσεις, για πάγωμα μισθών και συντάξεων και κατάργηση επιδομάτων. Η αντιπολίτευση εκμεταλλευόμενη μια εκτεταμένη σκανδαλολογία αλλά και ακατάσχετη παροχολογία, όπως συνήθως γίνεται στη Χώρα μας, αμφισβήτησε την πορεία αυτή, μίλησε για εκτεταμένες παροχές και κοινωνικά πακέτα και με τον τρόπο αυτό πέτυχε μία από τις μεγαλύτερες σε διαφορά νίκες στην μεταπολίτευση ανάμεσα στα δύο μεγάλα κόμματα.

2) Παθογενείες Ελληνικού Κράτους και Ελληνικής Οικονομίας

Σε μία οικονομικά κατεστραμμένη Χώρα παρά τις ευνοϊκές συνθήκες που επικράτησαν επί δεκαετίες είναι προφανές ότι κάποιος θα χρειαστεί τόμους για να καταγράψει τις παθογένειες, τα λάθη, τις παραλείψεις, τις αντιφάσεις της. Ωστόσο μπορούμε να κωδικοποιήσουμε στις κάτωθι κατηγορίες τα δικά μας λάθη, που οδήγησαν στην είσοδο στα μνημόνια και τους μηχανισμούς στήριξης με την ουσιαστική απώλεια του πυρήνα της εθνικής μας κυριαρχίας:

ι) Ασταθές και μη κατοχυρωμένο θεσμικό πολιτικό περιβάλλον

Η πολιτική αστάθεια αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο ότι ουδέποτε στη σύγχρονη πορεία μας εξασφάλισαμε μία προοδευτική, θεσμική δημοκρατία. Στα σχεδόν σαράντα χρόνια μεταπολίτευσης έχουμε αλλάξει έως τον Ιανουάριο του 2015 είκοσι μία (21) Κυβερνήσεις διαφόρων μορφών και δεκατέσσερις (14) Πρωθυπουργούς αναρίθμητους δε ανασχηματισμούς Κυβερνήσεων³¹. Έχουν διενεργηθεί δεκαέξι (16) εκλογικές αναμετρήσεις εκ των οποίων οι δεκατέσσερις (14) πρόωρες. Επιπροσθέτως, η διασύνδεση εκλογής Προέδρου Δημοκρατίας με την διενέργεια εκλογών έχει οδηγήσει ως μοναδικός λόγος σε εκλογές τη Χώρα σε δύο ιστορικές στιγμές (2009/2015).

Ακολούθως, δεν υπάρχει ίχνος σταθερότητας στη δημόσια διοίκηση, οι εναλλαγές με τον ερχομό νέου Υπουργού -ούτε καν Κυβέρνησης- σε κάθε

---

³¹ Μία απλή σύγκριση: Οι ΗΠΑ έχουν από το 1974 επτά (7) Προέδρους, η Γαλλία πέντε (5) Προέδρους (Προεδρικές Δημοκρατίες), η Γερμανία έχει τέσσερις (4) Καγκελάρους και η Μ.Βρετανία οκτώ (8) Πρωθυπουργούς (Πρωθυπουργοκεντρικό σύστημα)

τομέα είναι σχεδόν σαρωτικές, ενώ είναι αδιευκρίνιστο ακόμα και σήμερα μέχρι ποιο βαθμό μπορεί να ανέλθει το κόστος λειτουργίας ενός υπουργικού γραφείου, ο αριθμός των συμβούλων, η κατανομή των αρμοδιοτήτων, το μίνιμουμ των απαιτούμενων προσόντων. Είναι ενδεικτικό για τα ζητήματα θεσμικής θωράκισης συνολικά της δημοκρατίας μας ότι σήμερα, που οι Δήμοι αποτελούν στην πράξη επιχειρήσεις μεγάλου οικονομικού ενδιαφέροντος, δεν υπάρχει καν πρόβλεψη για το μορφωτικό επίπεδο των Δημάρχων. Την ίδια στιγμή στη Γαλλία για να είναι ο οποιοσδήποτε ανεξαρτήτου μορφωτικού επιπέδου υποψήφιος για τοπικός σύμβουλος οφείλει να έχει αποφοιτήσει από σχολή δημόσιας διοίκησης³².

ii) Κομματικό Κράτος-Κομματικοποίησης διόγκωση μέσω διορισμών-αναξιοκρατία

Το Κράτος αποτέλεσε το κομματικό λάφυρο του νικητή, άλλες φορές λιγότερο άλλες φορές εντελώς κυνικά. Αποτέλεσμα τούτου στρατιές υπαλλήλων είτε ελλιπών προσόντων είτε και χωρίς καθήκοντα με μόνη χρησιμότητα την αντιπαροχή της ψήφου³³. Ταυτόχρονα καθορισμός εξόφθαλμων προνομίων για συγκεκριμένες τάξεις υπαλλήλων, αδιανόητες διαφοροποιήσεις μισθών, χρονικές αποκλίσεις για τη συνταξιοδότηση, σωρεία επιδομάτων, ανυπαρξία αξιολόγησης, παρωδία πειθαρχικού ελέγχου, απευθείας συναλλαγές με τον πολίτη, γεγονός που ευνόησε και απογείωσε τη διαφθορά σε κάθε βαθμίδα, απουσία ηλεκτρονικού κράτους προς διευκόλυνση των συναλλαγών, χαμηλό επίπεδο δυναμικού δημόσιας διοίκησης ιδίως τα πρώτα χρόνια και πριν τη λειτουργία του ΑΣΕΠ, οικονομικές παροχές με δανεικά προκειμένου να επιτευχθεί προνομιακή συζήτηση με ολόκληρους κλάδους εργαζομένων του δημοσίου.

---

³² Προσφάτως συνέβη το εξής πρωτάκουστο για θεσμική Δημοκρατία: ο επικεφαλής της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών σχεδόν ένα έτος μετά την απομάκρυνσή του έθεσε υποψηφιότητα και εξελέγη βουλευτής. Στις ΗΠΑ ο επικεφαλής της αντίστοιχης υπηρεσίας απαγορεύεται να δώσει συνέντευξη για πέντε έτη μετά τη απομάκρυνσή του.

³³ Ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου κ. Πάγκαλος, βουλευτής Πασοκ ανελλιπώς από το 1974, σε μία ιστορική του φράση για το μνημόνιο ανέφερε για τους διορισμούς “Όλοι μαζί τα φάγαμε”

iii) Διαφθορά-σκάνδαλα-υπερκοστολογήσεις

Όλα αυτά τα χρόνια από το πέρας της πρώτης μεταπολιτευτικής επταετίας τεράστια ποσά κατασπαταλήθηκαν. Επενδύσεις που έπρεπε να γίνουν δεν έγιναν ποτέ, επιδοτήσεις δόθηκαν σε μη δικαιούχους, χορηγήθηκαν δάνεια σε πτωχευμένους επιχειρηματίες και ετοιμόρροπες επιχειρήσεις, τα δημόσια έργα υπερκοστολογήθηκαν, προκειμένου να ικανοποιηθούν μεσάζοντες και υπογράφωντες τα έργα ή τις προμήθειες, ιδιωτικοποιήθηκαν δημόσιες επιχειρήσεις σε χαμηλότερες τιμές ή με όρους φωτογραφικούς χωρίς ανάπτυξη ανταγωνισμού, ενώ παρατηρήθηκαν πληθώρα διορισμών που έγιναν με πληρωμή των αρμοδίων.

iv) Πολυνομία-αλλαγή νομοθετικών/φορολογικών πλαισίων- επενδυτικών νόμων- δικαστική αιωνιότητα- γραφειοκρατία-εκτεταμένη φοροδιαφυγή

Το διαχρονικό ερώτημα στη Χώρα μας πολύ πριν τα μνημόνια είναι κατά πόσο μπορούσε να διεκπεραιωθεί μία επένδυση γρήγορα, πόσες υπογραφές χρειάζονταν, τι φορολογία θα αντιμετώπιζε, πόσο θα διαρκούσε μία διαδικασία αδειοδότησης. Εάν ανατρέξουμε σε μεγάλες επενδύσεις στη Χώρα θα διαπιστώσουμε ότι άλλες προσπάθειες ολοκληρώθηκαν σε πέντε άλλες σε δέκα άλλες σε τριάντα έτη τη στιγμή που δίπλα μας αλλά και σε πιο ανεπτυγμένες Χώρες μία επένδυση μεγάλου ενδιαφέροντος γίνεται σε αστραπιαίους χρόνους³⁴.

Ταυτόχρονα το νομικό μας καθεστώς επιτρέπει στον κάθε πολίτη να σταματήσει και να αναστείλει κορυφαίες επενδύσεις προσβάλλοντας το κύρος τους στο Συμβούλιο Επικρατείας, όπου η τελική κρίση μπορεί να λάβει χώρα έπειτα ακόμα και από μία δεκαετία. Είναι προφανές ότι αυτή η Χώρα ουδέποτε ευνόησε την ελεύθερη οικονομία ούτε μπόρεσε να αντιμετωπίσει τη γραφειοκρατία στο πλαίσιο ενός διλήμματος «ταχύτητα ή διαφάνεια» μην πετυχαίνοντας, ως απεδείχθη διαχρονικά, ούτε το ένα ούτε το άλλο.

---

³⁴ Ενδεικτικά αναφέρω ότι περίπου τριάντα έτη χρειάστηκε ο ιδιώτης-επενδυτής να λάβει τις άδειες και να κατασκευάσει το ξενοδοχείο «Costa Navarino» στην Πύλο Μεσσηνίας, απαιτήθηκαν περίπου 3000 υπογραφές υπευθύνων, ενώ την ίδια στιγμή η αγορά ενός ιδιωτικού νησιού και η κατασκευή ξενοδοχείου στο Μαυροβούνιο ή στα Αραβικά Εμιράτα συντελείται περίπου σε ένα έτος.

Η γραφειοκρατία³⁵, ο κακός συντονισμός, η πολυνομία³⁶, το ακατάλληλο προσωπικό και η κομματική πελατεία οδήγησαν και στη μεγαλύτερη οικονομική πληγή του συστήματος: αδιανόητη φοροδιαφυγή. Σύμφωνα με μετρήσεις ποσοστό περίπου 80-90% σταθερά των ελευθέρων επαγγελματιών δήλωνε ποσά κάτω των δώδεκα χιλιάδων ευρώ, ήτοι κάτω από το όριο του αφορολόγητου. Ομοίως εκατοντάδες χιλιάδες πολίτες ολοκλήρωσαν την επαγγελματική τους καριέρα χωρίς ποτέ να ελεγχθούν από τους αρμόδιους ελεγκτές. Επιπλέον τα συχνά πρόχειρα μέτρα της περαίωσης με σκοπό να ενισχυθούν τα έσοδα του Κράτους βραχυπρόθεσμα έδιναν τη δυνατότητα σε όλους τους ανωτέρω καταβάλλοντας εφάπαξ μικρά ποσά να κλείνουν φορολογικά τα παρελθόντα έτη χωρίς κανείς να μπορεί να τους ελέγξει για τις χρήσεις αυτές στο μέλλον πλην κακουργηματικής περιπτώσεως. Τέλος, τα φορολογικά δικαστήρια λόγω καθυστερήσεων δεν είχαν τη δυνατότητα να διασφαλίσουν τα δικαιώματα του δημοσίου, ενώ ταυτόχρονα οι ποινές που επιβάλλονταν από τα ποινικά δικαστήρια με βάση τη νομοθεσία εξαγοράζονταν με πολύ λιγότερα χρήματα. Για παράδειγμα για μη απόδοση ΦΠΑ 500.000€ μοιρασμένο σε πέντε χρήσεις επιβάλλονταν ποινές φυλακίσεως περίπου τριών ετών. Η χρηματική εξαγορά των ετών αυτών φυλάκισης δεν ξεπερνά τις δέκα με δεκαπέντε χιλιάδες ευρώ, ενώ υφίσταται και η δυνατότητα μετατροπής της ποινής σε άσκηση κοινωφελούς

---

³⁵ Η μόνη φωτεινή εξαίρεση στη γραφειοκρατία που υπηρετήθηκε από όλες τις Κυβερνήσεις είναι τα ΚΕΠ. Ο θεσμός των ΚΕΠ είναι ο πιο αναγνωρισμένος στην ελληνική κοινωνία στη συνείδηση δε των πολιτών ακόμα και του πιο ακριτικού σημείου της Χώρας είναι το απόλυτο γραφείο του Κράτους αφού μέσα από αυτά διεκπεραιώνεται σωρεία εγγράφων, δικαιολογητικών, πιστοποιητικών, εγγράφων συντάξεων, διαβατηρίων, αγροτικών θεμάτων, ασφαλιστικών θεμάτων. Συγκεντρώνουν αδιανόητα υψηλές θετικές κρίσεις από τους πολίτες διαχρονικά άνω του 90%, ομοίως τόσο υψηλά είναι τα ποσοστά ότι ο θεσμός είναι αποτελεσματικός ενώ περισσότεροι από 60.000 άνθρωποι απευθύνονται εβδομαδιαίως στις υπηρεσίες τους. Τα ΚΕΠ αποτελούν και σήμερα την πιο ουσιαστική κίνηση στην κατεύθυνση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

³⁶ Δεν έχουμε προσδιορίσει ακόμη και σήμερα με σαφή τρόπο και με νόμιμο δασολόγιο, κτηματολόγιο και χωροταξικά σχέδια, τις δασικές, οικιστικές, βιομηχανικές, τουριστικές και άλλες περιοχές. Ο προσδιορισμός του τι είναι δασική, οικιστική, βιομηχανική, τουριστική περιοχή γίνεται σε μεγάλο βαθμό όχι από την εκλεγμένη νομοθετική εξουσία αλλά, ουσιαστικά, από τη δικαστική και την εκτελεστική εξουσία. Ομοίως η εμπλοκή της συνταγματικής αναθεώρησης και η αυστηρή διαδικασία αναθεώρησης καθυστερεί την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας λόγω δασικής νομοθεσίας. Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από την επικράτηση της αυθαίρετης δομήσεως, της άναρχης αναπτύξεως των πόλεων και της συνεχώς διογκούμενης διαφθοράς στον δημόσιο τομέα. Είναι γεγονός ότι, το μεγαλύτερο αντικίνητρο σήμερα στην προσέλκυση επενδύσεων (εγχώριων και ξένων) είναι ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζονται οι διάσπαρτοι περιβαλλοντικοί νόμοι και διατάξεις.

υπηρεσίας³⁷. Είναι προφανές ότι με αυτό τον τρόπο δεν συλλαμβάνεται ποτέ ο διαφυγών πλούτος ούτε συμμερίζονται οι ιδιώτες τη φορολογική νομοθεσία.

ν) Πανίσχυρος κρατικός συνδικαλισμός

Όσες προσπάθειες εκσυγχρονισμού της οικονομίας και του ασφαλιστικού συστήματος έγιναν, σκόνταψαν στην ωμή δύναμη του συνδικαλισμού. Στη Χώρα μας διενεργούνται περισσότερες απεργίες αθροιστικά στο δημόσιο τομέα από ότι οι ημέρες του έτους. Ταυτόχρονα έχουν ματαιωθεί επενδυτικές κινήσεις αποκλειστικά και μόνο λόγω των προνομίων των συνδικαλιστών και της εμμονής τους να εμποδίσουν κάθε φιλοπρόοδη κίνηση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η έλευση της Cosco στο λιμάνι του Πειραιά, όπου για εβδομάδες λάμβαναν χώρα βίαια επεισόδια, παρότι είναι η σημαντικότερη οικονομική επένδυση που έγινε ποτέ στην Ελλάδα.

νι) Αποβιομηχάνιση-μη παραγωγική οικονομία

Η συνολική πορεία της Χώρας μέχρι την ώρα της διεθνούς κρίσης αρχικά και της κατάρρευσης της ελληνικής οικονομίας το 2010 οδήγησε σταδιακά στην πλήρη αποβιομηχάνισή της. Το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι πλέον η Ελλάδα δεν παράγει ουσιαστικά τίποτα, πλην μίας ευνοϊκής κατάστασης στον τομέα του τουρισμού λόγω των συνεχών πολεμικών συγκρούσεων σε κοντινούς τουριστικούς προορισμούς της Μεσογείου τα τελευταία έτη. Είναι χαρακτηριστικό ότι θριαμβολογούμε ότι πλησιάσαμε το 2014 τα 18 εκατομμύρια τουρίστες, τη στιγμή που αυτός είναι ο αριθμός τουριστών μόνο για τη Ρώμη. Δεν αναπτύχθηκε αντιστοίχως με τα αγροτικά ευρωπαϊκά πακέτα η γεωργία, η κτηνοτροφία που αντί να εξάγουμε κρέας, αντιθέτως εισάγουμε το 90% περίπου του βοείου κρέατος από Χώρες όπως η Ολλανδία,. Στον τομέα της ιχθυοκαλλιέργειας οι περισσότερες προσπάθειες είτε κατέρρευσαν είτε συνδέθηκαν με χρηματιστηριακές απάτες και εν τέλει οι υγιείς μονάδες δόθηκαν σε ξένα κεφάλαια. Την ίδια στιγμή τα προϊόντα μας σε

---

³⁷ Ο γράφων ενδεικτικά έχει χειριστεί ως νομικός υποθέσεις εικονικών τιμολογίων σε βαθμό κακουργήματος του 2001, 2002 και 2003 ενώπιον του Εφετείου Κακουργημάτων Ναυπλίου το 2014 (αριθμός Απόφασης 270/2014 ήτοι δεκατρία έτη μετά. Ομοίως δε περιπτώσεις μη αποδόσεως ΦΠΑ για το έτος 2004 σε βαθμό πλημμελήματος εκδικάστηκαν το 2015 (Εφετείο Ναυπλίου αριθμός Απόφασης 272/17-3-2015).

όλα τα επίπεδα λόγω του ισχυρού νομίσματος αλλά και της κατάργησης των δασμών σε τρίτες Χώρες στα πλαίσια της ευρωπαϊκής πολιτικής γειννίαςας μας καθιστούν παντελώς μη ανταγωνιστικούς. Ουσιαστικά αργά αλλά σταθερά η Χώρα μας μετατράπηκε σε μία οικονομία παροχής υπηρεσιών με βασικότερο υποψήφιο «πελάτη» το Κράτος³⁸.

3) Διεθνής Οικονομική Κρίση 2007-2008

i) Εμφάνιση κρίσης και εξάπλωσή της διεθνώς

Ενώ η Ελλάδα βρισκόταν σε μία εποχή απόλυτης αισιοδοξίας μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες έχοντας επιτυχίες σε κορυφαίες αθλητικές οργανώσεις, διαρκή διεθνή προβολή, σταθερή Κυβέρνηση υπό ένα λαοφιλή Πρωθυπουργό, ανοιχτή οικονομία σε χρηματοδοτήσεις και δανειοδοτήσεις χωρίς αυστηρούς ελέγχους από το καλοκαίρι του 2006 άρχισε να αναδύεται το πρόβλημα στις αγορές ακινήτων των ΗΠΑ, καθότι ξεκίνησε η αντιστροφή του κλίματος και η μείωση της ζήτησης και των τιμών.

Το πρόβλημα κατέστη σαφές και εκκωφαντικό από το καλοκαίρι του 2007 και έπειτα με αποτέλεσμα στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία να προκληθεί ζημιά τρισεκατομμυρίων δολαρίων από την κατάρρευση επενδυτικών κολοσσών των ΗΠΑ, οι οποίοι ήταν εκτεθειμένοι στα τιτλοποιημένα στεγαστικά δάνεια. Ο ένας μετά τον άλλον οι επενδυτικοί κολοσσοί κήρυτταν είτε αναστολή είτε πτώχευση: τον Αύγουστο του 2007 η BNP Paribas ανέστειλε την εξαργύρωση μεριδίων τρίτων επενδυτικών ομίλων που είχαν επενδύσει σε τιτλοποιημένα στεγαστικά δάνεια. Λίγες ημέρες μετά η American Home Investment Corporation κηρύσσει πτώχευση. Η ταχύτητα εξάπλωσης είναι αστραπιαία και πτωχεύει για πρώτη φορά στα 100 χρόνια η Northern Rock στη Μ.Βρετανία. Κλυδωνίζονται ελβετικές και γερμανικές τράπεζες. Το επόμενο χτύπημα έρχεται από την πέμπτη μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα των ΗΠΑ την Bear Stearns, την οποία με εγγύηση του

---

³⁸ Όπως προκύπτει από τις εκθέσεις της ΤτΕ πλην της οικοδομής η εγχώρια παραγωγή δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί—ποιοτικά και ποσοτικά—στην εξέλιξη της εγχώριας ζήτησης σχεδόν σε κανένα άλλο προϊόν, με αποτέλεσμα το κενό να καλυφθεί από εισαγωγές (οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, σε σταθερές τιμές, αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,5% την κατά τα άλλα χρυσή επταετία 2001-2007), οι οποίες σταδιακά διεύρυναν το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε μη διατηρήσιμα επίπεδα—από 3% του ΑΕΠ ετησίως κατά μέσο όρο την περίοδο 1994-1999 σε 8,5% την περίοδο 2000-2007—ενώ το 2007 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών υπερέβη το 10% και το 2008 έφθασε το 14,9% του ΑΕΠ.

αμερικανικού δημοσίου και προ του κινδύνου να πτωχεύσει εξαγοράζει η J.P.Morgan με παρέμβαση της Ομοσπονδιακής Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ. Λίγες ημέρες μετά η τέταρτη ισχυρότερη τράπεζα επενδύσεων των ΗΠΑ η Lehman Brothers κηρύσσεται σε πτώχευση δημιουργώντας αδιανόητες επιπτώσεις στα παγκόσμια χρηματιστήρια. Οι πτώσεις των διεθνών χρηματιστηρίων κυμαίνονται από 40% έως 70%. Χώρες όπως η Ισλανδία είναι απόλυτα εκτεθειμένες στα λεγόμενα τοξικά ομόλογα. Η Χώρα μας δεν είναι εκτεθειμένη πέραν ορισμένων ιδιωτικών κεφαλαίων.

ii) Πορεία προς τη χρηματοπιστωτική κρίση

Στο σημείο αυτό πρέπει να εξηγήσουμε πως δημιουργήθηκε η «φούσκα» των ακινήτων στις ΗΠΑ και πως διαμορφώθηκε η έννοια του τιτλοποιημένου στεγαστικού δανείου στις αρχές της χιλιετίας.

Η περίοδος στις αρχές της χιλιετίας σημαδεύτηκε από μια σημαντική αύξηση στην ποσότητα του χρήματος στην οικονομία. Η αύξηση αυτή προκλήθηκε από την Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ, η οποία υπό τη διοίκηση του Alan Greenspan, ακολούθησε πολιτική μηδενικών σχεδόν επιτοκίων. Το επιτόκιο που προσέφερε η κεντρική τράπεζα κυμαινόταν κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της δεκαετίας του 2000 ανάμεσα στο 0% και το 1%. Με όλο αυτό το φθινό χρήμα στην αγορά συνέβη το αναμενόμενο, όλοι ζητούσαν δανεικό χρήμα και από αυτό δημιουργήθηκε μια υπεραξία.

Με τα επιτόκια των στεγαστικών δανείων σε πολύ χαμηλό επίπεδο οι Αμερικάνοι στράφηκαν στην αγορά κατοικίας. Πρόσβαση στο σύστημα δανειοδότησης με θετική εξέλιξη στο αίτημα είχε σχεδόν το σύνολο του πληθυσμού. Ένας άνεργος ή ένας εργαζόμενος με μικρά ετήσια έσοδα έπαιρνε στεγαστικό δάνειο. Το ποσοστό των αιτήσεων για στεγαστικά δάνεια που απορριπτόταν το 2003 είχε φτάσει στο 14%, από το 28% που βρισκόταν το 1997. Πρακτικά μόνο χρεοκοπημένοι δεν μπορούσαν να λάβουν δάνειο ή πρόσωπα που ζητούσαν αδιανόητα υψηλά ποσά για τα εισοδήματά τους.

Ακολουθώντας το πάγιο και αναντίρρητο παγκόσμια οικονομικό κανόνα της «προσφοράς και ζήτησης» οι τιμές των ακινήτων ανέβαιναν με εξωφρενική ταχύτητα. Οι δόσεις των στεγαστικών ακολουθούσαν η μία την άλλη, οι αδύναμοι δανειολήπτες έπαιναν τις πληρωμές και αναγκάζονταν

σύντομα να μεταπωλήσουν το ακίνητο. Στα πλαίσια δε της ίδιας «παράνοιας» αποκόμιζαν πέραν της κάλυψης των οφειλών και κέρδος.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί μία ιδιαιτερότητα των συναλλαγών στα ακίνητα στις ΗΠΑ που δεν συναντάμε στην ελληνική οικονομία. Ένα μεγάλο μέρος των στεγαστικών δεν το χορηγούσαν οι τράπεζες, αλλά οι κτηματομεσίτες. Προφανώς αναφερόμαστε σε μεσιτικά γραφεία –κολοσσούς όπου δεν χωρά σύγκριση με τα απλά μεσιτικά γραφεία στη Χώρα μας. Με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέτηση του υποψήφιου αγοραστή, την ταχύτητα της συναλλαγής, ο υποψήφιος αγοραστής ολοκλήρωνε τη διαδικασία της αγοραπωλησίας ερχόμενος σε επαφή αποκλειστικά με το μεσίτη. Ο μεσίτης πέραν της μεσολάβησης αναλάμβανε το νομικό, συμβολαιογραφικό και τραπεζικό-δανειακό κομμάτι έναντι συνολικής αμοιβής και ποσοστού υπό τον όρο εκδόσεως του δανείου.

Για μικρή χρονική περίοδο το σύστημα απέδιδε και το πρόβλημα κρυβόταν κάτω από το χαλί της ευκολίας δανεισμού. Τα ακίνητα άλλαζαν χέρια με ταχύτητα, σε όλο μεγαλύτερες τιμές και άπαντες αποκόμιζαν κέρδη.

Ωστόσο οι τράπεζες βλέποντας εκ των ισολογισμών ότι σύντομα θα τεθεί ζήτημα ρευστότητας κατέφυγαν στην ακόλουθη τακτική διασποράς του κινδύνου των επισφαλών δανείων και κατ' ουσίαν ξεφορτώθηκαν τα δάνεια αυτά μεταφέροντας τον κίνδυνο σε επενδυτικά σχήματα, αφού πρώτα εξασφάλισαν από οίκους αξιολόγησης θετικές κρίσεις για την αξιοπιστία των τιτλοποιημένων δανείων. Στο σημείο αυτό πολλοί αναλυτές μίλησαν για πρωτοφανές σκάνδαλο, καθότι η Τράπεζα που κατείχε τιτλοποιημένα δάνεια λάμβανε θετικές κρίσεις από οίκους αξιολόγησης με αντίστοιχη αμοιβή για την υπηρεσία της αξιολόγησης.

Η πρακτική ήταν η εξής: οι τράπεζες που είχαν χορηγήσει επισφαλή στεγαστικά, τα συγκέντρωναν κάτω από την ομπρέλα ενός τίτλου, τον οποίο πουλούσαν σε τρίτους. Έπαιρναν πχ 1000 επισφαλή δάνεια και πουλούσαν τις μελλοντικές εισπράξεις από αυτά σε κάποιον τρίτο. Εξαρχής τα προϊόντα αυτά χαρακτηρίζονταν ως υψηλής απόδοσης λόγω του υψηλού ρίσκου. Τα προϊόντα αυτά ονομάστηκαν Collateralized Debt Obligations (CDOs).

Τα CDOs ήταν στην πραγματικότητα τίτλοι ανύπαρκτης αξίας, τα οποία διοχετεύτηκαν στην αγορά, σε επενδυτικές τράπεζες, ασφαλιστικά ταμεία, τράπεζες του εξωτερικού. Τα χρεόγραφα που βασιζόταν σε ενυπόθηκα

στεγαστικά δάνεια ανερχόταν το 2007 σε 7,3 τρισεκατομμύρια δολάρια. Το 1/3 από αυτά βασιζόταν σε επισφαλή δάνεια, δηλαδή ένα συνολικό ποσό πλέον των δύο τρις δολαρίων.

Από την απλή παράθεση των γεγονότων γίνονται σαφείς οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους οδηγηθήκαμε στην «φούσκα», που οδήγησε σε παγκόσμιο κλυδωνισμό των αγορών:

A) Τα χαμηλά επιτόκια έφεραν υπερβολική χρήση δανεικών κεφαλαίων. Όποιος ζητούσε δάνειο σχεδόν μετά βεβαιότητας το αίτημά του γινόταν δεκτό. Σύντομα ωστόσο η πλειοψηφία των οικονομικά αδύνατων αδυνατούσε να επιστρέψει τα δανεικά αυτά³⁹.

B) Η αλόγιστη χρήση τιτλοποίησης των στεγαστικών δανείων. Το πρώτο οδήγησε μοιραία στο δεύτερο, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι τράπεζες. Οι απαιτήσεις της αγοράς, τα χαμηλά επιτόκια, η μετακύλιση του κινδύνου από τον παραδοσιακό τραπεζίτη σε επενδυτικά σχήματα, πολλά δε του εξωτερικού, ο ομοσπονδιακός χαρακτήρας του Κράτους των ΗΠΑ και η συνακόλουθη αδυναμία συντονισμού όλων των ελεγκτικών μηχανισμών, προκειμένου να διαπιστωθεί νωρίς το πρόβλημα, σίγουρα η πολιτική επιλογή να ικανοποιείται ο μέσος Αμερικάνος μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα το Σεπτέμβριο του 2001 και την πολεμική εμπλοκή οδήγησαν σε μία εγκληματική άνεση στη χορήγηση δανείων. Για να εξασφαλιστούν οι τράπεζες απέναντι σε αυτή την κατάσταση κατέφυγαν στη μαζική τιτλοποίηση. Ένα ποσοστό περίπου 75% του συνόλου των στεγαστικών δανείων ήταν τιτλοποιημένα.

Γ) Η επ' αμοιβή αξιολόγηση των τιτλοποιημένων δανείων από τους οίκους αξιολόγησης οδήγησε σε μία λανθασμένη διαβάθμιση του πιστοληπτικού κινδύνου των επενδυτών από τα ομόλογα που βασίζονταν στα δάνεια χαμηλής εξασφάλισης. Επομένως, αντί οι τίτλοι αυτοί να αξιολογηθούν με την ακρίβεια που αντιστοιχούσε στην αξία τους, ήτοι μηδενική καθότι ήταν

---

³⁹ Σύμφωνα με την επιστημονική άποψη των οικονομολόγων της ALPHA BANK ως εκφράζεται στο «Οικονομικό Δελτίο» της Τράπεζας για το Φεβρουάριο του 2009 καθοριστικό ρόλο στην γέννηση της κρίσης έπαιξε και Στην αύξηση του λόγου του δανείου προς την αξία της κατοικίας των ΣΔΥΚ κοντά στο 100% τα τελευταία έτη, από 60%-70% που ήταν αρχικώς, λόγω του ανταγωνισμού που είχε αναπτυχθεί στη συγκεκριμένη αγορά και υπό την επίδραση και των συνεχώς αυξανόμενων τιμών των ακινήτων τα προηγούμενα 40 έτη. Με απλά λόγια το δάνειο κάλυπτε το σύνολο του κόστους αγοράς της κάθε κατοικίας. Επομένως, όταν μειώθηκε η αξία του ακινήτου η οφειλή ήταν αυτόματα μεγαλύτερη του αντικειμένου.

σχεδόν βέβαια η μη αποπληρωμή τους, βρέθηκαν να αξιολογούνται ακόμα και με τα περίφημα τρία άλφα (AAA).

Δ) Η όλη διαδικασία έγινε με τρόπο που εξασφάλιζε τα δικαιώματα των βασικών παικτών της αγοράς των ΗΠΑ. Τα ανώτερα στελέχη μισθοδοτούνται με βάση τις ετήσιες κερδοφορίες (bonus). Η μαζική χορήγηση δανείων, η εκτίναξη των απαιτήσεων των τραπεζών, η γιγαντωμένη παραγωγή πλούτου οδηγούσε σε αδιανόητες αμοιβές στους διευθυντές και τα υψηλόβαθμα στελέχη. Ομοίως η μεσιπική αγορά κέρδιζε πέραν της μεταβιβάσεως ακινήτων και από τη βέβαιη δανειοδότηση, που εκμεταλλευόμενη την λειτουργία των τραπεζών απλώς την χρέωνε στους αγοραστές πέραν των απλών υπηρεσιών της. Οι ιδιοκτήτες ακινήτων ομοίως κέρδιζαν από την απογείωση της αξίας των ιδιοκτησιών. Άπαντες ήταν κερδισμένοι με την κατάσταση και ουδείς ενδιαφερόταν για το μεσο-μακροπρόθεσμο μέλλον.

Ε) Το κανονιστικό πλαίσιο ήταν ιδιαίτερα ευέλικτο για τις επενδυτικές τράπεζες. Από το 1999 είχε καταργηθεί ο «Νόμος Steagall»⁴⁰ και σε επίπεδο πρακτικής η νομοθεσία ήταν πολύ περιορισμένη, καθώς επικράτησε η θεωρία της αυτορρύθμισης των επενδυτικών τραπεζών⁴¹. Ομοίως καθιερώθηκε νόμιμα η πρακτική τα τιτλοποιημένα δάνεια να μην εντάσσονται στους ισολογισμούς των επενδυτικών σχημάτων με άμεσο αποτέλεσμα να μην είναι ορατή στους τρίτους η πραγματική αξία του σχήματος λόγω άγνοιας του ύψους των επισφαλειών που κατείχε⁴².

---

⁴⁰ Ο νόμος Glass-Steagall στις ΗΠΑ απαγόρευε σε εμπορικές τράπεζες να ελέγχουν χρηματιστηριακές εταιρίες και επενδυτικές τράπεζες και να χρησιμοποιούν τα χρήματα των καταθετών για τοποθετήσεις υψηλού κινδύνου.

⁴¹ Σύμφωνα με αυτήν τα ΧΙ από μόνα τους έχουν συμφέρον να φροντίζουν να καλύπτουν αποτελεσματικά τους κινδύνους που προκύπτουν από τη δραστηριότητά τους. Αυτή η πίστη στα κίνητρα για αυτορρύθμιση των ΧΙ στις ΗΠΑ φαίνεται ότι ήταν σημαντικά υπερτιμημένη. Αυτό, άλλωστε, το παραδέχθηκε και ο πρώην πρόεδρος της FED Allan Greenspan.

⁴² Ο κ.Ι. Στουρνάρας, ως Καθηγητής στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών και Επιστημονικός Διευθυντής του IOBE πριν εμπλακεί με την πολιτική αναφέρει: «Βιώνουμε το τέλος μιας εποχής στην παγκόσμια οικονομία. Της εποχής της κυριαρχίας των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, η οποία χαρακτηρίστηκε από χαλαρή έως ανύπαρκτη εποπτεία, ελάχιστη κρατική παρέμβαση, αστρονομικές αμοιβές στελεχών, αποσύνδεση των χρηματιστηριακών αξιών από την αύξηση της παραγωγικότητας, ανάληψη υπερβολικών κινδύνων, περιορισμένη διαφάνεια».

iii) Ζημίες στο εξωτερικό και τρόποι αντιμετώπισης που υιοθετήθηκαν από τις βασικές οικονομικές σχολές (ΟΟΣΑ-ΔΝΤ)

Μία πρόχειρη αποτίμηση της παγκόσμιας επιρροής της χρηματοπιστωτικής κρίσης προκύπτει από τους ακόλουθους αριθμούς:

- Το 2009 η παγκόσμια οικονομία κατέγραψε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης, για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο, καθώς οι περισσότερες προηγμένες οικονομίες εισήλθαν σε βαθιά ύφεση και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στις αναδυόμενες οικονομίες σημείωσε σημαντική επιβράδυνση. Όλες οι Χώρες της ΕΕ κατέγραψαν αρνητικούς δείκτες.

- Ομοίως είχαμε ραγδαία πτώση του παγκόσμιου εμπορίου κατά 10,7%.

- Στα διεθνή χρηματιστήρια χάθηκαν τη λεγόμενη «Μαύρη Παρασκευή» (την 24-10-2008) 3,2 τρισεκατομμύρια δολάρια. Στην Ελλάδα ο δείκτης έφθασε κάτω από τις 1800 μονάδες, ήτοι σε ιστορικό χαμηλό από το 1989. Παγκοσμίως υπολογίζεται ότι χάθηκαν περί τα 25 τρισεκατομμύρια δολάρια σε λίγους μήνες. Συνολικά οι ποσοστιαίες πτώσεις των διεθνών χρηματιστηρίων ανήλθαν σε επίπεδα από 40 έως 70%

- Υπήρξε σωρεία τραπεζικών ιδρυμάτων που κλυδωνίστηκαν παγκοσμίως. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη δεύτερη μεγαλύτερη στεγαστική τράπεζα της Γερμανίας «Hypo Real Estate», η οποία σώθηκε με κυβερνητικό δάνειο ύψους 50δισ, τις «Royal Bank of Scotland» και «Fortis» που κρατικοποιήθηκαν, το σύνολο των Ιρλανδικών τραπεζών, για τις οποίες δόθηκε πλήρης κρατική εγγύηση καταθέσεων και ομολογιακών δανείων. Το ΔΝΤ υπολογίζει τη ζημία στον διεθνή τραπεζικό τομέα στα 4 τρισεκατομμύρια δολάρια.

Σε περιπτώσεις εκτεταμένης κρίσης υπάρχουν δύο εργαλεία στα χέρια της πολιτικής εξουσίας:

Α) η νομισματική πολιτική, ήτοι η άμεση μείωση των επιτοκίων που σημαίνει παροχή ρευστότητας, ώστε να στηριχτεί η «πραγματική» οικονομία. Αυτό έγινε και στις ΗΠΑ, όταν η FED κατέβασε τα επιτόκια από το 5,25% που ήταν τον Σεπτέμβριο του 2007 σε 0,25% τον Δεκέμβριο του 2008, έπειτα στην Ευρώπη όπου η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έπραξε αντιστοίχως και από 4,25% τον Ιούλιο του 2008 φτάσαμε στο 2,5% το Δεκέμβριο του 2008⁴³ και η

---

⁴³ Την 9/8/2007 στα πλαίσια μιας οργανωμένης πολιτικής στήριξης της οικονομίας η ΕΚΤ είναι η πρώτη κεντρική τράπεζα, που αντιδρά στην κρίση, παρέχοντας ρευστότητα ύψους €95 δισ. με σταθερό επιτόκιο.

Τράπεζα της Αγγλίας κατέγραψε ιστορικό ρεκόρ με επιτόκιο 2% τον Δεκέμβριο του 2008⁴⁴.

Β) Επιπλέον υπάρχει η δημοσιονομική πολιτική με τα λεγόμενα «δημοσιονομικά πακέτα». Εδώ έχουμε να κάνουμε με μέτρα στήριξης της αγοράς όπως με παροχή εγγυήσεων του δημοσίου στις τράπεζες για να δοθούν δάνεια, μείωση συντελεστών φορολογίας, μείωση ειδικών φόρων κατανάλωσης, επιδότηση θέσεων εργασίας, αύξηση δημόσιων δαπανών διά χρηματοδοτήσεως επενδύσεων κεντρικής εθνικής σημασίας, ευνοϊκά δάνεια.

Εδώ εκδηλώθηκε μια διαφορετική φιλοσοφία μεταξύ δύο μεγάλων σύγχρονων οικονομικών σχολών και που χάραξαν τη διαφορετικότητα των δρόμων που ακολούθησαν οι ΗΠΑ υπό νέο ηγέτη τους και η Αγγλία σε σχέση με την Ευρώπη όπου επικρατεί η γερμανική οικονομική πολιτική. Το ΔΝΤ και η Αγγλία έχουν την άποψη ότι τα δημοσιονομικά πακέτα πρέπει να εκδηλωθούν άμεσα, γενικευμένα και σταθερά, προκειμένου να αντιστραφεί η ψυχολογία της αγοράς και να μπει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης η οικονομία. Αντιθέτως ο ΟΟΣΑ και η γερμανική θεωρία προβλέπει αυτή τη δυνατότητα μόνο για τις υγιείς οικονομίες με μεγάλα πλεονάσματα και χωρίς δημόσια χρέη. Για παράδειγμα η Νορβηγία μπορεί να προβεί σε τέτοια μέτρα άφοβα με βάση τους δείκτες της οικονομίας της. Αντίθετα, η Ελλάδα με δημόσιο χρέος πριν την εγχώρια κρίση περί το 100% του ΑΕΠ, με ελλείμματα, με αρνητικά εμπορικά ισοζύγια, με μη ανταγωνιστική επομένως οικονομία εάν υιοθετήσει τέτοιες τακτικές επί μακρόν και εκτεταμένα θα οδηγηθεί μοιραία σε απογείωση των αρνητικών στοιχείων αυτών, σε αύξηση των περιθωρίων του ελληνικού ομολόγου σε σχέση με τη βάση σύγκρισης ήτοι του γερμανικού, όπερ αυτόματα σημαίνει αδυναμία δανεισμού ή στην καλύτερη περίπτωση δανεισμού με τρομερά επιτόκια, που θα μεταφερθούν μοιραία στο δημόσιο χρέος και επομένως στις πλάτες των φορολογούμενων.

Πέραν των οικονομικών αποφάσεων η ανάγκη οργανωμένης και συντονισμένης προσπάθειας είχε και μία κομβική πολιτική εξέλιξη σε παγκόσμιο επίπεδο. Η άνευ αρμοδιοτήτων σύνοδος των είκοσι δυνατότερων οικονομιών του κόσμου πλέον εισήλθε στον επίκεντρο των πολιτικών

---

⁴⁴ Ο κ.Ι.Στουρνάρας χαρακτηρίζει θετικές τις κινήσεις των κυβερνήσεων και ταυτόχρονα εκθειάζει το Βρετανό Πρωθυπουργό Gordon Brown ως το βασικό πολιτικό οργάνωση του σχεδίου ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος που υιοθετήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωζώνης την 12^η Οκτωβρίου 2008.

αποφάσεων προ του κοινού παγκόσμιου κινδύνου⁴⁵. Αποφασίστηκε η ίδρυση του Συμβουλίου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (FSB) ως διαδόχου του Φόρουμ Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, με διευρυμένη σύνθεση και ενισχυμένες αρμοδιότητες όσον αφορά τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Η G20 έδωσε το έναυσμα για μια συνολική μεταρρύθμιση του εποπτικού πλαισίου, την οποία ανέλαβαν να υλοποιήσουν οι φορείς θέσπισης παγκόσμιων προτύπων και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

iv) Έκθεση ελληνικού τραπεζικού συστήματος στα τοξικά ομόλογα

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν υπήρξε εκτεθειμένο στα τοξικά ομόλογα. Είτε λόγω παραδοσιακής λογικής των τραπεζών είτε διότι η ελληνική οικονομία δεν είχε δυνατότητες τέτοιων ριψοκίνδυνων επενδύσεων εν τέλει οι τράπεζές μας δεν κατείχαν τέτοιου είδους ομόλογα⁴⁶. Οι κλυδωνισμοί που επήλθαν άμεσα στην οικονομία μας οφείλονται στην αλλαγή της ψυχολογίας το 2008, όταν οι διεθνείς αγορές προέβλεπαν την απόλυτη καταστροφή. Οι ελληνικές τράπεζες το 2008 φάνταζαν σε πολύ καλύτερη κατάσταση από ότι οι αντίστοιχες ευρωπαϊκές. Δεν υπήρχε ανάγκη άντλησης ρευστότητας από τις αγορές χρήματος, καθότι η σχέση δάνεια προς καταθέσεις ήταν περίπου στο 115%, ενώ για παράδειγμα στην Ιρλανδία και την Ισπανία (δύο χώρες που επίσης εισήλθαν σε μνημόνια) άγγιζε το 200%, κάτι που εξέθετε το τραπεζικό σύστημα των Χωρών αυτών σε ανάγκη αναζήτησης ρευστότητας διεθνώς. Ομοίως δεν είχε ακολουθηθεί η τακτική της μόχλευσης, μία εκ των βασικών αιτιών της κρίσης, διαμορφώνοντας μία σχέση ενεργητικού προς ίδια κεφάλαια 15 φορές σε σχέση με υπερδιπλάσια κατάσταση στις λοιπές ευρωπαϊκές τράπεζες. Τέλος, το τραπεζικό σύστημα διατήρησε κεφαλαιακή επάρκεια, ήτοι ίδια κεφάλαια προς σταθμισμένο ενεργητικό 8%, ποσοστό αρκετά υψηλότερο από άλλα ευρωπαϊκά τραπεζικά

⁴⁵ Ορόσημο αποτέλεσε η Σύνοδος Κορυφής της “Ομάδας των 20” (G20) στο Λονδίνο τον Απρίλιο του 2009.

⁴⁶ Ο Ν.Καραμούζης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πειραιώς, αναφέρει σε ομιλία του σε Ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής την 12-11-2009: «Θα ήθελα, κλείνοντας να κάνω ορισμένες αναφορές στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, που παρά τη σκληρή και έντονη κριτική, που έχει δεχθεί το τελευταίο καιρό, δεν είχε επενδύσει σε τοξικά και άλλα υψηλού κινδύνου προϊόντα, ούτε είχε ενεργή παρουσία στη διεθνή κερδοσκολία τα τελευταία χρόνια. Επέδειξε, κατά την γνώμη μου, είτε από τύχη, είτε από προνοητικότητα, έναν επενδυτικό συντηρητισμό για την εποχή και το περιβάλλον, που ζούσαμε πριν τη διεθνή κρίση. Επικέντρωσε την προσοχή του, κυρίως, στην ταχύτατη ανάπτυξη των παραδοσιακών τραπεζικών εργασιών, στη χρηματοδότηση της οικονομίας και των υποδομών και την εξωστρεφή ανάπτυξη του στην Νοτιοανατολική Ευρώπη».

συστήματα. Η κατάσταση των τραπεζών στην Ελλάδα στην καρδιά της παγκόσμιας κρίσης δεν προοιωνίζε σε καμία περίπτωση ότι θα αντιμετωπίζαμε τη μεγαλύτερη σύγχρονη κρίση εντός ολίγου, όταν μάλιστα μικρές Χώρες, όπως η Ισλανδία και η Ιρλανδία, αλλά και μεγάλες όπως η Ισπανία, αντιμετώπιζαν με τον κίνδυνο καταστροφής εξαιτίας της έκθεσης στα τοξικά ομόλογα, διήλθαν τον κίνδυνο και εν τέλει έχουν ήδη σταθεροποιηθεί

ν) Επηρέασε η διεθνής κρίση την οικονομία στο μέτρο που δικαιολογεί την μετατροπή της σε αμιγώς ελληνική κρίση από το 2010 και έπειτα;

Η διεθνής κρίση του 2007-2008 υπήρξε ένα ψυχολογικό σοκ σε έναν κόσμο δύο ταχυτήτων, απόλυτης τραπεζικής αισχροκέρδειας, διεθνοποιημένου τραπεζικού-επενδυτικού συστήματος χωρίς αντίστοιχη πολιτική-ελεγκτική δυνατότητα, ένα σύστημα νομοθετικών-κανονιστικών κενών και παραλείψεων που έδινε τη δυνατότητα αδιαφανούς κινήσεως αδιανόητων ποσών, επισφαλειών, τοξικών ομολόγων. Αυτό αποτελεί παραδεδομένο γεγονός και πέραν πάσης αμφιβολίας η κρίση επέτεινε τη λογική του καλύτερου και πιο συντονισμένου ελέγχου των αχαλίνωτων τραπεζικών ορέξεων προς κέρδος.

Ωστόσο διαπιστώνει κανείς από την απλή αναφορά των τραπεζικών ιδρυμάτων που ενεπλάκησαν στην κρίση ότι δεν υπήρχε καμία ελληνική άμεση εμπλοκή. Βεβαίως υπήρξε αλλαγή ψυχολογίας. Ασφαλώς υπήρξε επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, συνακόλουθη αύξηση της ανεργίας, πτώση της ανταγωνιστικότητας⁴⁷. Το κλείσιμο των αγορών χρήματος έφεραν αποεπένδυση και μείωση της ανταγωνιστικότητας. Το χρηματιστήριο Αθηνών ομοίως υπέστη ζημίες. Το περιθώριο κινδύνου του ελληνικού ομολόγου σε σχέση με το κριτήριο σύγκρισης, ήτοι το γερμανικό,

⁴⁷ Ο προϋπολογισμός του 2009 είχε ψηφισθεί από το Δεκέμβριο του 2008 και είχε συνταχθεί με την πρόβλεψη ότι ο ρυθμός ανάπτυξης για το 2009 θα ήταν 2,7%. Το Νοέμβριο του 2008, η Ε.Ε. είχε προβλέψει ανάπτυξη της τάξης του 2,5% για την Ελλάδα το 2009. Τελικά, ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν αρνητικός, στο -2,3%. Ουσιαστικά η κρίση έπληξε την Ελλάδα το 2009, με αποτέλεσμα να σημειωθεί μια σημαντική απόκλιση στο ρυθμό ανάπτυξης, της τάξης των 5 ποσοστιαίων μονάδων, σε σύγκριση με τις προβλέψεις του προϋπολογισμού. Και άλλες ευρωπαϊκές Χώρες έπεσαν εντελώς εκτός στις προβλέψεις τους μην έχοντας προϋπολογίσει την επέκταση της κρίσης. Ενδεικτικά στο Πρόγραμμα Σταθερότητας που κατατέθηκε στις αρχές του 2009 η Ολλανδία προέβλεπε πλεόνασμα 1,2% του ΑΕΠ, τελικά είχε έλλειμμα 5,4%. Η Μάλτα προέβλεπε έλλειμμα 1,5%, τελικά όμως αυτό έφτασε στο 3,8%. Η Πορτογαλία από 3,9% πήγε στο 9,3%, η Σλοβακία από 3% στο 7,9%, η Τσεχία από 1,6% σε 5,8%, η Λιθουανία από 2,1 σε 9,2%, η Πολωνία από 2,5% σε 7,2%, η Μ. Βρετανία από 8,2 σε 11,4%, η Φινλανδία από πλεόνασμα 2,1% πήγε σε έλλειμμα 2,5%.

ανήλθε γρήγορα στις 235 μονάδες το 2009, επομένως η μείωση των επιτοκίων που ακολουθήθηκε από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν έγινε αντιληπτή στην ελληνική οικονομία.

Ταυτόχρονα όμως υπήρχαν εξελίξεις που θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες στην οικονομία μας. Μείωση του πετρελαίου άρα του κόστους και ζωής κυρίως όμως παραγωγής, σταδιακή αποκλιμάκωση της συνεχούς ενίσχυσης του ευρώ έναντι του δολαρίου, που καθιστούσε ιδιαίτερος ακριβή τη ζώνη του ευρώ πέραν του δολαρίου και σε σύγκριση με το σταθερά υποτιμημένο γιουάν της Κίνας, κάτι που σκόπιμα στοχεύει εκ μέρους των Κινέζων σε άλωση των παγκόσμιων αγορών με κινεζικά προϊόντα, δυνατότητα ανάδειξης της οικονομίας μας ως ελπιδοφόρας και δυναμικής σε μία εποχή που άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες φάνταζαν ένα βήμα πριν την ολοκληρωτική καταστροφή όπως Ιρλανδία, Ισλανδία, Ισπανία.

Τα άμεσα μέτρα της Κυβέρνησης Καραμανλή έδειξαν να φέρνουν αποτελέσματα θετικά στην ψυχολογία τουλάχιστον των Ελλήνων πολιτών και στην εικόνα μίας Χώρας σταθεροποιημένης⁴⁸. Αφενός η παροχή κρατικής εγγύησης ύψους 28 δις στις τράπεζες σε ένα πρόγραμμα εθελοντικής συμμετοχής για παροχή εγγυημένης ρευστότητας στην αγορά⁴⁹, η εγγύηση των καταθέσεων μέχρι του ποσού των εκατό χιλιάδων ευρώ (100.000€) από είκοσι χιλιάδες (20.000€) που ήταν το προηγούμενο όριο, αφετέρου η ανάδειξη του λιμανιού του Πειραιά σε κόμβο για την κινεζική Cosco και διάφορες άλλες προσπάθειες αποκρατικοποιήσεων και επενδύσεων κρατικού ενδιαφέροντος μέσω των ΣΔΙΤ ήταν στοιχεία απόδειξης ότι η ελληνική οικονομία θα ανταπεξέλθει στις επιταγές των καιρών.

---

⁴⁸ Ο καθηγητής Οικονομικών Πανεπιστημίου Πειραιώς και Υπουργός Οικονομικών της Κυβέρνησεως Σαμαρά Γκ.Χαρδούβελης σε άρθρο του την 20-12-2009 για το Ινστιτούτο Μελετών της Eurobank αναφέρει ως ευεργετική στην αντίδραση των Κυβερνήσεων παρά το αρχικό ξάφνιασμα από την οικονομική κρίση την ιστορική γνώση και εμπειρία που αποκτήθηκε από την κρίση του 1929 χαρακτηρίζοντας τη γενική αντίδραση ως θετική και επιτυχημένη.

⁴⁹ Στο ίδιο άρθρο χαρακτηρίζεται ως σημαντική πρωτοβουλία των κυβερνήσεων η ενεργοποίηση πακέτων διάσωσης και ενίσχυσης των εγχωρίων τραπεζών. Το μέγεθος των πακέτων διάσωσης κυμάνθηκε από το 3% του εγχωρίου ΑΕΠ στην Ιταλία, έως το 220% στην Ιρλανδία, που είχε το μεγαλύτερο πρόβλημα. Στην Ελλάδα το ποσό των 28 δις αντιστοιχούσε περίπου στο 11% του ΑΕΠ.

4) Έναρξη Ελληνικής Οικονομικής Κρίσης 2009-2010

A) Εκλογές – Πρώτες Κινήσεις νέας Κυβέρνησης- Η αρχή της κρίσης δανεισμού

Ενόψει της εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας στις αρχές του 2010 και την άρνηση της αντιπολίτευσης να συναινέσει στον Πρόεδρο πριν από εκλογές, η Κυβέρνηση επικαλούμενη ότι δεν μπορεί η οικονομία να περιμένει υπό πολιτική αβεβαιότητα και απραξία προκηρύσσει εθνικές εκλογές.

Για πρώτη φορά στην ιστορία αποτυπώνεται δημοσίως, λόγω της αμεσότητας της τηλεόρασης, μία εντελώς διαφορετική προσέγγιση της πραγματικότητας. Ο μεν Πρωθυπουργός κηρύττει ένα σφιχτό οικονομικό πρόγραμμα με κύριους άξονες τη μείωση των δημοσίων δαπανών, πάγωμα διορισμών σε σχέση με συνταξιοδοτήσεις, πάγωμα μισθών και συντάξεων, συνέχιση των αποκρατικοποιήσεων.

Από την άλλη ο Αρχηγός της Αντιπολίτευσης διαδηλώνει εναντίον του πλούτου και των συμφερόντων, ακυρώνει κάθε προσπάθεια ιδιωτικοποίησης, υπόσχεται αυξήσεις και μιλά για πρωτοπόρες ιδέες όπως πράσινη ανάπτυξη, κλιματολογικές παρεμβάσεις, ηλεκτρονικό κράτος και άλλες ιδέες πολύ πέραν της μίζερης πραγματικότητας της δήθεν επερχόμενης κρίσης.

Κατά αδιάφευκτη πληροφόρηση ο τότε Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας κ.Προβόπουλος είχε ενημερώσει αμφότερα τα κυρίαρχα πολιτικά πρόσωπα κατά την προεκλογική περίοδο ότι το έλλειμμα εμφάνιζε τάση εκτίναξης σε διψήφια ποσοστά⁵⁰. Μάλιστα είχε ενημερώσει ότι το Σεπτέμβριο 2009 έτρεχε ήδη με 9%. Μία απλή μέθοδος των τριών οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι θα έκλεινε κάπου στο 12%, εάν δεν λαμβάνονταν μέτρα⁵¹. Ωστόσο υπήρχαν βέβαιες εισπράξεις για το Κράτος όπως το ΕΤΑΚ 2009, τα τέλη κυκλοφορίας, η έκτακτη εισφορά των μεγάλων επιχειρήσεων.

Αντί των μέτρων όμως είχαμε πρόωρες εκλογές, κάτι που σήμαινε αυτόματα νέα εκλογικά έξοδα και αδράνεια του κρατικού μηχανισμού.

---

⁵⁰ Η ενημέρωση του κ.Παπανδρέου είχε γίνει την 08-9-2009 παρουσία των μελλοντικών οικονομικών υπουργών κ.Παλακωνσταντίνου και κας.Κατσέλη.

⁵¹ Τα ζητήματα αυτά ήταν ήδη γνωστά στους Ευρωπαίους, όπως καταγράφει στο βιβλίο του υπό τον τίτλο «Με τη γλώσσα των αριθμών, η αλήθεια για την οικονομία», ο τελευταίος Υπουργός Οικονομικών των Κυβερνήσεων Καραμανλή, Ι.Παπαθανασίου. Στις 14 Σεπτεμβρίου του 2009 ο αρμόδιος Επίτροπος της Ε.Ε. κ. Αλμούνια, με δημόσια δήλωσή του, είχε επισημάνει ότι όλα τα κόμματα και οι πολιτικοί ηγέτες γνώριζαν την κατάσταση και ότι η νέα κυβέρνηση που θα εκλεγόταν, όποια και αν ήταν αυτή, θα έπρεπε να λάβει άμεσα μέτρα περιορισμού του ελλείμματος και του χρέους και να τα παρουσιάσει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου.

Η κυβέρνηση είχε προϋπολογίσει έλλειμμα 6,7% καταφανώς λανθασμένα ή φιλόδοξα, βρισκόμασταν αντιμέτωποι με έλλειμμα περίπου μιας μονάδας ανά μήνα αλλά με προγραμματισμένα έσοδα για το τέταρτο τρίμηνο του 2009. Η μαθηματική λογική παρέπεμπε σε αυτό, που διατύπωνε εξ αρχής ο Διοικητής της Τραπέζης, ότι δηλαδή το έλλειμμα θα κυμανθεί περί το 10%. Υψηλότερο μιν, αντιμετώπισιμο δε, εφόσον ακολουθείτο μία σκληρή δημοσιονομική πολιτική άμεσα.

Η κυβέρνηση Καραμανλή εκτίμησε έλλειμμα περί το 6%. Η Eurostat προχώρησε δύο φορές σε αναθεώρηση του ελλείμματος του 2009, που δηλώθηκε από την Κυβέρνηση Παπανδρέου. Τον Απρίλιο του 2010, οπότε το δηλωθέν από τον Παπανδρέου έλλειμμα 12,7% πήγε στο 13,6 % του ΑΕΠ και το Νοέμβριο ανέβηκε στο 15,4 %. Το στοιχείο αυτό από μόνο του αποδεικνύει, ότι ή οι αποκλίσεις δεν οφείλονταν σε παραποίηση των στοιχείων, αλλά σε χρόνια συστημικά προβλήματα στον τρόπο παραγωγής και αποτύπωσης των στατιστικών στη Χώρα μας ή ότι αμφότερες οι κυβερνήσεις έδωσαν παραποιημένα στοιχεία.

Επομένως η ίδια η λογική παρατήρηση αλλά και η γενική εικόνα από δηλώσεις και εκθέσεις αρμοδίων προσώπων αποδεικνύει ότι η αποτύπωση του ελλείμματος έγινε λανθασμένα όχι όμως λόγω σκόπιμης παραποίησης. Η εκτόξευση του ελλείμματος από το 9% περίπου, που υπολόγιζε ο Διοικητής της ΤτΕ, οφείλεται σε νέο τρόπο υπολογισμού του ελλείμματος και σε καθυστέρηση λήψης μέτρων το τελευταίο τρίμηνο του 2009.

Η ανάληψη της εξουσίας υπό το καθεστώς παροχολογίας και παρά τις συγκρούσεις Υπουργών μεταξύ τους⁵² συνδυάζεται με μία σειρά πολιτικών ενεργειών με σοβαρό οικονομικό αντίκτυπο. Παράλληλα η ενημέρωση του νέου Υπουργού Οικονομικών στην Ευρώπη για ψευδή ελλείμματα «εξασφαλίζει» το διεθνή διασυρμό της Χώρας ως προς την αξιοπιστία της για τα λογιστικά της. Αναφέρουμε τα κάτωθι μέτρα: α) Επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης, β) επίδομα θέρμανσης, γ) αναγγελίες αυξήσεων στους χαμηλόμισθους και χαμηλοσυνταξιούχους, δ) αναγγελία επαναγοράς μετοχών ΟΤΕ που αποκρατικοποιήθηκαν από την προηγούμενη Κυβέρνηση, ε) μετακύλιση της αποπληρωμής των τελών κυκλοφορίας των αυτοκινήτων για

---

⁵² Ο νέος τσάρος της Οικονομίας είναι γνωστό ότι απέκλειε οποιαδήποτε άλλη πιθανότητα χρηματοδότησης από το ΔΝΤ

πρώτη φορά στην ιστορία έως το τέλος Ιανουαρίου του 2010, στ) αναστολή είσπραξης ΕΤΑΚ 2009, ζ) μη ένταξη έκτακτης εισφοράς μεγάλων επιχειρήσεων στα έσοδα του 2009⁵³. Κάποια από αυτά είναι αποτέλεσμα προεκλογικών υποσχέσεων, κάποια όπως αναφέρει ο πρώην Πρωθυπουργός κ.Σημίτης απειρία και ανικανότητα⁵⁴.

Ταυτόχρονα διαδίδονται χαρακτηρισμοί από κυβερνητικά στελέχη και τον Πρωθυπουργό σε διεθνή φόρα όπως ότι «η προηγούμενη Κυβέρνηση απέκρυψε με πλαστά στοιχεία τα πραγματικά ελλείμματα⁵⁵», πως η Χώρα μας είναι ένα «απέραντο όργιο φοροδιαφυγής»⁵⁶. Η εικόνα αυτή φθείρει την διεθνή

---

⁵³ Αναφέρουμε μερικές μόνο παρεμβάσεις με αντίστοιχα ποσά δημοσιονομικής επιβάρυνσης; 0,5 δις ήταν η πρώτη δόση του επιδόματος αλληλεγγύης, 0,6 δις η μετάθεση είσπραξης του ΕΤΑΚ 2009 για τις αρχές του 2010, η κατάργηση της ρύθμισης των ημιπαιθρίων, του φόρου στα λαχεία, και στα σκάφη αναψυχής, τα οποία παραδόξως μετά άπαντα νομοθέτησε εκ νέου μείωσε τα έσοδα κατά περίπου 2 δις, η αποπληρωμή 1,2 δις για χρέη νοσοκομείων στο τέλος του 2009 και ενώ υπήρχε το πρόβλημα του ελλείμματος χωρίς διαπραγμάτευση με τους προμηθευτές για μείωση απαιτήσεων. Με βάση αυτά τα στοιχεία και άλλα συμπεριλαμβάνονται οι καταγγελίες του πρώην γενικού γραμματέα της ΕΣΥΕ κ.Κοντοπυράκη, για ωμή παρέμβαση του υπουργείου Οικονομικών στη Στατιστική Υπηρεσία, οι οποίες περιλαμβάνονται στη σελ. 18 του πορίσματος της Eurostat για τα στατιστικά

⁵⁴ Ο Κ.Σημίτης αναφέρει στο βιβλίο του υπό τον τίτλο «Ο Εκτροχιασμός» (12-11-2012) στη σελίδα 238 τα ακόλουθα: « Η στάση της ΕΕ και το μνημόνιο συνετέλεσαν σημαντικά σ' αυτή την εξέλιξη με την αναποφασιστικότητά τους και τον εσφαλμένο σχεδιασμό που επέβαλαν. Αλλά η Κυβέρνηση φέρει μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης. Αποδείχθηκε κατώτερη των περιστάσεων». Ο κ.Σημίτης κατηγορεί ομοίως τον Κ.Καραμανλή, ο οποίος όμως υπήρξε ο κύριος πολιτικός του αντίπαλος, ενώ εντύπωση προκαλεί η κριτική του για το διάδοχό του Γ.Παπανδρέου, τον οποίο κατηγορεί σε διάφορα σημεία του βιβλίου του για ανεύθυνη συμπεριφορά, επιπόλαιες αποφάσεις, άπειρους κυβερνητικούς συμβούλους, αμερικάνους συμβούλους που τον επηρέασαν σε στενή συνεννόηση με τις ΗΠΑ, και κυρίως για αργή κατανόηση του μεγέθους της κρίσης.

⁵⁵ Επαναλαμβάνουμε ότι προφανώς το 6,7% έλλειμμα ήταν προφανώς λανθασμένη ή φιλόδοξη πρόβλεψη. Ωστόσο στο εάν υπήρχε πρόθεση παραπλάνησης της ΕΕ υπάρχει δεδομένη απάντηση από τον ο επικεφαλής του Eurogroup κ. Ζαν Κλωντ Γιούνκερ δήλωσε στις 18 Οκτωβρίου του 2010, ότι η όποια αναθεώρηση δεν θα είναι το αποτέλεσμα παρατυπιών ή παραλείψεων της κυβέρνησης της Ελλάδας, αλλά το αποτέλεσμα της «επανακατηγοριοποίησης» ορισμένων κρατικών δαπανών. Συγκεκριμένα, η Eurostat περιέλαβε στο έλλειμμα τα αποτελέσματα επιχειρήσεων του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα και των ΔΕΚΟ. Τα στοιχεία αυτά δεν ήταν κρυφά. Οι επιχειρήσεις αυτές δημοσιεύουν ισολογισμούς και όλα τα δεδομένα ήταν σε γνώση και της Eurostat, η οποία ουδέποτε στο παρελθόν είχε θέσει ζήτημα να περιληφθούν στο έλλειμμα. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε και από την μελέτη της ενδιάμεσης έκθεσης της Τράπεζας της Ελλάδος για τη νομισματική πολιτική του Οκτωβρίου 2010 αναφέρεται, ότι η αναθεώρηση προς τα άνω του ελλείμματος του 2009 από τη Eurostat οφείλεται «στη συμπερίληψη στον τομέα της γενικής κυβέρνησης ορισμένων ελλειμματικών δημόσιων επιχειρήσεων, κυρίως του τομέα των συγκοινωνιών και της αμυντικής βιομηχανίας, καθώς και άλλων φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα, που προηγουμένως εθεωρείτο ότι βάσει των ορισμών του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών δεν ανήκαν στη “γενική κυβέρνηση”».

⁵⁶ Από τον Οκτώβριο του 2009 έως τον Απρίλιο του 2010, οπότε ανακοινώνεται η εμπλοκή του ΔΝΤ, πάνω από δέκα δηλώσεις Παπανδρέου και Παπακωνσταντίνου εκτινάζουν τα spreads κάνοντας όλο και πιο δύσκολο το δανεισμό. Αναφέρουμε ορισμένες από αυτές με την αντίστοιχη εκτίναξη των spreads που ακολούθησε: Στις 14 Δεκεμβρίου του 2009, ο Παπανδρέου δηλώνει στο Ζάππειο ότι «το μεγαλύτερό μας έλλειμμα είναι αυτό της αξιοπιστίας». Τα spreads ανεβαίνουν στο 228,8. Στις 15 Ιανουαρίου 2010 ο Παπακωνσταντίνου χαρακτηρίζει το Πρόγραμμα Σταθερότητας απολύτως επαρκές για να μας βγάλει από την κρίση. Τα spreads πετάνε στις 273,4 μονάδες λόγω ανεπάρκειας προγράμματος. Στις 27 Ιανουαρίου ξεκινά η φημολογία πως η Ελλάδα μπορεί να δανειδοτηθεί από την Κίνα. Ο Παπακωνσταντίνου δηλώνει «η Ελλάδα δεν διαθέτει εναλλακτικό σχέδιο». Τα spreads

αξιοπιστία μας, εξοργίζει τους Ευρωπαίους που ζητούν άμεση λογιστική αποτύπωση της πραγματικότητας, σε συνδυασμό με τη μη λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξομάλυνσης, προκαλεί συνεχή υποβάθμιση της οικονομίας. Τα περιθώρια του ελληνικού ομολόγου (spreads) απογειώνονται, αποσύρονται με ταχύτητα καταθέσεις από τις τράπεζες και μία κρίση χρέους και ελλείμματος μετατρέπεται σε κρίση δανεισμού και ασφυξία της οικονομίας.

ii) Μάιος 2010- Προσχώρηση της Χώρας στο Μηχανισμό Στήριξης- Πρώτο Μνημόνιο

Ο Πρωθυπουργός βρίσκεται ενώπιον ενός ξεκάθαραυ διλήμματος: ή εντός ολίγων μηνών θα έρθει σε πλήρη αντίθεση με τις προεκλογικές υποσχέσεις και ανεξάρτητα από τις ευθύνες των προηγούμενων Κυβερνήσεων θα ακολουθήσει την προεκλογική ρητορική του πολιτικού του αντιπάλου και μάλιστα με μέτρα πολύ σκληρότερα ή θα αδιαφορήσει για τις συνεχείς υποβαθμίσεις της οικονομίας μέχρι να οδηγηθεί στην απόλυτη ασφυξία με άμεσο επακόλουθο τη χρεοκοπία της Χώρας και την έξοδο από την ευρωζώνη κάνοντας απλά πολιτική διαχείριση του χάους και μοιράζοντας ευθύνες στους προηγούμενους. Ο ευρωπαίος τραπεζίτης ζητούσε επιμόνως σε κάθε συνέντευξή του μέτρα⁵⁷, οι οίκοι αξιολόγησης υποβάθμιζαν τη Χώρα⁵⁸ και οι ευρωπαίοι ηγέτες πίεζαν για μέτρα ήδη από το Νταβός.

Πράγματι λαμβάνονται τα πρώτα μέτρα περί παγώματος μισθών, συντάξεων και περικοπής επιδομάτων δημοσίου, εν συνεχεία ακολουθεί ένα νέο πακέτο σκληρών μέτρων με αύξηση ΦΠΑ, περιορισμό των δώρων Πάσχα

φτάνουν στις 355,6 μονάδες. Στις 9 Φεβρουαρίου ο Παπακωνσταντίνου και πάλι δηλώνει στο Eurogroup τα περί Τιτανικού: «Προσπαθούμε να αλλάξουμε την πορεία του Τιτανικού αλλά δεν είναι εύκολο». Η Χώρα μετονομάζεται «Τιτανικός» από τον βασικότερο Υπουργό.

⁵⁷ Σε συνέντευξή του στις βελγικές εφημερίδες De Tijd και L' Echo στις 10.12.2009, ο **Πρόεδρος της ΕΚΤ Jean-Claude Trichet**, όταν ρωτήθηκε για τη μεγάλη άνοδο των spreads των ελληνικών ομολόγων, επανέλαβε τη δήλωση που είχε κάνει στην Επιτροπή Οικονομικών και Νομισματικών Θεμάτων του Ευρωκοινοβουλίου στις 7.12.2009: «Δοθείσης της σοβαρότητας της κατάστασης, είμαι βέβαιος ότι η ελληνική κυβέρνηση θα λάβει τα αναγκαία και τολμηρά μέτρα σύντομα». Ομοίως στις 3.12.2009, σε συνέντευξη τύπου, είχε δηλώσει ακόμη πιο emphaticά: «Λαμβάνοντας υπόψη την εξαιρετική σοβαρότητα της κατάστασης, είμαι βέβαιος ότι η κυβέρνηση της Ελλάδος θα λάβει τις κατάλληλες και απολύτως αναγκαίες αποφάσεις».

⁵⁸ Ήδη είχαν προχωρήσει σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας ο οίκος Fitch από A σε A- (22-10-2009), ο ίδιος οίκος από A- σε BBB+ (08-12-2009), ο οίκος Standard and Poor' s (16-12-2009) κρίνοντας το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής της Κυβέρνησης ανεπαρκές και ο οίκος Moody's (23-12-2009). Οι υποτιμήσεις οδηγούν σε ραγδαία αύξηση των spreads στο δεκαετές ομόλογο, το οποίο στις 21-01-2010 ξεπερνά τις 300 μονάδες και σε τρεις μήνες, τον Απρίλιο του 2010 ξεπερνά τις 1000 μονάδες. Με απλά λόγια καμία δυνατότητα δανεισμού της Χώρας.

και Χριστουγέννων, μείωση του μισθού των δημοσίων υπαλλήλων κατά 7% και εν τέλει μετά τη δραματική ανακοίνωση του Πρωθυπουργού από το Καστελόριζο στις 23 Απριλίου 2010, στις αρχές Μαΐου η Ελλάδα καταφεύγει στο Μηχανισμό Στήριξης για δανεισμό 80δισ ευρώ. Ο Μηχανισμός αποτελείται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, που επισήμως μπαίνει στην καρδιά της ΕΕ, από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η πρόοδος της Χώρας ελέγχεται πλέον από τρεις εκπροσώπους, έναν για κάθε μέλος του μηχανισμού (“τρίκα”). Η υπογραφή συνοδεύεται με ένα τρίτο πακέτο επώδυνων μέτρων από το οποίο ξεκινά η αντίστροφη μέτρηση για την Κυβέρνηση δημιουργώντας ένα επιπλέον πρόβλημα στην κρίση, αυτό της πολιτικής αστάθειας.

Τα αποτελέσματα του πρώτου μνημονίου δεν είναι καθόλου καλά. Αύξηση της ανεργίας, μεταναστευτικό κύμα νέων με προσόντα, καθίζηση κλάδων κρίσιμων για την οικονομία όπως της οικοδομής μετά την εισαγωγή ΦΠΑ στα νεόδμητα ακίνητα, εκτίναξη του δημοσίου χρέους σε 143% του ΑΕΠ, συρρίκνωση της οικονομίας κατά 4,5% (μετά από δώδεκα χρόνια θετικών ρυθμών ανάπτυξης, τρίτος χρόνος αρνητικής πορείας και δη ιδιαίτερα αυξημένος) και ομοίως έλλειμμα πέραν του διψήφιου (περίπου 10,5%). Το επιτόκιο δανεισμού για τη Χώρα στο πρώτο μνημόνιο ανέρχεται σε 5,2%. Ο δρόμος για νέα συμφωνία είναι ήδη επιβεβλημένος.

Το καλοκαίρι του 2011 εν μέσω νέων σφοδρών μέτρων ψηφίζεται το λεγόμενο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015. Δύο είναι οι κύριες κατευθύνσεις του νέου προγράμματος. Αφενός η αύξηση της φορολογίας αφετέρου η αύξηση των εσόδων μέσω της Ίδρυσης του Ταμείου Δημόσιας Περιουσίας, που συνδέεται με την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και στοχεύει σε αποκρατικοποιήσεις ύψους 50δισ.

Αμέσως μετά την ψήφιση του μεσοπρόθεσμου η ΕΕ θέλησε να συζητήσει το ζήτημα της προστασίας της Ελλάδας από τις επιθέσεις των κερδοσκόπων. Εγκρίθηκε ένα νέο δάνειο 158δισ με ταυτόχρονη παράταση από δεκαπέντε έως τριάντα έτη των ομολόγων που λήγουν μέχρι το 2020. Διάφορες Χώρες εμφανίστηκαν επιφυλακτικές ή και εχθρικές απέναντι σε αυτή την απόφαση και ζήτησαν ειδικές διμερείς εγγυήσεις από την Ελλάδα κάτι που ακυρώθηκε από την αντίθεση της Γερμανίας. Τα οικονομικά στοιχεία συνέχιζαν να μην ικανοποιούν την τρούικα. Λαμβάνεται ο περίφημος φόρος

στα ηλεκτροδοτούμενα ακίνητα, το «χαράτσι». Είναι ένας φόρος που τότε και εν συνεχεία ως ΕΝ.Φ.Ι.Α. θα στοιχειώσει την πολιτική ζωή του τόπου.

Ακολουθεί νέα Σύνοδος Κορυφής για οριστική λύση του ελληνικού προβλήματος. Οι ηγέτες αποφασίζουν το κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50% διά του κουρέματος των ελληνικών ομολόγων που κατέχουν ιδιώτες. Αποτέλεσμα κουρεύονται τα ομόλογα των ασφαλιστικών ταμείων, των ελληνικών τραπεζών, των πανεπιστημίων και των μικροομολογιούχων. Εξαιρούνται τα ομόλογα που κατέχει η ΕΚΤ. Το πακέτο περιλαμβάνει στήριξη με 30δισ των τραπεζών διά της ανακεφαλαιοποίησης, ώστε να αντιμετωπιστούν και οι κλυδωνισμοί από το κούρεμα των ομολόγων.

Ο Πρωθυπουργός αποφασίζει τη διενέργεια δημοψηφίσματος για τη νέα συμφωνία. Ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Οικονομικών διαφωνεί και η Κυβέρνηση αυτή καταφέρνει να «πέσει» με ένα μοναδικό κοινοβουλευτικά τρόπο: λαμβάνει ψήφο εμπιστοσύνης με τον όρο να παραιτηθεί ο Πρωθυπουργός και να σχηματιστεί Κυβέρνηση μεταξύ των δύο παραδοσιακά μεγάλων κομμάτων (ΝΔ και Πασοκ) με τη συμμετοχή και του ΛΑ.Ο.Σ. υπό τον πρώην Διοικητή της Τραπέζης της Ελλάδος κ. Παπαδήμο.

iii) Κριτική στην Κυβέρνηση Παπανδρέου-Πράξεις, παραλείψεις, ευθύνες, θετικές δράσεις

Το πρόσωπο του Γ. Παπανδρέου δεν μπορεί να κριθεί τόσο άμεσα στα γεγονότα, ιδίως όταν τα γεγονότα αυτά συνδυάζονται με την πορεία της Χώρας για δεκαετίες αλλά και με ιστορικές εξελίξεις, αφού είναι η πρώτη φορά που το ΔΝΤ εισήλθε στην καρδιά της ΕΕ.

Ορισμένα όμως πολιτικά αποτελέσματα είναι δεδομένα και αναντίρρητα: εντός τριών ετών από Πρωθυπουργός του 44% δημιούργησε κόμμα και απέτυχε να συγκεντρώσει το 3% για να εισέλθει στη Βουλή, «ακύρωσε» ένα ιστορικό κόμμα με ιδρυτή τον πατέρα του μειώνοντας την εκλογική του δύναμη κατά σχεδόν 40%, ενέταξε τη Χώρα στο πρώτο ασφυκτικό μνημόνιο, ενώ επί ένα εξάμηνο απλώς έδειχνε να μην έχει αντιληφθεί πλήρως το επίπεδο της επερχόμενης κρίσης. Στα δύο χρόνια πρωθυπουργίας του εκτινάχθηκαν οι δείκτες ανεργίας, μετανάστευσης, φτωχοποίησης, φορολογίας. Διέγραψε την προηγούμενη ηγεσία του κόμματός του, που ανοιχτά τον επικρίνει ως κατώτερο των περιστάσεων όχι σε κάποια

συνέντευξη αλλά με την ιστορική σημασία εκδόσεως ειδικού βιβλίου για την εποχή του μνημονίου. Διεγράφη από την επόμενη ηγεσία του κόμματός του. Κατηγορεί τον αμέσως προηγούμενο Πρωθυπουργό (Καραμανλή) πλην όμως όλοι οι επόμενοι στοχοποιούν σχεδόν αποκλειστικά τον ίδιο.

Είναι προφανώς το κεντρικό πρόσωπο της κρίσης της Χώρας. Η συντριπτική πλειοψηφία τον εκλαμβάνει ως το «μοιραίο πρόσωπο»⁵⁹ πλην όμως από την άλλη πλευρά πανεπιστήμια παγκοσμίου κύρους τον θεωρούν διεθνούς εμβέλειας πολιτικό στοχαστή, ενώ παραμένει Πρόεδρος της μικρής ισχύος αλλά σημαντικής από άποψη αίγλης «Σοσιαλιστικής Διεθνούς».

Η Ελλάδα, όπως φάνηκε από την εξιστόρηση των οικονομικών στοιχείων και των παθογενειών της, απέτυχε με ευθύνη όλων να αξιοποιήσει στο βαθμό που θα μπορούσε, τα ευεργετήματα της ορθής εθνικής επιλογής του ευρωπαϊκού, φιλελεύθερου και δημοκρατικού κόσμου. Ωστόσο, παρά τις παθογένειες, τα σκάνδαλα, τα αρνητικά δημοσιονομικά μεγέθη, που εξάλλου και πολλές άλλες Χώρες εμφανίζουν, ουδεμία ευρωπαϊκή ανεπτυγμένη Χώρα δεν στραγγαλίστηκε οικονομικά παρομοίως και ταυτόχρονα δεν επιδόθηκε η ίδια διά των ηγετικών προσώπων της σε μία διεθνή αυτομαστίγωση.

Η Χώρα μας οδηγήθηκε σε ευρωεκλογές το καλοκαίρι του 2009 και σε πρόωρες εθνικές με αποκλειστική ευθύνη του ηγέτη της τότε Αντιπολίτευσης, ο οποίος αρνήθηκε πεισματικά να υπερψηφίσει τον εν ενεργεία Πρόεδρο της Δημοκρατίας πριν τις εκλογές για να το πράξει με το ίδιο πρόσωπο αμέσως

---

⁵⁹ Σφοδρή κριτική έχει ασκηθεί σε βάρος του από σωρεία έμπειρων οικονομολόγων ή και πολιτικών προσωπικοτήτων με καίριες θέσεις εκτός Ελλάδος. Αναφέρω τρεις:

Α) *«Η ελληνική κυβέρνηση άργησε να αναγνωρίσει το μέγεθος του προβλήματος και να πάρει τα αναγκαία μέτρα. Εμείς στην ΕΚΤ προειδοποιούσαμε δυνατά και καθαρά την Κυβέρνηση, ότι έπρεπε να δράσει γρήγορα και αποφασιστικά. Σε πολύ απαιτητικούς καιρούς, σε εποχές μεγάλης έντασης, το ουσιαστικό είναι να δρα κανείς γρήγορα και αποφασιστικά».*

Ζαν Κλωντ Τρισέ, περιοδικό Spiegel, 13-5-2010

Β) Ο πρόεδρος του ΔΝΤ: *«Είμαι πεπεισμένος, ότι αν το πρόβλημα είχε τακτοποιηθεί το Φεβρουάριο, θα ήταν λιγότερο δαπανηρό. Πήρε πάρα πολύ χρόνο».*

Ντομινίκ Στρος-Καν, Mega, 14-5-2010

Γ) Ο Έλληνας πρώην εκπρόσωπος της Χώρας μας στο ΔΝΤ **κ.Π.Ρουμελιώτης**: *«Το βασικό λάθος που έγινε με την ένταξη της Ελλάδας στο πρώτο πρόγραμμα προσαρμογής τον Μάιο του 2010, ήταν ότι δεν συμπεριελήφθη η αναδιάρθρωση του χρέους» και πρόσθεσε ότι «ήταν γνωστό σε όλους τους χρηματοπιστωτικούς κύκλους ότι το χρέος δεν ήταν βιώσιμο και ότι η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να το αποπληρώσει», ενώ παράλληλα επεσήμανε ότι η καθυστέρηση αυτή είναι υπαίτια για το ξεφόρτωμα περίπου 40 δις ευρώ σε ομόλογα από γερμανικές και γαλλικές τράπεζες. Ο κ.Ρουμελιώτης εξέδωσε βιβλίο την 27-9-12 με τίτλο «Το άγνωστο παρασκήνιο της προσφυγής στο ΔΝΤ», όπου κατηγορεί ευθέως τους Παπανδρέου και Παπακωνσταντίνου για εγκληματικά λάθη, καθότι παρά τις προτροπές του κ.Στρος Καν να ζητήσουν αναδιάρθρωση χρέους από το πρώτο μνημόνιο, ουδέποτε το έπραξαν καταδικάζοντας το πρόγραμμα σε αποτυχία.*

μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009. Εκκωφαντική απόδειξη της υποταγής του εθνικού συμφέροντος στην κομματική νίκη.

Το ίδιο πρόσωπο επιδόθηκε σε μία ακατάσχετη παροχολογία, παρότι οι εκλογές ουσιαστικά είχαν κριθεί⁶⁰ και δεν υπήρχε καμία πολιτική ανάγκη να ανέλθει ο προεκλογικός λόγος σε τέτοια επίπεδα υποσχέσεων, ιδίως όταν η απερχόμενη Κυβέρνηση μιλούσε για δύσκολα χρόνια. Το ζήτημα όμως των υποσχέσεων ήταν διαχρονικό.

Επιπλέον για πρώτη φορά υπήρξε τόσο καταλυτική η εμμονή του Πρωθυπουργού να εφαρμόσει ευχάριστα μέτρα, ενώ αποδεδειγμένα ήξερε την πραγματικότητα και το απίστευτο πρόβλημα χρέους και ελλειμμάτων, που θα ξεκινούσε σύντομα για τη Χώρα, αφού τόσο ο ίδιος όσο και ο Υπουργός Οικονομικών αμέσως μίλησαν διεθνώς για υψηλά ελλείμματα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η προηγούμενη Κυβέρνηση τη διετία 2007-2009 ουσιαστικά «ανέμενε την πτώση της» κατόπιν της σφοδρής σύγκρουσης με την παγκόσμια υπερδύναμη αλλά και την εύθραυστη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Από την άλλη όμως είναι αποδεδειγμένο ότι και έλαβε θετικά μέτρα μη επεκτάσεως της διεθνούς κρίσης στην Χώρα και εν τέλει προεκλογικά και παρά την καθυστέρηση είπε την αλήθεια στο λαό.

Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι ο κ.Παπανδρέου έχει την ευθύνη της μη σύμπραξης σε ένα κοινό εθνικό μέτωπο, όπως συζητήθηκε ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας με πρωτοβουλία του τότε Πρωθυπουργού το Μάρτιο του 2009. Ο ίδιος οδήγησε εκμεταλλευόμενος την εκλογή Προέδρου σε εθνικές εκλογές και εν τέλει μετά την εκλογή του προέβη σε τουλάχιστον λανθασμένες κινήσεις, που απογείωσαν το έλλειμμα⁶¹.

---

⁶⁰ Η δημοσκοπική πτώση Καραμανλή μετά το «σκάνδαλο Βατοπεδίου», που απεδείχθη δικαστικά ότι δεν ήταν σκάνδαλο, το ζήτημα των δομημένων ομολόγων και της απόρριψης αυτοκτονίας του Γενικού Γραμματέα Πολιτισμού για προσωπικό θέμα ήταν σταθερή και μη αναστρέψιμη ήδη πριν τις Ευρωεκλογές.

⁶¹ Δεν κρίνεται αμελητέο ότι η ελληνική δικαιοσύνη διώκει σε κακουρηματικό βαθμό τον τότε Πρόεδρο της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας με την κατηγορία της αλλοίωσης του ελλείμματος με καταγγέλλοντες μέλη του διοικητικού συμβουλίου της ΕΛΣΤΑΤ. Σημειώνουμε ότι το ΔΣ της ΕΛΣΤΑΤ ορίστηκε με πρωτοβουλία του κ.Παλακωνσταντίνου, Υπουργού Οικονομικών της Κυβέρνησης. Τα μέλη-καταγγέλλοντες επιμένουν πως ο τρόπος υπολογισμού του ελλείμματος δεν είναι ενδεδειγμένος, ιδίως ότι η φόρμα της EUROSTAT ζητά πράγματα που οι άλλες Χώρες δεν βάζουν. Προκειμένου να υπολογιστεί το έλλειμμα σύμφωνα με τις καταγγελίες προς τα πάνω συνυπολογίζονται οι δαπάνες των ΔΕΚΟ, πράγμα που δεν κάνει η Μ.Βρετανία. Εδώ επιβεβαιώνονται τα γραφόμενα του πρώην Υπ.Οικονομικών κ.Παπαθανασίου. Επιπλέον ενώ είχαμε βάλει φαρμακευτικές δαπάνες 2 δις, προστίθενται στον υπολογισμό του ελλείμματος άλλα 4 δις. Μέχρι και οι επιδοτήσεις των εισιτηρίων του ΟΑΣΑ υπολογίζονται στο έλλειμμα.

Η λήψη μέτρων επιβαρυντικών για τα δημόσια οικονομικά, όπως προαναφέρθηκαν την ώρα ερχομού της κρίσης, πρακτικά ανέβαζε επιπλέον το έλλειμμα, ενώ έστελνε αρνητικό μήνυμα στις αγορές ότι η ελληνική οικονομία θα επιβαρυνθεί επιπλέον με δαπάνες αλλά και έδινε την εικόνα αντιφατικών κυβερνητικών ενεργειών. Αντί το πολιτικό σύστημα να λάβει γρήγορα μέτρα έχασε τους τρεις καλοκαιρινούς μήνες σε προεκλογικές εκστρατείες, και άλλους πέντε μήνες σε μία διαδικασία εκπλήρωσης υποσχέσεων στο εσωτερικό μέσω ενός «άπιαστου» προϋπολογισμού, ενώ στα διεθνή φόρα οι ίδιοι αξιωματούχοι διατυμπάνιζαν τα «ψευδή ελλείμματα» και την «διαφθορά» στη Χώρα μας.

Αξίζει εδώ να δούμε κάποια νούμερα για το πώς επέδρασε στην οικονομία το μνημόνιο ένα:

- Το βάρος έπεσε στην επιβολή φορολογικών εισπρακτικών μέτρων. Ποσοστό περίπου 56% του συνόλου των μέτρων αφορούσε είσπραξη φόρων και όχι περιστολή δαπανών⁶². Και ενώ οι εισπράξεις από τη φορολογία, κρίθηκαν επιτυχημένες η Κυβέρνηση απέτυχε παταγωδώς στο τμήμα των αποκρατικοποιήσεων και των ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων με αποτέλεσμα, ενώ ξεκίνησε θετικά η κριτική από τους ελεγκτές του προγράμματος, από το τρίτο εξάμηνο του 2010 να φανεί η αδυναμία επανεκκίνησης της ελληνικής οικονομίας και η αντίστοιχη διόγκωση της ύφεσης.
- Το επιτόκιο δανεισμού ήταν ιδιαίτερα υψηλό ανερχόμενο σε 5,2%. Ασφαλώς δε γεννάται λόγος σύγκρισης με το κόστος δανεισμού από τις αγορές όπου τα επιτόκια του δεκαετούς ανέρχονταν σε ποσοστά 16-20%. Το ύψος της πρώτης δανειακής σύμβασης με τις χώρες της Ευρωζώνης έφτασε τα 80 δισ. ευρώ, υπό τη μορφή διακρατικών δανείων με αναλογική συμμετοχή των 16 κρατών, ενώ το ΔΝΤ συνεισέφερε 30 δισ ευρώ. Βάσει της συμφωνίας οι τόκοι καταβάλλονταν κάθε τρίμηνο με κυμαινόμενο επιτόκιο ίσο με το Euribor 3 μηνών πλέον περιθωρίου 3% για τα πρώτα τρία έτη και 4% για τα επόμενα. Το Μάρτιο του 2011, έγινε η πρώτη παραδοχή

---

⁶² Ο Διοικητής της ΤτΕ κ.Προβόπουλος θίγει το ζήτημα αυτό σε συνδυασμό με το λάθος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών με άρθρο του υπό τον τίτλο “Timely Greek lessons on the eurozone crisis”, Financial Times, 24.1.2012

από πλευράς Ευρωπαίων, ότι το ελληνικό πρόγραμμα με τους συγκεκριμένους όρους “δεν βγαίνει”. Έτσι φτάσαμε στη μείωση του επιτοκίου κατά μία ποσοστιαία μονάδα και στην παράταση της διάρκειας αποπληρωμής στα 7 χρόνια από 3.

- Η ανεργία σύμφωνα με τα στοιχεία του Ινστιτούτου της ΓΣΕΕ το 2008 ανερχόταν σε 7,6%, το 2010 σχεδόν διπλασιάστηκε σε 12,5% και το 2012 έκλεισε σε 24,2%. Αν λάβουμε υπόψη τον παραγωγικό ιστό της Χώρας, ως ορίζονται οι ηλικίες 15 έως 64 ετών το ποσοστό απασχόλησης από 52,5% το 2008 εκτινάσσεται κατά 11 μονάδες σε 62,8%. Ομοίως αυξήθηκε κατά σχεδόν δύο ποσοστιαίες μονάδες η μερική απασχόληση από 5,4% το 2008 σε 7,3% το 2012. Το 59% των ανέργων είναι μακροχρόνια άνεργοι το 2012, ενώ το πιο απεχθές στατιστικό στοιχείο είναι ότι οι άνεργοι έως 29 ετών ανέρχονται στο 42,7% του πληθυσμού τους από 15,5% το 2008. Αύξηση ανέργων νέων ηλικιών ύψους 27,2%.
- Στον τομέα του δημοσίου χρέους προκύπτουν οι αριθμητικές ευθύνες και της προηγούμενης Κυβέρνησης, ωστόσο τα νούμερα αποδεικνύουν ότι παρά τα τρομακτικά μέτρα και το κούρεμα του χρέους που έλαβε χώρα και ολοκληρώθηκε επί κυβερνήσεως Παπαδήμου δεν έφερε σπουδαία αποτελέσματα. Οι επικριτές της άποψης αυτής αναφέρουν ότι σε αντίθετη περίπτωση το χρέος θα είχε πλήρως εκτροχιαστεί, πλην όμως αποδεικνύεται ότι η περιδίνιση της οικονομίας σε ένα συνεχές αβέβαιο και υφεσιακό περιβάλλον δεν επέτρεψαν βελτίωση. Ο Παπανδρέου παρέλαβε χρέος 336,81 δις ευρώ ⁶³ και το τρίτο τρίμηνο του 2011 παρέδωσε χρέος 360,38 δις στην συγκυβέρνηση Παπαδήμου όπου μετά το κούρεμα το χρέος διαμορφώθηκε σε 280,29 δις. Ομοίως το ποσοστό χρέους προς ΑΕΠ το παρέλαβε σε 129,70% και το

---

⁶³ Ο πρώην Υπουργός Οικονομικών Ι. Παπαθανασίου αναφέρει ότι το χρέος στο τέλος του 2009 ανερχόταν σε 298 δις. και ισχυρίζεται τα ακόλουθα: «Όσον αφορά εξάλλου, την αναθεώρηση του χρέους για το 2009 και τα προηγούμενα χρόνια από τη Eurostat, το Νοέμβριο του 2010, αυτή δεν οφείλεται στην αποκάλυψη δήθεν κρυφών υποχρεώσεων. Οφείλεται στο γεγονός ότι καταγράφηκαν στο χρέος το γνωστό swap της Goldman Sachs, (που έγινε το 2001, επί ΠΑΣΟΚ, και μας ακολουθεί έκτοτε) και οι συσσωρευμένες οφειλές των ΔΕΚΟ, οι οποίες ήταν γνωστές εντός και εκτός Ελλάδος από τους δημοσιευμένους ισολογισμούς. Δεν ήταν κρυφά, για παράδειγμα, τα χρέη του ΟΣΕ, του Μετρό, της ΕΡΤ, των αμυντικών βιομηχανιών, κλπ. Ουδέποτε όμως η Eurostat είχε ζητήσει στο παρελθόν να περιληφθούν αυτά στα στοιχεία της γενικής κυβέρνησης».

παρέδωσε αυξημένο περί το 170% για να συνεχίσει να αυξάνει και τα επόμενα έτη λόγω της συρρίκνωσης της οικονομίας και της μείωσης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

- Σε επίπεδο ΑΕΠ και εδώ η κατάσταση είναι αρνητική. Από τη συνεχή αύξηση ΑΕΠ έως το τρίτο τρίμηνο του 2008 υπό το βάρος της κρίσης διεθνώς το 2009 κυμάνθηκε ελαφρώς αρνητικά χάρη στο θετικό πρόσημο του τέταρτου τριμήνου. Ωστόσο, από το δεύτερο τρίμηνο του 2010 και για όλη τη θητεία Παπανδρέου, όπως και στην κυβέρνηση Παπαδήμου, έχουμε σταθερή τριμηνιαία και ετήσια μείωση του ΑΕΠ. Σημειώνεται δε και το ιστορικό αρνητικό ρεκόρ για όλη την επίμαχη περίοδο των μνημονίων το τέταρτο τρίμηνο του 2010 με μείωση ΑΕΠ 9,63% όταν και πυροδοτήθηκαν τα σενάρια πρόωρων εκλογών και πτώσης της Κυβερνήσεως. Η μείωση του ΑΕΠ αποτελούσε για πολλούς το λάθος συντελεστή πάνω στον οποίο υπολογίστηκαν τα μέτρα του πρώτου μνημονίου. Η άνευ προηγουμένου σμίκρυνση της ελληνικής οικονομίας καθιστούσε αβέβαιη την είσπραξη των φόρων και προφανώς μειωμένα τα ποσά αυτά, μείωση στο δείκτη κατανάλωσης και επομένως μείωση των ποσών των άμεσα εισπραττόμενων έμμεσων φόρων και αύξηση του δημοσίου χρέους σε σχέση με το παραγόμενο εγχώριο προϊόν.
- Ένας τελευταίος δείκτης που έχει τη δύναμη της πλήρους απεικόνισης της δυναμικής της ελληνικής οικονομίας είναι ο γενικός δείκτης του χρηματιστηρίου Αθηνών. Η κυβέρνηση Παπανδρέου παρέλαβε το γενικό δείκτη στις 2593,43 (γενικός δείκτης την 02-10-2009). Για ένα σχεδόν μήνα ακολούθησε άνοδος του χρηματιστηρίου με ιστορικό υψηλό τις 2896,91 μονάδες την 14-10-2009. Από εκεί και έπειτα αρχίζει ένα πραγματικό ράλι πτώσης. Στις 04-02-2010 το χρηματιστήριο βρίσκεται κάτω από τις 2000 μονάδες (1951,70), στις 04-6-2010 κάτω από τις 1500 μονάδες (1484,9) και στις 08-08-2011 ημερομηνία πτώσης του Παπανδρέου κάτω από τις 1000 μονάδες (998,24). Η πτώση θα συνεχιστεί και με την κυβέρνηση Παπαδήμου φτάνοντας στις 15-5-2012 για την προκήρυξη των εκλογών και το διορισμό της υπηρεσιακής Κυβέρνησης Πικραμμένου στις 560,26 μονάδες.

Εάν ωστόσο δούμε ευρύτερα την περίοδο αυτή σε σχέση με το μνημόνιο, πρέπει να καταστεί σαφές ότι πάρθηκαν και θετικά μέτρα αντιμετώπισης των χρόνιων παθογενειών του Κράτους, τα οποία θα αποτελέσουν χρήσιμα εργαλεία στο μέλλον για τη Χώρα. Πολλά δε από αυτά τα μέτρα είχαν θετικό αντίκτυπο πέραν της οργάνωσης του Κράτους και στα δημόσια οικονομικά:

- Ηλεκτρονική δημοκρατία. Θεσμοθετήθηκε η «ΔΙΑΥΓΕΙΑ», ένα πρόγραμμα στο οποίο αναρτάται το σύνολο των πράξεων της διοίκησης. Πέραν των υπερβολών είναι ένα δραστικό εργαλείο στην καταπολέμηση της συναλλαγής στο πλαίσιο των δημοσίων δαπανών⁶⁴. Με τον ίδιο τρόπο άλλαξε η συνταγογράφηση φαρμάκων, γεγονός που οδήγησε σε άμεση μείωση των δαπανών με την αποφυγή υπερσυνταγογραφήσεων ή και παράνομων συνταγών εν αγνοία των ασφαλισμένων.
- Απογραφή των δημοσίων υπαλλήλων⁶⁵, των γνώσεών τους, καθώς και επανέλεγχος των δικαιολογητικών όλων με αποτέλεσμα να βρεθούν αρκετοί με πλαστά ή παραποιημένα έγγραφα. Το ελληνικό Κράτος δεν γνώριζε μέχρι εκείνη τη στιγμή πόσους πληρώνει, πόσο και γιατί. Σημαντικά βήματα έγιναν και στον τομέα των συνταξιούχων, όταν η απογραφή του ΙΚΑ αποκάλυψε χιλιάδες πολίτες που λάμβαναν συντάξεις χωρίς να το δικαιούνται και ιδίως συντάξεις για πρόσωπα που είχαν αποβιώσει⁶⁶.

---

⁶⁴ Σημειώνουμε ότι σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ το 2009 βρισκόμασταν στην προτελευταία θέση του πίνακα με 30 ευρωπαϊκές χώρες (συμπεριλήφθηκε και η Τουρκία που βρέθηκε δύο θέσεις ψηλότερα από εμάς) όσον αφορά τη συναλλαγή των πολιτών με το κράτος μέσω διαδικτύου ενώ ταυτόχρονα η απουσία οργανωμένου συστήματος ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε ζητήματα δημοσίων διαγωνισμών και προμηθειών έδωσε λαβές ώστε να χαρακτηριστεί η χώρα μας ως διεφθαρμένη με αδιαφανείς διαδικασίες στο τομέα των δημοσίων δαπανών. Ίσως αυτός να είναι και ένας από τους λόγους της αυστηρότητας και της απολυτότητας του προγράμματος της Διαύγειας, ως εφαρμόζεται σήμερα, δίνοντας λαβές για πολλαπλές επικρίσεις.

⁶⁵ Ως προκύπτει από το ενημερωτικό σημείωμα της απογραφής στη σελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών έγινε αριθμητική καταγραφή των υπαλλήλων (768.009 άτομα), με διαχωρισμό εκπαίδευσης, ηλικίας, φύλου και μορφής εργασιακής σχέσης.

⁶⁶ Με βάση τα επίσημα στοιχεία του ΙΚΑ δεν απογράφησαν 20.907 συνταξιούχοι έως το τέλος του έτους 2011, καταληκτική ημερομηνία απογραφής. Ο βασικότερος λόγος συγγενείς λάμβαναν παράνομα την σύνταξη τεθνεώτων προσώπων.

- Σύστημα αυτοδιοίκησης «Καλλικράτης». Δραστική μείωση Δήμων και οριστική κατάργηση Κοινοτήτων⁶⁷. Δημιουργήθηκαν μεγαλύτεροι Δήμοι με τεχνικές, νομικές και οικονομικές υπηρεσίες ενώ λόγω πληθυσμού πλέον υπάγονται όλοι ως προς τα οικονομικά τους στο Ελεγκτικό Συνέδριο, ενώ παλαιότερα οι δήμοι κάτω των 5000 δημοτών ήταν πλήρως ανέλεγκτοι.
- Ενοποίηση ταμείων υγείας σε έναν ενιαίο πάροχο υπηρεσιών υγείας τον «ΕΟΠΥΥ». Πέραν των δεδομένων προβλημάτων η ενοποίηση αυτή μείωσε το κόστος λειτουργίας δεκάδων προνοιακών ταμείων, βοήθησε στο συντονισμό της δράσης όσον αφορά τον έλεγχο και περιορισμό της δαπάνης υγείας, μείωσε αναδρομικά φαρμακευτικές δαπάνες μέσω ειδικών νομοθετικών ρυθμίσεων, που εν τέλει κρίθηκαν συνταγματικές.
- Ολοκλήρωση και λειτουργία του συστήματος taxis για όλους τους πολίτες και για όλες τις φορολογικές συναλλαγές. Η ηλεκτρονική διαδικασία καθιστά σαφή τη φορολογική κατάσταση του φορολογούμενου αλλά και αποκλείει την οποιαδήποτε απευθείας επαφή με τους ελεγκτικούς μηχανισμούς επομένως αποκλείει σε μεγάλο βαθμό την πιθανότητα συναλλαγών⁶⁸.

iv) Φεβρουάριος 2012- Κυβέρνηση Συνεργασίας- Δεύτερο Μνημόνιο

Το δεύτερο Μνημόνιο συζητήθηκε στη Βουλή στις 12 Φεβρουαρίου 2012 («Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης

⁶⁷ Ν.3852/2012. Από 910 Δήμους και 124 Κοινότητες πλέον διαμορφώνονται 325 Δήμοι μέσω είτε εθελοντικών ενώσεων είτε αναγκαστικών. Ομοίως οι 57 Νομαρχίες ως Β βαθμός αυτοδιοίκησης μετατρέπονται σε 13 Περιφέρειες με ταυτόχρονη δημιουργία 7 Αποκεντρωμένων Διοικήσεων με πρόσωπα που ορίζονται από την Κυβέρνηση. Ομοίως τα Νομικά Πρόσωπα των Δήμων από 6000 περίπου περιορίζονται σε 1500.

⁶⁸ Μέσα από την ηλεκτρονική καταχώρηση όλων των στοιχείων προκύπτει ποιος υποβάλλει έγκαιρα τις δηλώσεις του, ποιος πληρώνει έγκαιρα τις υποχρεώσεις του, ποιος και τι οφείλει, αλλά ταυτόχρονα δημιουργούνται και ρήγματα στη γραφειοκρατία, όπως με την εκτύπωση και πληρωμή των τελών κυκλοφορίας, με την ρύθμιση οφειλών χωρίς προσωπική επαφή και μετακίνηση, με την έκδοση των ηλεκτρονικών παραβόλων, με το ηλεκτρονικό τελωνείο, με την ηλεκτρονική αποπληρωμή των οφειλών. Το σύστημα αυτό διασφαλίζει ότι το Κράτος πάντοτε θα γνωρίζει χωρίς κανείς να μπορεί να αλλοιώσει την πραγματική φορολογική ταυτότητα του κάθε χρήστη, και αντίστοιχα τον πολίτη ότι ουδείς είναι μεσολαβητής ανάμεσα σε εκείνον και τις υποχρεώσεις του απέναντι στο Κράτος με τη δυνατότητα αύξησης ή μείωσης των νόμιμων για όλους υποχρεώσεων. Έτσι πχ είναι πλέον απολύτως ανέφικτο κάποιος επαγγελματίας να μην καταθέτει φορολογικές δηλώσεις, διότι αμέσως θα φανεί στο σύστημα το κενό. Αντιθέτως, όσο ίσχυε το χειρόγραφο σύστημα μέχρι προσφάτως ακούγαμε δεκάδες εφοριακούς να μην καταθέτουν καν φορολογική δήλωση, με δεδομένο ότι οι ίδιοι μπορούσαν να καλύψουν την έλλειψη αυτή.

μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας» και ψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου. Υπέρ ψήφισαν 199 βουλευτές, κατά 74 και 5 ψήφισαν «παρών».

Υπήρξε αφορμή καίριων πολιτικών εξελίξεων στη Χώρα, αφού οδήγησε στη διάσπαση της ΝΔ από είκοσι βουλευτές και στη ραγδαία αύξηση των δημοσκοπικών ποσοστών του ΣΥΡΙΖΑ και της Χρυσής Αυγής. Επίσης ξεκίνησε η δημιουργία της Δημοκρατικής Αριστεράς (ΔΗΜ.ΑΡ.), που θα αποτελέσει εταίρο της επόμενης Κυβερνήσεως. Παρατηρήθηκε επιπλέον ένα κοινοβουλευτικό παράδοξο: ο κ.Σαμαράς παρότι έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στην Κυβέρνηση παρέμεινε Αρχηγός της Αντιπολίτευσης, καθότι δεν επέτρεψε την υπουργική αξιοποίηση κανενός βουλευτή, ο δε Αντιπρόεδρος της ΝΔ κ.Αβραμόπουλος που ορίστηκε Υπουργός Εξωτερικών ωθήθηκε σε παραίτηση από το βουλευτικό αξίωμα.

Τα κυριότερα μέτρα είναι η μείωση των θέσεων εργασίας κατά 150.000 στο δημόσιο τομέα έως το 2015, η μείωση του κατώτατου μισθού σε 586€ από 751€, η άρση της μονιμότητας στις ΔΕΚΟ και η υπογραφή πλέον ατομικής σύμβασης εργασίας προς αντικατάσταση των κλαδικών. Το δεύτερο μνημόνιο ολοκληρώθηκε με την επιτυχή έκβαση του κουρέματος των ομολόγων σε ποσοστό 95,7%. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε πιστωτικό γεγονός και οδήγησε στην πληρωμή ασφαλίσεων κινδύνου (CDS) ύψους 3 δις.

Στην συγκυβέρνηση Παπαδήμου ως προς τους δείκτες αναφερθήκαμε παραπάνω στο τμήμα της κυβέρνησης Παπανδρέου. Ωστόσο πρέπει να κάνουμε ξεχωριστή αναφορά σε ένα κορυφαίο ζήτημα, που χειρίστηκε και συνδέθηκε με σκληρή πολιτική αντιπαράθεση μέχρι σήμερα:

Το περίφημο PSI (Private Sector Involvement). Η ουσιαστική οικονομική έννοια του όρου είναι ότι πρόκειται για τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο δανεισμό μίας Χώρας και ιδίως στην αγορά ομολόγων της. Εάν δεν υπήρχε η δυνατότητα αυτή τότε οι Χώρες θα δανείζονταν μόνο από άλλες Χώρες. Εδώ συμμετέχουν τράπεζες, ασφαλιστικά ταμεία, πανεπιστήμια, ιδιώτες επενδυτές επιχειρήσεις ή και φυσικά πρόσωπα. Το PSI αποφασίστηκε

από την Κυβέρνηση Παπανδρέου, πλην όμως πραγματοποιήθηκε υπό τον κ. Παπαδήμο ως διακεκριμένο τραπεζίτη και τον επόμενο Πρόεδρο του Πασοκ, και αντιπρόεδρο όλων των μνημονιακών Κυβερνήσεων και Υπουργό Οικονομικών κ. Βενιζέλο.

Πρακτικά το πρόγραμμα αφορούσε την μείωση του ελληνικού χρέους, το οποίο εκρίθη μη βιώσιμο ως είχε διαμορφωθεί. Η επιλογή ήταν να κουρευτούν τα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου που κατείχαν άπαντες οι ιδιώτες, τράπεζες, ασφαλιστικά ταμεία, επιχειρήσεις και φυσικά πρόσωπα πλην της ΕΚΤ, του ΔΝΤ και κρατών της ευρωζώνης. Πρακτικά το κούρεμα συντελέστηκε ως ακολούθως: Ακυρώθηκε το 53,5% της ονομαστικής αξίας του ελληνικού ομολόγου, ήτοι ένα ομόλογο αξίας 100.000€ άξιζε μετά από την 12^η Μαρτίου 2012 46.500€. Η εξασφάλιση των επενδυτών για το υπόλοιπο ποσοστό ήταν η ακόλουθη: Λάμβαναν ένα ποσοστό 15% της αξίας του αρχικού ομολόγου σε ομόλογο του μηχανισμού στήριξης με λήξη εντός των επόμενων δύο ετών, άρα ένα ομόλογο απολύτως εξασφαλισμένο, και ένα ποσοστό 31,5% της αξίας του αρχικού ομολόγου σε νέο ομόλογο του ελληνικού δημοσίου (20-23 διαφορετικοί τύποι ομολόγων).

Με τη διαδικασία του PSI η κυβέρνηση διατυμπάνιζε ότι απεκόμισε μείωση κατά 138 δις του ελληνικού χρέους (106 δις το Φεβρουάριο και 31,9 δις με επαναγορά χρέους το Δεκέμβριο του ίδιου έτους). Από την άλλη η Τράπεζα της Ελλάδος στην έκθεσή της ορίζει το πραγματικό κέρδος σε 51,2 δις λόγω ανάγκης άντλησης επιπλέον ποσών τόσο για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, που πλέον ήταν απολύτως αναγκαία (41 δις το 2012) και για τα ασφαλιστικά ταμεία (4,5 δις ομόλογα του μηχανισμού στήριξης) όσο και για νέες δανειακές ανάγκες λόγω ελλείμματος (11,9 δις). Ασφαλώς όμως σε κάθε περίπτωση ποσοτικά υπήρξε σοβαρή μείωση του χρέους. Δύο είναι οι βασικές επικρίσεις στο PSI: α) ότι δεν συμπεριλήφθηκαν τα ομόλογα αξίας 56 δις της ΕΚΤ από τα οποία θα απαλλασσόταν το ελληνικό δημόσιο από περίπου 30 δις επιπλέον γεγονός που θα καθιστούσε μη αναγκαίες νέες δανειοδοτήσεις και ασφαλώς πως γίνεται άλλα ομόλογα να κουρεύονται και άλλα ίδια ακριβώς ομόλογα να μην κουρεύονται και β) ότι

καταστράφηκαν τα ασφαλιστικά ταμεία και ουσιαστικά αυτό οδηγεί στην ανάγκη νέων αυστηρών ρυθμίσεων στο συνταξιοδοτικό ζήτημα της Χώρας⁶⁹.

Το πρώτο είναι πράγματι σωστό και δεν επιδέχεται αμφιβολίας, ενώ η διαδικασία που ακολουθήθηκε, εάν ήταν μία ιδιωτική κίνηση θα είχε επιφέρει ασφαλώς την έρευνα της Δικαιοσύνης για βαρύτερες κατηγορίες⁷⁰. Στο δεύτερο ωστόσο η κριτική είναι λανθασμένη. Όπως προκύπτει η ετήσια συμμετοχή της κρατικής επιχορήγησης στα ταμεία ανέρχεται σε 17 δις περίπου λόγω μη βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος. Τα ομόλογα των ταμείων ανέρχονταν σε 22 δις, ήτοι κουρεύτηκαν 14 δις περίπου. Ταυτόχρονα όμως έλαβαν 4,5 δις από το μηχανισμό στήριξης, που μπορούσαν άμεσα να ρευστοποιήσουν. Την ίδια στιγμή τα νέα ελληνικά ομόλογα λόγω του κουρέματος είχαν υποστεί τεράστια υποτίμηση της αξίας τους και αγοράζονταν σε περίπου 15-20% της ονομαστικής τους αξίας. Επομένως αν κάποιος αγόραζε με το ρευστό από το μηχανισμό στήριξης τα νέα ομόλογα σε τόσο χαμηλές αξίες μπορούσε να προσδοκά κέρδη από τη βελτίωση της οικονομίας της Χώρας και την αποκατάσταση της σταθερότητας. Το ταμείο που πράγματι έπραξε κατ' αυτό τον τρόπο και αποκατέστησε πλήρως τη ζημία του ήταν το ΙΚΑ. Άλλα ταμεία δεν ακολούθησαν την τακτική αυτή και υπέστησαν τη ζημία του κουρέματος.

---

⁶⁹ Σε συνέντευξή του ο Αρχηγός της ΚΟ του ΣΥΡΙΖΑ και μελλοντικός Πρωθυπουργός κ.Τσίπρας, αφού χαρακτήρισε την Κυβέρνηση Παπαδήμου «επικίνδυνη» και τον Πρωθυπουργό «κομιστή των απαιτήσεων των δανειστών» προτείνει να μην υπογραφεί η συμφωνία και το PSI και να προχωρήσουμε σε τριετή απόλυτη αναστολή πληρωμών. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ας μη ξεγελάμε τον κόσμο. Τα χρήματα αυτά δεν θα πάνε για να πληρωθούν μισθοί και συντάξεις, να στηριχθούν νοσοκομεία και σχολεία, αλλά στις τράπεζες και στους δανειστές: 30 δις. στους κατόχους ομολόγων που θα δεχθούν το “κούρεμα”, 39 δις. στις τράπεζες για να αντέξουν το “κούρεμα” και 20 δις. για να πληρωθούν τα ομόλογα που λήγουν τον Μάρτη. Το ερώτημα είναι ποιες θα είναι οι συνέπειες και ποιος ο τελικός στόχος αυτής της διαδικασίας. Αν οι συνέπειες είναι νέα μέτρα λιτότητας, μισθοί Ινδίας και 1,5 εκατομμύριο άνεργοι και στόχος ένα, παρ' όλα αυτά, μη βιώσιμο χρέος το 2020, τότε να λείπει το βύσσινο».

⁷⁰ Μία σύντομη εξήγηση του πρακτικού τμήματος της εξαίρεσης των ομολόγων της ΕΚΤ από το PSI μας δίνει με άρθρο του ο κ.Ανδ.Κούτρας, διαχειριστής στη *Steppenwolf Capital LLC* και στην *ITC Markets* με άρθρο του στην *Καθημερινή* την 13.09.2014 όπου ανάμεσα στα άλλα καταγράφει τα ακόλουθα: «Το πρόβλημα όμως ήταν και νομικό. «Κουρεύοντας» το χρέος μέσω των ρητρών συλλογικής δράσης δεν μπορείς να «κουρένεις» μεροληπτικά μερικούς και να σώσεις άλλους. Αυτός ήταν και ο λόγος που προέταξαν για το «κούρεμα» των άτυχων Ελλήνων μικροομολογιούχων. Η ΕΚΤ υπερπήδησε αυτό το εμπόδιο βάζοντας την Ελληνική Δημοκρατία να ανταλλάξει λίγο πριν από την έναρξη της διαδικασίας του PSI τα ομόλογά της με νέα, που είχαν διαφορετικό κωδικό και ημερομηνία έκδοσης. Έτσι, όταν έγινε η πρόσκληση του PSI, οι σειρές αυτών των ομολόγων δεν ήταν «επιλεγμένοι τίτλοι. Αν αυτή τη συμφωνία την είχε κάνει ο οποιοσδήποτε επενδυτής, θα εγκαλείτο για ένα σωρό παρανομίες με κυριότερη αυτή της χρήσης εσωτερικής πληροφόρησης, της απόκρυψης ζημιών, της παράνομης συναλλαγής σε τιμές διαφορετικές από την αγορά, τη μη ισότιμη μεταχείριση επενδυτών και άλλα που τιμωρούνται αυστηρά σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και είναι μέρος των κανόνων συμμόρφωσης που απαιτεί η ίδια η Ε.Ε. μέσω των οργάνων της».

Εν κατακλείδι εκείνοι οι οποίοι πρακτικά ζημιώθηκαν περισσότερο από όλους ήταν οι απλοί ιδιώτες αποταμιευτές, οι οποίοι είχαν εμπιστευθεί τις όποιες οικονομίες τους στην εγγύηση του ελληνικού Κράτους.

ν) Κυβέρνηση Συνεργασίας - Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016

Αμέσως μετά το PSI προκηρύχθηκαν εκλογές, αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης, νέες εκλογές και σχηματισμός κυβέρνησης υπό τον Α.Σαμαρά με Αντιπρόεδρο και Υπουργό Εξωτερικών τον Ε.Βενιζέλο και συμμετοχή τριών κομμάτων (ΝΔ, ΠΑΣΟΚ, ΔΗΜΑΡ). Υπουργός Οικονομικών ανέλαβε ο τραπεζίτης Ι.Στουρνάρας μετέπειτα Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος⁷¹. Η νέα Κυβέρνηση ήταν αντιμέτωπη με την τρίτη φάση του προγράμματος, που στο τέλος του θα οδηγούσε κατά τα λεγόμενα των κυβερνητικών αξιωματούχων στην έξοδο της Χώρας στις αγορές και επομένως στη λήξη της εποχής της τρόικας και της εξάρτησης της Χώρας από το μηχανισμό στήριξης.

Η κατεύθυνση αυτή τη φορά ήταν προς τη μείωση των δαπανών, ενώ υπήρξαν συγκεκριμένες κινήσεις μείωσης της φορολογίας σε ειδικούς δείκτες, προκειμένου να ενισχυθούν οι τομείς αυτοί. Η Κυβέρνηση αυτή χειρίστηκε και το κρίσιμο ζήτημα της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών

Το αρχικό πολυνομοσχέδιο κατατέθηκε στη Βουλή στις 5 Νοεμβρίου, με τη διαδικασία του κατεπείγοντος, εμπεριείχε νέα μέτρα ύψους 18,9 δις πολλά δε εξ' αυτών αφορούσαν αποκλειστικά το 2013.

Ταυτόχρονα δόθηκε έμφαση σε συγκεκριμένες διαδικασίες αποκρατικοποιήσεων μεγάλων εταιρειών του δημοσίου όπως η ΟΠΑΠ ΑΕ⁷², ο ΟΣΕ, Συνεταιριστική Εταιρεία Καπνού (ΣΕΚΑΠ), Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης, τα κρατικά λαχεία, το ιπποδρομιακό στοίχημα, ο Αστέρας

---

⁷¹ Μία κρίσιμη υποσημείωση για να διαπιστώσουμε τα λάθη που γίνονται στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 2012 η Κύπρος γίνεται η τέταρτη χώρα που ζητά τη βοήθεια του μηχανισμού στήριξης, ήτοι δύο και πλέον χρόνια μετά από τη Χώρα μας. Η Κύπρος έχει ήδη εξέλθει του μηχανισμού και η Ελλάδα έχει τουλάχιστον τρία έτη ακόμα μνημονιακή επιτήρηση.

⁷² Η αποκρατικοποίηση αυτή ως προς το τίμημα, το δανεισμό της εταιρείας και τη διαδικασία προκάλεσε την έρευνα της Δικαιοσύνης, ενώ ο νυν Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Παυλόπουλος, καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου και τότε κυβερνητικός Βουλευτής έχει εκφράσει γραπτώς αντιρρήσεις για τη συνταγματικότητα της εν λόγω διαδικασίας ιδίως υπό την έννοια του κρατικού μονοπωλίου του ΟΠΑΠ. Ο νυν Πρωθυπουργός τη χαρακτήρισε «εθνικό έγκλημα» ως αρχηγός αντιπολίτευσης πλην όμως δεν υφίσταται στη σύμβαση δικαίωμα αναστροφής της πώλησης.

Βουλιαγμένης⁷³, η ΔΕΠΑ-ΔΕΣΦΑ, τα αεροδρόμια⁷⁴, η επέκταση της Cosco στο λιμάνι του Πειραιά, η αξιοποίηση του Ελληνικού, η μακροχρόνια μίσθωση ή και εκποίηση ακινήτων του δημοσίου εντός και εκτός επικράτειας⁷⁵.

Εμφανίστηκε για πρώτη φορά μία οργανωμένη προσπάθεια ενίσχυσης του τουρισμού μέσω της διατήρησης του χαμηλού συντελεστή ΦΠΑ στα νησιά ανεξαιρέτως πληθυσμού ή οικονομικών στοιχείων και της μείωσης του ΦΠΑ στην εστίαση στο μεσαίο συντελεστή, ήτοι από 23% σε 13% καθώς και τη λειτουργία των σημαντικότερων μουσείων από έως τις 20:00 το βράδυ για τους μήνες Απρίλιο έως Οκτώβριο.

Ο φόρος που κυριολεκτικά πολιτικά εξαφάνισε την Κυβέρνηση αυτή υπήρξε ο Ενιαίος Φόρος Ακίνητης Περιουσίας (ΕΝ.ΦΙ.Α.) ο οποίος μάλιστα έλαβε υπόψη του εντελώς εκτός πραγματικότητας αντικειμενικές αξίες ακινήτων, αφορούσε εν συνόλω τα ηλεκτροδοτούμενα ακίνητα χωρίς διάκριση αξιοποίησής τους ή μη από τους ιδιοκτήτες ενώ υπήρξαν και σοβαρά ζητήματα με συγκεκριμένες περιοχές όπου ο υπολογισμός κατέληγε σε αδιανόητα μικρά ποσά σε σχέση με περιοχές πολύ μικρότερης αξίας.

Σημείο ορόσημο της Κυβέρνησης, τρικομματικής στην αρχή δικομματικής αμέσως μετά, στάθηκε το αιφνιδιαστικό κλείσιμο της ΕΡΤ και η

---

⁷³ Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη αποκρατικοποίηση του ΤΑΙΠΕΔ προς 400 εκατομμύρια στην ERMYN STREET REAL ESTATE FUND IV LP αραβικών συμφερόντων.

⁷⁴ Εδώ απεικονίζεται επακριβώς η πολιτική «λογική» που επικρατεί στη Χώρα μας: Τα 14 αυτά αεροδρόμια είναι της Θεσσαλονίκης, της Κέρκυρας, των Χανίων, της Κεφαλονιάς, της Ζακύνθου, του Ακτίου, της Καβάλας, της Ρόδου, της Κω, της Σάμου, της Μυτιλήνης, της Μυκόνου, της Σαντορίνης και της Σκιάθου. Στον διαγωνισμό του ΤΑΙΠΕΔ για την παραχώρηση 14 περιφερειακών αεροδρομίων για 40+10 χρόνια πλειοδότης ανεδείχθη η ελληνογερμανική κοινοπραξία Fraport - Slentel Ltd, η οποία προσέφερε εφάπαξ τίμημα 1,2 δισ. ευρώ, ετήσιο μίσθωμα 22,9 εκατ. ευρώ κατ' έτος, ποσοστό 25% από τα από τα προ φόρων, τόκων και αποσβέσεων έσοδα και τέλη υπέρ ΥΠΑ, που φτάνουν 1,2 δισ. ευρώ για όλη την περίοδο της παραχώρησης. Παράλληλα, δεσμεύθηκε για επενδύσεις 330 εκατ. στην πρώτη τετραετία και συνολικά 1,4 δισ. ευρώ για τις επόμενες τέσσερις δεκαετίες. Ο διαγωνισμός έγινε επί Κυβερνήσεως Σαμαρά. Ο τότε Αρχηγός της Αντιπολίτευσης κ.Τσίπρας κατηγόρησε την Κυβέρνηση για σκάνδαλο, «ύποπτο ξεπούλημα».Εν τέλει μετά την ανάληψη της εξουσίας έγινε η πρώτη αποκρατικοποίηση που υπεγράφη από την κυβέρνηση Τσίπρα, την οποία ο ίδιος χαρακτήρισε «ιδιαιτέρα επωφελή για τη Χώρα».

⁷⁵ Η πρώτη χρονικά αποκρατικοποίηση έγινε στην Κασσιόπη στην Κέρκυρα. Η Κασσιόπη είναι παραθαλάσσια έκταση της Κέρκυρας που βρίσκεται 38 χλμ. βόρεια από την πόλη της Κέρκυρας, όπου υπάρχει διεθνής αερολιμένας. Το εμβαδόν του οικοπέδου, που αξιοποιείται είναι περίπου 490 στρέμματα και περισσότερο από το 50% αποτελεί ιδιωτική δασική έκταση, ενώ σε αυτό υπάρχει και μία μικρή φυσική λίμνη. Η αξιοποιήσιμη έκταση εκτιμάται σε περίπου 178.000 τ.μ. Το ακίνητο έχει μια ακτογραμμή μήκους περίπου 725μ. Το συνολικό τίμημα έφτασε τα 23 εκατομμύρια ευρώ. Το ΤΑΙΠΕΔ αποδέχεται τη δεσμευτική οικονομική προσφορά του ομίλου NCH Capital για την παραχώρηση της Κασσιόπης στην Κέρκυρα για τα επόμενα 99 χρόνια.

απόφαση μετατροπής της σε μεταγενέστερο χρόνο σε ΝΕΡΙΤ⁷⁶. Ομοίως υπήρξαν προσπάθειες διαθεσιμότητας-απόλυσης δημοσίων υπαλλήλων, όπως των δημοτικών αστυνομικών, όπου η προσπάθεια απεδείχθη εντελώς λανθασμένη και ουσιαστικά κατέληξε σε βάρος του δημοσίου, καθότι ένα ποσοστό περίπου 80% των υπαλλήλων αυτών είχε εισέλθει στην κρατική μηχανή με διαγωνισμούς ΑΣΕΠ, ενώ ταυτόχρονα μειώθηκαν από την απουσία ελέγχων σημαντικά τα έσοδα όλων των μεγάλων Δήμων της Χώρας. Σημαντική πρωτοβουλία στην κατεύθυνση της μείωσης κρατικών δαπανών ήταν η απόφαση άμεσης απόλυσης των επίορκων και των καταδικασμένων τελεσίδικα για ποινικά αδικήματα δημοσίων υπαλλήλων μέσω της επιτάχυνσης των πειθαρχικών διαδικασιών. Ένα μεγάλο κεφάλαιο προσπάθειας διερεύνησης των παθογενειών του δημοσίου έγινε με την λεγόμενη εισαγωγή της αξιολόγησης των υπαλλήλων και τη θέσπιση συγκεκριμένων ποσοστών για κάθε κατηγορία από «άριστα» έως «κάτω του μετρίου». Η αξιολόγηση στα μάτια των πολιτών θεωρήθηκε ως έναρξη απολύσεων και μάλιστα με αδιαφανή κριτήρια και αόρατους αξιολογητές.

Μερικά επιβαρυντικά μέτρα που πάρθηκαν την περίοδο αυτή ήταν η ολοσχερής κατάργηση των δώρων στο δημόσιο, η νέα μείωση συντάξεων από 1.000€ και πάνω, την ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των υπαλλήλων των ΔΕΚΟ, περικοπές στα ειδικά μισθολόγια, κατάργηση των οικογενειακών επιδομάτων και ένταξή τους στο μοναδικό επίδομα τέκνων, την αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης κατά δύο έτη από τους συνταξιούχους του 2013 και έπειτα. Ομοίως προβληματική στην απόφαση και εκτέλεσή της ενέργεια της Κυβέρνησης αυτής με σοβαρό πολιτικό αντίκτυπο και μολονότι το μέτρο ουσιαστικά δεν εφαρμόστηκε ποτέ και αποσύρθηκε ήταν η εισαγωγή με εξαιρέσεις του αντιτίμου των 25€ για την είσοδο στα δημόσια νοσοκομεία καθώς και η απόλυση των καθαριστριών του Υπουργείου Οικονομικών.

---

⁷⁶ Στις 11 Ιουνίου 2013, ο αρμόδιος Υπουργός Τύπου και Μέσων Ενημέρωσης, και κυβερνητικός εκπρόσωπος ανακοίνωσε πως τα μεσάνυχτα της ίδιας μέρας, η ΕΡΤ θα έκλεινε οριστικά και οι περίπου 2.656 εργαζόμενοι της θα απολύονταν, ενώ θα δημιουργείτο νέος δημόσιος φορέας με κάτω των 1000 εργαζομένων στο προσεχές μέλλον. Η ΕΡΤ διαλύθηκε με κοινή υπουργική απόφαση που εκδόθηκε βάσει του άρθρου 14B του νόμου 3429/2005 (σχετικά με τη λύση, συγχώνευση και αναδιάρθρωση των δημοσίων επιχειρήσεων) όπως τροποποιήθηκε με το επείγον κυβερνητικό Νομοθετικό Διάταγμα (ΦΕΚ 139/11.6.2013, Τεύχος Α'). Το κλείσιμο της ΕΡΤ προκάλεσε την αποχώρηση Κουβέλη από την Κυβέρνηση.

vi) Κριτική στην Κυβέρνηση Σαμαρά-Βενιζέλου

Η κυβέρνηση αυτή έχει τρία σαφώς κρίσιμα στοιχεία προς τη θετική κατεύθυνση:

A) Από τη στιγμή της εκλογής τον Ιούνιο του 2012 και έως το τέλος του 2014, ήτοι για χρονικό διάστημα δύο ετών και έξι μηνών υπήρξε κυβερνητική σταθερότητα. Πέραν της αποχώρησης ΔΗΜΑΡ με αφορμή το κλείσιμο της ΕΡΤ ούτε τότε ούτε αργότερα δοκιμάστηκε η συνοχή της Κυβέρνησης με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί ένα ασφαλές εν μέσω οικονομικής τρικυμίας πολιτικό κλίμα.

B) Η Χώρα μας εμφάνισε πρωτογενή πλεονάσματα το 2013 και το 2014 και με αποδοχή από τη Eurostat για πρώτη φορά μετά το 2002, ομοίως μετά από έξι χρόνια ύφεσης υπήρξε ανάπτυξη 0,8% σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.⁷⁷

Γ) Στα χρόνια των μνημονίων η Κυβέρνηση αυτή πέραν των νέων σκληρών δημοσιονομικών μέτρων για πρώτη φορά έλαβε στοχευμένα μέτρα ανακούφισης της κοινωνίας και ενδυνάμωση της οικονομίας. Αναφέρουμε και πάλι τη μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση από 23% σε 13%, τη συγκράτηση του χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά, τη διανομή κοινωνικού μερίσματος στους ασθενέστερους συνολικού ύψους 500 εκατομμυρίων, την ανακοίνωση μείωσης της έκτακτης εισφοράς κατά 30% και της σταδιακής μείωσης του ΕΝΦΙΑ κατά 7% κατ' έτος για το 2015 και 2016, που εν τέλει δεν εφαρμόστηκαν λόγω πτώσης της κυβέρνησης.

Για να γίνει κατανοητή η διαφοροποίηση της κατάστασης στα έτη αυτά θα προβούμε σε μία αντίστοιχη με τα ανωτέρω απαρίθμηση κρίσιμων μεγεθών για την πορεία της οικονομίας⁷⁸:

---

⁷⁷ Υπήρξε μεγάλη πολιτική συζήτηση για το αν υπήρξαν πράγματι πλεονάσματα ή απλώς αποτελούσαν λογιστικά δημιουργήματα της Κυβέρνησεως. Πέραν της τότε αντιπολιτεύσεως ιδίως διά του μελλοντικού Υπουργού Οικονομικών κ.Βαρουφάκη και πολιτικοί της κεντροδεξιάς θεώρησαν ότι το πλεόνασμα διαμορφώθηκε λογιστικά με την καθυστέρηση πληρωμών του δημοσίου προς ιδιώτες όπως πχ ο ευρωβουλευτή της ΝΔ κ.Κύρτσος. Ωστόσο, η Eurostat δέχθηκε τις κυβερνητικές θέσεις για πλεονάσματα.

⁷⁸ Ο πρώην Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ.Προβόπουλος στον πρόλογο της εκδόσεως από την Τράπεζα του «Χρονικού της Μεγάλης Κρίσης 2008-2013» χαρακτηρίζει το 2013 ως έτος-ορόσημο, που σηματοδοτεί την ολοκλήρωση σημαντικών αλλαγών και την ανακοπή της μεγάλης ύφεσης.

- Η ανεργία έκλεισε το 2012 στο αδιανόητο 24,238%. Η άνοδος συνεχίστηκε και το 2013 φθάνοντας το 27,251% για να μειωθεί για πρώτη φορά στα χρόνια της κρίσης το 2014 σε 25,763%. Σίγουρα ήταν μία θετική εξέλιξη στην οποία ασφαλώς δεν πρέπει να παραβλέπουμε τη μείωση του ενεργού εργατικού δυναμικού λόγω ιδίως της μετανάστευσης των νέων ανθρώπων στο εξωτερικό.
- Το ΑΕΠ της Χώρας τα έτη 2008-2014 μειώθηκε κατά 26%. Το έτος 2014 είναι το μοναδικό με αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,601%.
- Από την Κυβέρνηση αυτή ανακεφαλαιοποιήθηκε πλήρως το τραπεζικό σύστημα, κάτι για το οποίο γίνεται ειδική αναφορά παρακάτω.
- Ομοίως για πρώτη φορά υφίσταται θετικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το 2013 ύψους +0,731 και το 2014 +0,697. Ασφαλώς ο δείκτης αυτός είναι θετικός αριθμητικά σε σχέση με μία οικονομία που παραδοσιακά έχει έλλειμμα στο ισοζύγιο αυτό με αποκορύφωμα το 2012, που ανήλθε σε -10,289. Ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε ότι η διαφορά αυτή δεν οφείλεται σε αλματώδη αύξηση των εξαγωγών, που θα ήταν μία πραγματική βελτίωση της ποιότητας της οικονομίας μας, αλλά κυρίως σε μείωση της εγχώριας ζήτησης λόγω μείωσης της καταναλωτικής δύναμης των πολιτών. Είναι περισσότερο μία ευκαιρία ανάπτυξης εξαγωγικής σταθερής δύναμης της ελληνικής επιχειρηματικότητας ώστε όταν επιστρέψει η εγχώρια ζήτηση να μην οδηγηθούμε εκ νέου σε ελλείμματα. Πάντως και εδώ υπήρξε θετικό ισοζύγιο.
- Σταθεροποίηση και άνοδος χρηματιστηρίου. Ο γενικός δείκτης παρεδόθη από την υπηρεσιακή Κυβέρνηση στις 20-6-2012 στις 603,04 μονάδες. Ακολούθησε σταδιακή και συνεχής αύξηση μέχρι που τον Οκτώβριο του 2014 ήταν σταθερά πλέον των 1000 μονάδων γεγονός αποδεικτικό της αυξανόμενης εμπιστοσύνης των επενδυτών. Από τη στιγμή όμως της ανακοίνωσης της εκλογής Προέδρου Δημοκρατίας και την αβεβαιότητα που υπήρξε και εν τέλει την πτώση της Κυβέρνησης το χρηματιστήριο παρεδόθη στις 23-01-2015 στις 840,44 μονάδες.

- Δοκιμαστικά εξήλθαμε για πρώτη φορά στις αγορές. Συγκεκριμένα για 5ετές ομόλογο ζητήθηκαν 2,5 δις και προσφέρθηκαν περίπου 20 δις με επιτόκιο 4,75%.
- Ομοίως με την προηγούμενη Κυβέρνηση προωθήθηκαν μέτρα ολοκλήρωσης του ηλεκτρονικού Κράτους ιδίως στον ευαίσθητο τομέα της Εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης.⁷⁹

Οφείλουμε στο σημείο αυτό να αναφερθούμε στο ζήτημα της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών. Για να μπορέσει να επιτευχθεί σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος και να ανοίξει ο δρόμος για ελεγχόμενη ρευστότητα, πρέπει οι τράπεζες να οχυρωθούν απέναντι στην οικονομική κρίση, που από τη μία μεριά συσσωρεύει χρέη από τους ιδιώτες αφού δεν μπορούν να αποπληρωθούν και από την άλλη από τη ζημία που προήλθε από την ανάγκη βιωσιμότητας του χρέους και το κούρεμα των ομολόγων τους. Ένας ιδιαίτερος κίνδυνος για τις τράπεζες ως προς τη ρευστότητά τους ήρθε και από τη μαζική φυγή καταθέσεων. Το 2009 στις ελληνικές τράπεζες υπήρχαν 250 δις καταθέσεις, ενώ το τέλος του 2012 συνολικά ανέρχονταν σε 160 δις.

Συνολικά δαπανήθηκαν περίπου 50 δις για την ανακεφαλαιοποίηση (10 δις του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας από το πρώτο μνημόνιο, 7 για την απορρόφηση της Αγροτικής και 35 δις από το Μηχανισμό Στήριξης). Τα πρώτα 18 δις δόθηκαν επί Κυβερνήσεως Παπαδήμου για την ανακεφαλαιοποίηση των τεσσάρων τραπεζών, που είχαν περάσει τα τεστ αντοχής και παρέμειναν στο τραπεζικό σύστημα της Χώρας (Εθνικής, Άλφα, Πειραιώς και Eurobank), ενώ 7 δις δόθηκαν στην Πειραιώς, όταν απορρόφησε την Αγροτική Τράπεζα. Τα υπόλοιπα περίπου 23 δις θα δίνονταν όταν ολοκληρωνόταν η διαδικασία. Το ζήτημα της ανακεφαλαιοποίησης είχε απασχολήσει και τις δύο προηγούμενες Κυβερνήσεις, Παπανδρέου και Παπαδήμου, με διαφωνίες στην προσέγγιση μεταξύ τους, μιας και ο Παπανδρέου στρεφόταν στη λογική των κοινών μετοχών με δικαίωμα ψήφου ορμώμενος από μία πιο πολιτική θεώρηση των τραπεζικών ζητημάτων, ενώ ο

⁷⁹ Τρία νέα συστήματα οργανώθηκαν από τον Υπουργό Εργασίας κ.Ι.Βρούτση: σύστημα «Αριάδνη» για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας, σύστημα «Ήλιος» για την κωδικοποίηση της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων και σύστημα «Άτλας» για την εμφάνιση της ασφαλιστικής καρτέλας του ασφαλισμένου και τη δυνατότητα εκτύπωσης ασφαλιστικής ενημερότητας ηλεκτρονικά.

Παπαδήμος ως τραπεζίτης με προνομιούχες μετοχές προκειμένου να μην διαταραχθεί η διοίκηση των μάνατζερ στις τράπεζες⁸⁰.

Το ζήτημα λύθηκε με το νόμο Στουρνάρα και η ανακεφαλαιοποίηση ολοκληρώθηκε με τους κάτωθι όρους:

- Ανακεφαλαιοποιήθηκαν μόνο οι τέσσερις βιώσιμες τράπεζες. Όλες οι άλλες ή εκκαθαρίζονται ή απορροφώνται από αυτές είτε διαχωρίζονται σε καλή (απορροφάται) και κακή (πτωχεύει)⁸¹.

- Συμφωνήθηκε εκ μέρους των 4 τραπεζών να μην εμπλακούν σε αντιπαράθεση για τις υπόλοιπες αλλά να απορροφηθεί μία από την κάθε συστημική (Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο, Εμπορική, Αγροτική, Γενική)

- Η ανακεφαλαιοποίηση γίνεται σε τρία στάδια: α) Μεταβατική από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, ήτοι προκαταβολή έναντι των μελλοντικών αυξήσεων κεφαλαίου το Δεκέμβριο του 2012 και ολοκλήρωση των αυξήσεων έως τον Απρίλιο του 2013, β) έκδοση υπό αίρεση μετατρέψιμων χρηματοδοτικών μέσων έως τέλος Ιανουαρίου 2013⁸² και γ) ολοκλήρωση των αυξήσεων με εγγύηση κάλυψης από το Ταμείο. Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος το απαιτούμενο ποσό είναι 46,8 δις, όσα υπολογίζονται ως ζημία από τα επισφαλή δάνεια, οπότε με τα 50 δις δημιουργείται και μία επιπρόσθετη ασφάλεια περίπου τεσσάρων δις για βιώσιμο τραπεζικό σύστημα.

Η ανακεφαλαιοποίηση Σαμαρά-Στουρνάρα πέραν του ζητήματος των ευθυνών για το πώς εκτέθηκαν οι τράπεζες σε τόσα επισφαλή δάνεια και πως δανειοδοτήθηκαν αδιαφανώς επιχειρηματίες και κόμματα αλλά και πως απαλλάχθηκαν νομοθετικά των ποινικών ευθυνών οι τραπεζίτες που

---

⁸⁰ Ο κ.Βενιζέλος αρχικά τάχθηκε με το μέρος Παπανδρέου για κοινές μετοχές, εν συνεχεία όμως ακολούθησε την άποψη Παπαδήμου για προνομιούχες μετοχές. Εν τέλει η διαδικασία έκλεισε από τον επόμενο Υπουργό κ.Στουρνάρα.

⁸¹ Η διαδικασία της ανακεφαλαιοποίησης συνδέθηκε και με την αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος υπό την έννοια της εξυγίανσης. Η αρχή είχε ήδη γίνει το 2011 με την ProtonBank, στη συνέχεια, στο τέλος του 2011, η ΤτΕ αποφάσισε την ανάκληση της άδειας λειτουργίας και της T Bank, ενώ το Μάρτιο του 2012 έκρινε αναγκαία την υπαγωγή των συνεταιριστικών τραπεζών Αχαϊκή Συν. Π.Ε., Λαμίας Συν. Π.Ε. και Λέσβου-Λήμνου Συν. Π.Ε. στα μέτρα εξυγίανσης. Ακολούθησαν η Αγροτική Τράπεζα και, το 2013, το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο, η FBB, η Probank και οι συνεταιριστικές τράπεζες Δυτικής Μακεδονίας, Δωδεκανήσου και Ευβοίας.

⁸² Η Τράπεζα της Ελλάδος επισημαίνει ότι «με βάση την αναθεώρηση του Δεκεμβρίου 2012 και σύμφωνα με την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38 της 9ης Νοεμβρίου 2012, οι ιδιώτες μέτοχοι θα διατηρήσουν τον έλεγχο των συστημικών τραπεζών, εφόσον καταβάλουν ποσό τουλάχιστον ίσο με το 10% της αξίας των κοινών μετοχών που θα εκδοθούν. Σε αντίθετη περίπτωση, το ΤΧΣ θα αποκτήσει τον έλεγχο της διοίκησής τους. Όσον αφορά τις μη συστημικές τράπεζες, αν οι ιδιώτες επενδυτές δεν τις στηρίξουν, αυτές θα εξυγιανθούν.

συνδέθηκαν με αυτά τα δάνεια κρίθηκε επιτυχημένη στην πράξη, καθώς το τραπεζικό σύστημα πριν την ολοκλήρωση του 2014 διήλθε την ευρωπαϊκή διαδικασία των stress tests. Η μεν ALPHA κάλυψε τις απαιτήσεις της ΕΚΤ με βάση το στατικό σενάριο (δηλαδή χωρίς να ληφθούν υπόψη οι ενέργειες που έγιναν το 2014) και δεν ευρέθησαν κεφαλαιακά κενά. Από τις 130 τράπεζες που ελέγχθηκαν οι 105 πέτυχαν κάτι τέτοιο. Στην ομάδα των 25 με κεφαλαιακά κενά ευρέθησαν οι άλλες τρεις συστημικές τράπεζες της Χώρας μας όμως με βάση το δυναμικό σενάριο (δηλαδή ενέργειες, αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, προγράμματα αναδιάρθρωσης εντός του 2014) πέρασαν τον έλεγχο η μεν Πειραιώς λόγω της αυξήσεως μετοχικού κεφαλαίου οι δε Εθνική και Eurobank λόγω και των αναβαλλόμενων φόρων πέραν των αυξήσεων. Επομένως, η Κυβέρνηση αυτή το 2015 παρέδωσε πλήρως θωρακισμένο τραπεζικό σύστημα με κεφαλαιακή επάρκεια στις πιο ακραίες συνθήκες των ευρωπαϊκών stress tests, που παραπέμπουν σε συνθήκες απόλυτης διάλυσης, πολέμων ή φυσικών καταστροφών.

5) Συμπεράσματα περιόδου 2010 - Ιανουαρίου 2015

Από την ώρα της ανακοίνωσης της προσφυγής στο μηχανισμό στήριξης είναι αυτονόητο για κάθε υπεύθυνο πολίτη πως δεν υπήρχε καμία δυνατότητα υπαναχώρησης ή εύρεσης τρίτης λύσης και ακύρωσης της συμφωνίας αυτής. Η θεωρία ωστόσο του «σοκ και δές», που ουσιαστικά εφαρμόστηκε ιδίως με το πρώτο μνημόνιο, πέραν της κριτικής που προηγήθηκε, έχουν ακουστεί κατά καιρούς ενδιαφέρουσες προτάσεις για το πως θα μπορούσε να κυλήσει καλύτερα για την πραγματική οικονομία της Χώρας:

A) Πρώτη και σπουδαιότερη όλων η αναδιάρθρωση του χρέους. Έπρεπε να έχει ζητηθεί αναδιάρθρωση από την πρώτη στιγμή και πριν υπογραφεί το πρώτο μνημόνιο. Το ισχυρίζονται σημαίνοντα πρόσωπα όπως ο κ.Σημίτης, ο κ.Ρουμελιώτης, ο κ.Στρος Καν το πρότεινε, το αναγνωρίζουν όλοι οι έλληνες τραπεζίτες, όπως ο κ.Προβόπουλος και ο κ.Στουρνάρας. Εν τέλει δεν έγινε.

B) Αφού βρεθήκαμε στο μνημόνιο ομοίως έπρεπε να ληφθούν έγκαιρα μέτρα πρόληψης της απορρύθμισης της πραγματικής οικονομίας όσο θα προχωρούσε η ύφεση.

- Προστασία δανειοληπτών απευθείας από το νόμο και χωρίς ανάγκη δικαστικής απόφασης. Ο δρόμος που ακολουθήθηκε επιβάρυνε ασφυκτικά τα δικαστήρια και λόγω της καθυστέρησης κατέστησε πολλά νοικοκυριά χρεωκοπημένα. Ο «Νόμος Κατσέλη» κρίνεται θετικός αλλά δεν παύει να μεταφέρει το πρόβλημα σε περίπου δέκα χρόνια μετά, και μάλιστα όταν παύσει η προσωρινή δικαστική προστασία και εκδοθούν οι αποφάσεις επί των τακτικών αγωγών τότε θα αντιμετωπίσουμε τις πραγματικές συνέπειες.

- Ρύθμιση των 100 δόσεων για οφειλές ιδιωτών στο δημόσιο ήδη από τις αρχές του 2010 χωρίς προσαυξήσεις ούτως ώστε να εισπράττει σταθερά το δημόσιο χρήματα αλλά και να μην βαλτώσουν σε πρόστιμα και οφειλές οι ελεύθεροι επαγγελματίες. Έγινε μεν αλλά με τρόπο που αποκλείει την πλειοψηφία αυτών.

- Αντί της αδιανόητης κατάργησης του αφορολόγητου για τους ελεύθερους επαγγελματίες, που οδήγησε χιλιάδες σε άμεσο κλείσιμο των επιχειρήσεών τους, θα έπρεπε να έχουν αυξηθεί και εντατικοποιηθεί οι έλεγχοι για φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή. Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια οι μηχανισμοί αυτοί του Κράτους έχουν αδρανοποιηθεί.

- Διαδικασίες γρήγορων αποκρατικοποιήσεων αντί για μόνιμη καταγγελία σκανδάλων, υποκίνηση απεργιών και επεισοδίων. Έγιναν σοβαρές προσπάθειες από την Κυβέρνηση Σαμαρά και τα αποτελέσματα φάνηκαν και στον ξένο τύπο, που δεν απαιτούσε την έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, και εμπράκτως από τους δανειστές.

Γ) Σε επίπεδο της σχέσης μας με το Μηχανισμό Στήριξης ήταν υποχρέωσή μας να αναζητήσουμε την αποκατάσταση του λάθους πολλαπλασιαστή που χρησιμοποιήθηκε στα μέτρα του πρώτου μνημονίου, που εξάλλου παραδέχεται διαχρονικά πλέον και ανοιχτά το ΔΝΤ. Η υπερβολική αύξηση της φορολογίας οδήγησε σε παρατεταμένη ύφεση και διάλυση του παραγωγικού ιστού της Χώρας. Μειώθηκε το ΑΕΠ, εκτινάχθηκε το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, αποκλείστηκε κάθε πιθανότητα επανεκκίνησης της οικονομίας. Η αναδρομική μείωση του επιτοκίου ήταν ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά δεν αποκαθιστά την ζημιά που στο μεταξύ προκλήθηκε.

Ο κάθε πολίτης θα μπορούσε να αναφέρει σωρεία τέτοιων προτάσεων πόσο μάλλον ειδικοί επιστήμονες, που διαθέτει η Χώρα μας. Η ουσία όμως

βρίσκεται πάντοτε στα πεπραγμένα. Και εν τέλει τίποτε από τα παραπάνω δεν συνέβη.

Η εποχή αυτή είναι η πιο τραυματική περίοδος της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Περιστολή εθνικής κυριαρχίας, πολιτική ανασφάλεια, ανεβοκατέβασμα κυβερνήσεων και Πρωθυπουργών, διχασμός της κοινωνίας, άνοδος ακραίων φωνών, φτωχοποίηση, μετανάστευση, αυτοκτονίες, στοχοποίηση ανθρώπων, κατηγοριών εργαζομένων, κατασυκοφάντηση της αξιοπιστίας της Χώρας, προβληματική εκποίηση περιουσιακών στοιχείων του Κράτους αλλά και αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, εκλογίκευση κρατικής σπατάλης, επιτάχυνση κυβερνητικών αποφάσεων, αξιοποίηση τεχνολογίας στην υπηρεσία του πολίτη, περιορισμός ελλειμμάτων, εξεύρεση πόρων από την ακατάσχετη φοροδιαφυγή δεκαετιών συνθέτουν μία εικόνα αντιφατική, όπως εξαιρετικά αντιφατική ήταν η πορεία της Χώρας καθ' όλη τη μεταπολίτευση.

Τα χρόνια αυτά εγκαινιάστηκαν νέα κοινοβουλευτικά ήθη. Εισαγωγή νομοσχεδίων πολυσέλιδων και πολύπλοκων σε ένα άρθρο για να μη δίδεται η δυνατότητα καταψήφισης συγκεκριμένων ρυθμίσεων από τους κυβερνητικούς βουλευτές χωρίς συνέπειες για τη σταθερότητα της Κυβέρνησης αλλά και να μην προλαβαίνουν να διαβάσουν καν τι ψηφίζουν, νομοθετήματα σε ξένη γλώσσα, εφαρμογή κρατικών συμφωνιών με ρητή διάταξη εφαρμογής αλλοδαπού δικαίου, σωρεία κρίσιμων κανόνων δικαίου μέσω της κατά το Σύνταγμα εξαιρετικής περιπτώσεως της πράξης νομοθετικού περιεχομένου με μόνη την υπογραφή του αρμόδιου Υπουργού, που εν τέλει έγινε ο κανόνας για όλες τις δύσκολες και με κοινοβουλευτικό κόστος ρυθμίσεις, συνεχής εναλλαγή τραπεζιτών σε υπουργικούς θώκους. Επιπλέον νομοθετική «αυτοαθώωση» των Υπουργών Οικονομικών σε κρίσιμα ζητήματα, όταν ο Ε.Βενιζέλος με νομοθετική διάταξη μετά την επιχορήγηση της ετοιμόρροπης τράπεζας Proton απάλλαξε αναδρομικά όλους τους Υπουργούς Οικονομικών από το 1997 και εντεύθεν που είχαν επιχορηγήσει Τράπεζες. Ομοίως υπήρξε νομοθετική αθώωση όλων των τραπεζιτών που είχαν υπογράψει και εγκρίνει τα δάνεια των κομμάτων από τα οποία προκύπτει ζημία άνω των 300 εκατομμυρίων ευρώ.

Επιπλέον, η κρίση προκάλεσε την ουσιαστική διάλυση του ενός εκ των δύο μεγάλων κομμάτων της Χώρας, την εμφάνιση πολυκομματικών κοινοβουλίων με ίδρυση και απομόνωση κομμάτων σε χρόνους ρεκόρ,

αλλαγές στις κοινοβουλευτικές ομάδες σχεδόν ανά κάθε κρίσιμο νομοσχέδιο, πρωτοφανείς συγκρούσεις με εμπλεκόμενους ακόμη και τα πολιτειακά θεσμικά ανώτατα όργανα, εμπλοκή δύο συνεχόμενες φορές του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας με πρόωρες εκλογές, ξυλοδαρμούς πολιτικών δημόσια και απίθανες εκφράσεις εντός του Κοινοβουλίου.

Από την άλλη η διαρκής ποινικοποίηση της πολιτικής ζωής, η ενεργή εμπλοκή της Βουλής σε δικαστικές υποθέσεις, η προφυλάκιση ενός ολόκληρου ακραίου μεν νόμιμου κοινοβουλευτικού κόμματος δε, η εναλλαγή δικαστικών στο Υπουργείο Δικαιοσύνης εν μέσω σφοδρών καταγγελιών για άλωση της ανεξαρτησίας της είναι ορισμένα στοιχεία αλλοίωσης της λειτουργίας του πολιτεύματος ως προς τη βασική και παντοτινή αξία της διάκρισης των εξουσιών όπως κατοχυρώνεται σε όλα τα ελληνικά Συντάγματα ακόμα και τα επαναστατικά.

Δεν γεννάται ζήτημα έστω και με μία απλή ανάγνωση των δεικτών της οικονομίας για να καταλάβει κανείς τι συνέβη όλα αυτά τα χρόνια στη Χώρα μας. Ωστόσο είναι προφανές ότι μία Χώρα δεν μπορεί να σταθεί αν δεν ξέρει πόσους υπαλλήλους έχει, ποιοι εισπράττουν τις συντάξεις, πόσα φάρμακα και για ποιους ασθενείς καλύπτει ως Κράτος πρόνοιας, πόσοι έχουν χρήματα στο εξωτερικό και αν ποτέ φορολογήθηκαν για αυτά, πόσα χρόνια χρειάζονται για να πραγματοποιηθεί μία επένδυση γενικού ενδιαφέροντος.

Τα μνημόνια προφανώς οδήγησαν σε συρρίκνωση της εθνικής αξιοπρέπειας, του πλούτου, της παραγωγικής γραμμής της Χώρας. Όμως δεν δημιουργήθηκαν οι παθογένειες της Χώρας μας, επειδή εισήλθαμε στα μνημόνια αλλά το αντίστροφο. Η τελευταία πενταετία είναι το αποτέλεσμα ενός αναξιόπιστου Κράτους δεκαετιών αλλά και μιας απολύτως λανθασμένης και καταστροφικής νοοτροπίας πολιτών σε σχέση με το Κράτος και τις λειτουργίες του. Η ψήφος καθιερώθηκε ως κριτήριο εργασίας, ως κριτήριο απαλλαγής από νόμιμες υποχρεώσεις, ως εισιτήριο συναλλαγής και επίτευξης των πάντων. Και από το συνδυασμό αυτών των δύο πρακτικών ηγεσίας και πολιτών οδηγηθήκαμε στα αξεπέραστα προβλήματα και στην ουσιαστική οικονομική υποταγή.

Θα μπορούσαμε να προτείνουμε διάφορες λύσεις, οι οποίες ούτως ή άλλως έχουν πολλάκις ακουστεί. Αλλαγή τρόπου εκλογής Προέδρου Δημοκρατίας και αποσύνδεση από εκλογές, υποχρεωτική τετραετής θητεία

των Κυβερνήσεων για σταθερότητα, συνεχής αξιολόγηση στο δημόσιο τομέα, ενίσχυση των φοροεισπρακτικών υπηρεσιών, επιτάχυνση της δικαιοσύνης, ίδρυση συνταγματικού Δικαστηρίου ώστε να αποφεύγεται η εκ των υστέρων καθυστέρηση ισχύος νόμων, σταθερός αναπτυξιακός νόμος, φορολογικό σύστημα από εμπειρογνώμονες σε βάθος τουλάχιστον δεκαετίας, ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημίων, θέσπιση ασυμβίβαστου Υπουργού-βουλευτή προς αποφυγή προσμέτρησης στις αποφάσεις της διοίκησης του πολιτικού κόστους, περιουσιολόγιο, ηλεκτρονικό χρήμα και πριμοδότηση χρήσης του, αλλαγή νόμου περί ευθύνης Υπουργών, σταθερή θητεία Γενικών Γραμματέων και ορισμός τους μέσα από τον κρατικό μηχανισμό.

Ωστόσο αν ανατρέξουμε σε ένα προς ένα θα διαπιστώσουμε ότι στην πράξη ακόμα και σήμερα στην απόλυτη κρίση έχουν αποκλειστεί. Άλλα χρειάζονται την ειδική διαδικασία αναθεώρησης Συντάγματος και ήδη αυτό έχει μεταφερθεί για δύο κοινοβουλευτικές θητείες μετά, εφόσον η επόμενη προχωρήσει σε αναθεώρηση. Άλλα γιατί απλούστατα δεν έχουμε αποφασίσει να αλλάξουμε ως Κράτος και ως νοοτροπία και απλώς εφαρμόζουμε ότι μας ζητούν και μάλιστα κακότεχνα και για αυτό δεν έχουμε το σθένος να απαιτήσουμε αλλαγές και διορθώσεις εκεί που πραγματικά υπάρχει ανάγκης. Αναφέρω ως παράδειγμα ότι στα χρόνια του μνημονίου ιδρύθηκε η θέση του ανεξάρτητου Γενικού Γραμματέα Εσόδων πενταετούς θητείας. Ήδη έχουν αλλάξει σε μία πενταετία τέσσερις γραμματείς.

Η επισκόπηση όλων των θεμάτων, όπως παρουσιάστηκαν στην πενταετία 2009-2014, με τη γνώση της κατάστασης ως διαμορφώθηκε το 2015 που είναι πέραν της εργασίας μας, αποδεικνύει ότι σε καμία περίπτωση η Χώρα μας και ιδίως οι πολίτες δεν αντιλήφθηκαν τους λόγους που φθάσαμε ως εδώ. Η ακατάσχετη απίθανη παροχολογία μετά από πέντε έτη σκληρής λιτότητας που ουδείς δεν θα μπορούσε να επικαλεστεί άγνοια και πάλι επικράτησε, οι ακρότητες επικροτήθηκαν, οι αριθμοί ουδόλως απασχόλησαν, το κομματικό συμφέρον και πάλι θριάμβευσε της εθνικής λογικής και της έννοιας της κοινής ιστορικής πορείας.

Οι Έλληνες διαχρονικά αποδείξαμε ότι στα δύσκολα διακρινόμαστε, ενώ συνήθως κάνουμε σφάλματα στα εύκολα. Το δεύτερο αποδείχθηκε πλήρως από την αδυναμία μας να ανταποκριθούμε στα χρυσοφόρα χρόνια

της ΕΕ και των πακέτων στήριξης κτίζοντας μια οικονομία σταθερών προοπτικών, υγιώς ανταγωνιστική και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης.

Δυστυχώς φαίνεται πως ήρθε η ώρα να αποδείξουμε ότι το πρώτο είναι λανθασμένο στις μέρες μας.

.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Τράπεζα της Ελλάδας, Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης «Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013»
- 2) Eurobank Research Οικονομία και Αγορές Τόμος IV, Τεύχος 8, Δεκέμβριος 2009 «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές» Γκίκας Χαρδούβελης
- 3) Eurobank Research Οικονομία και Αγορές Τόμος IV, Τεύχος 8, Δεκέμβριος 2009 «Οι κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους», Τρύφων Κολλιτζάς και Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Παρουσίαση στην Ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων με θέμα: «Από την Κρίση του 1929 στην Κρίση του 2009», Αθήνα 12/11/2009.
- 4) Eurobank Research Οικονομία και Αγορές Τόμος IV, Τεύχος 8, Δεκέμβριος 2009 «Τα Αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και Ο Ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος» Νικόλαος Καραμούζης, Ομιλία στην Ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων με θέμα: «Από την Κρίση του 1929 στην Κρίση του 2009», Αθήνα 12/11/2009.
- 5) Οικονομικό Δελτίο Alpha Bank Φεβρουάριος 2009 Τεύχος 108 «Η κρίση του 2007-2009: Η άνοδος και η πτώση της χρηματοπιστωτικής μόχλευσης»
- 6) Οικονομικό Δελτίο Alpha Bank Φεβρουάριος 2009 Τεύχος 108 «Τα αίτια της χρηματοοικονομικής κρίσεως και η προοπτική εξόδου της παγκόσμιας οικονομίας από την ύφεση»
- 7) Οικονομικό Δελτίο Alpha Bank Φεβρουάριος 2009 Τεύχος 108 «Η έξοδος της ελληνικής οικονομίας από τη διεθνή κρίση στο πλαίσιο ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου»
- 8) «Ο Εκτροχιασμός», Κωνσταντίνος Σημίτης, εκδόσεις Πόλις, 2012
- 9) «Το Άγνωστο Παρασκήνιο της Προσφυγής στο ΔΝΤ», Παναγιώτης Ρουμελιώτης, εκδόσεις Λιβάνης, 2012
- 10) «Με την γλώσσα των αριθμών, Η αλήθεια για την Οικονομία», Ιωάννης Παπαθανασίου, Μάρτιος 2011
- 11) «Η απασχόληση και η ανεργία στην Ελλάδα το 2012» ,ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, Μηνιαία Έκδοση του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Τεύχος 207, Ιουλίου-Αυγούστου 2013
- 12) Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος «Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπισή της»
- 13) «Η μεταπολίτευση, μία σύντομη αποτίμηση» Κωνσταντίνος Σημίτης, Καθημερινή 20-07-2014
- 14) «Ιστορία της Ελληνικής Οικονομίας», Χαράλαμπος Γκούβας, Μονογραφία της Ακαδημίας Αθηνών ευρισκόμενο στην ιστοσελίδα της Ακαδημίας

- 15) «Πέντε βασικές αιτίες της χρηματοπιστωτικής κρίσης» Χρήστος Καμπόλης-Γεώργιος Τραυλός, Καθημερινή 30-06-2009
- 16) «Παγκόσμια Οικονομική Κρίση: τα αίτια και η αντιμετώπισή της» Blogs.eliamer.gr (ελληνικό ίδρυμα εξωτερικής και ευρωπαϊκής πολιτικής), Στυλιανός Πέτσας 08-01-2009
- 17) «Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, οι επιπτώσεις, οι προοπτικές και η νέα αρχιτεκτονική», Γιάννης Στουρνάρας ενημερωτικό σημείωμα IOBE
- 18) «Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση και η Ελλάδα» www.capital.gr, 17-08-11
- 19) «2009 η κρίση ήταν ήδη παρούσα» Αθανάσιος Έλλης, Ελένη Βαρβιτσιώτη, Γιάννης Παλαιολόγος, Καθημερινή 27-4-2014
- 20) «Το έλλειμμα του 2009, η μεγάλη έκπληξη» Αθανάσιος Έλλης, Ελένη Βαρβιτσιώτη, Γιάννης Παλαιολόγος, Καθημερινή 04-5-2014
- 21) «Η μεταπολίτευση και οι υποτιμήσεις της δραχμής», Κώστας Κωστής www.huffingtonpost.gr, 18-6-2015
- 22) «Άποψη: Το PSI ΤΟΥ 2012 και τα ομόλογα της ΕΚΤ», Ανδρέας Κούτρας, διαχειριστής Steppenwolf Capital LLC και στην I TC Markets, www.kathimerini.gr, 13-09-2014
- 23) «Η αλήθεια για το PSI και τα ασφαλιστικά ταμεία», Ευάγγελος Βενιζέλος, www.evenizelos.gr, 12-08-2015
- 24) «ΣΤΕ: Νόμιμο το κούρεμα των ομολογων του ελληνικού δημοσίου», www.taxheaven.gr, 22-03-2014
- 25) «PSI: Η θυσία των αποταμιευτών και οι ευθύνες των τραπεζών», Γιάννης Κυριακόπουλος, www.capital.gr, 08-01-2014
- 26) «Κρυμμένος θησαυρός στα ομόλογα», www.dealnews.gr, 31-3-2014
- 27) «Τα ομόλογα εκτός PSI έχουν κοστίσει στο Δημόσιο άνω των 2,8 δις», Ηλίας Μπέλλος, www.kathimerini.gr, 06-7-2013
- 28) «Το έγκλημα του PSI που αποδεκάτισε τράπεζες και ασφαλιστικά ταμεία», Ελένη Κομίνη www.news247.gr, 07-12-2015
- 29) «Πυρά Βαρουφάκη κατά Σαμαρά-Βενιζέλου για το PSI», Λάμπρος Σταυρόπουλος, www.tovima.gr, 14-5-2015
- 30) «Τα επίσημα στοιχεία για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών», www.taxheaven.gr 28-12-2012
- 31) «Φάκελος ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών», www.tovima.gr, 31-08-2012
- 32) «Πως θα γίνει η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών –γιατί απογοητεύτηκαν οι επενδυτές», www.tovima.gr, 12-11-2012
- 33) «Δημόσιο χρέος: «Μαξιλάρι» 18 δις στις τράπεζες», www.euro2day.gr, 08-01-2014

- 34) «Τα επίσημα στοιχεία για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών», www.kerdos.gr, 30-12-2012
- 35) «Η ανακεφαλαιοποίηση στις τράπεζες δεν συνεπάγεται κρατικοποίηση», www.kathimerini.gr, 01-04-2013
- 36) «Οι όροι για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών», www.naftemporiki.gr 12-11-2012
- 37) “Europe agrees a “shock and awe” bail-out for Greece”, www.economist.gr 02-5-2010
- 38) “The euro crisis- Germany versus Greece”, www.economist.gr, 29-4-2010
- 39) “Battle of the third bailout” www.economist.gr, 13-11-2012
- 40) “A bail-out by any other name” www.economist.gr, 27-11-2012
- 41) “The wait is over” www.economist.gr, 17-2-2012
- 42) “The greek run”, www.economist.gr, 19-5-2012
- 43) “What Argentina tells us about Greece”, www.economist.gr, 16-02-2012
- 44) “An amazing mea culpa from the IMF’s chief on austerity”, www.washingtonpost.gr, by Howard Schneider, 03-01-2013
- 45) “High risk of social unres in Greece”, www.economist.gr, 26-12-2013
- 46) Συνέντευξη συντάκτη ευρωπαϊκών θεμάτων Economist Paul Wallace, www.naftemporiki.gr, 30-12-2013
- 47) “The European debt crisis: A beginner’s guide”, Alexander Eichler www.huffingtonpost.gr, 21-12-201
- 48) “Greece and the myth of Sisyphus”, Justine Frankouli, www.huffingtonpost.gr, 06-3-2016
- 49) “Euro crisis deal struck: Eurozone, IMF reach Agreement on long-term Greek debt”, www.huffingtonpost.gr, 26-12-2012
- 50) “Greece’s exit from the Euro Zone Approaches while Europe fiddles”, www.huffingtonpost.gr, 24-5-2012
- 51) Συνέντευξη Jean-Claude Trichet 10-12-2009 στις βελγικές εφημερίδες “De Tijd” & “L’ Echo”
- 52) Συνέντευξη Jean-Claude Trichet 13-5-2010, περιοδικό “Spiegel”
- 53) Συνέντευξη Ντομινίκ Στρος-Καν 14-5-2010 στον τηλεοπτικό σταθμό “Mega”
- 54) “Timely Greek lessons on the eurozone crisis”, Γεώργιος Προβόπουλος Financial Times 24-01-2012

